

34

Mani Mala

For Non-Devotees
For HIGHER FORMS.

By

D. SUBRAMANIAM SASTRI.

మణిమాల

(ఉన్నతపాఠశాలలయందలి యున్నతకక్ష్యల కుద్దిష్టము.)

కర్త:

ఉ. శా. ప్రవీణ, దుష్వారి సూర్యనారాయణశాస్త్రి,

ఆంధ్ర సంస్కృత పండితులు.

M. S. N. Charities High School, K A K I N A D A.

1950

ప్రకాశకులు :

మాదిరెడ్డి జగన్నాథరావు అండుకో

ఎడ్యుకేషనల్ పబ్లిషర్లు,

కాకినాడ.

కాపీరైట్]

[మూల్యము రు 0-14-0.

ఉ పో ద్ధా త ము

ప్రస్తుత కాలమున మనప్రభుత్వమువారు బాలబాలికలను మంచిపాఠాలనుగా దయారుచేయుటకై యెంతో పాటు పడుచున్నారు. విద్యాప్రణాళికలలో నట్టినియమములనుగూడ జేర్చుచు బాలభారతపాఠాలనుగా విద్యార్థులను దయారుచేయుటయు దెంతేని శ్రద్ధతీసికొని తత్కార్యముల నాచరణలో నుంచుచున్నారు.

దాని కనుగుణముగా “నేటివిద్యార్థు లెట్టినియమములను నిత్యజీవితములో పాటించవలెను? ఎట్టినితులను తమ విద్యార్జనముతోపాటు నేర్వవలెను? వారు దేశభక్తి ప్రభుభక్తికలవా రెట్లగుదురు? చక్కని ధైర్యసాహసములు గారి కెట్లవడును? ఘరోపకారవరాయణత, సాంఘికసేవ, వారెట్టి పాఠ్యములుజదివి యనుభవములోనికి తెచ్చికొనవలసియున్నది?” అను నుద్దేశములు హృదయమున నుంచుకొని ఈమణిమాల ఉన్నతపాఠశాలల యున్నతరగతులకై రచించితిని.

ఇందలి మొదటికథ:- కచుడు-దేవయాని. ఇది భారతము నుండి గ్రహింపబడినది. స్వర్గరాజ్యము సరియైన వాయకుడు లేక శత్రువులైన రక్కసుల వశమగుచుండ దేవతలందఱుచు నాలోచించి కచుడును నొకయువకుని ప్రోత్సహించి వాని ద్వారా స్వర్గరాజ్యమును నిలువబెట్టికొనుట. మఱియు నీతని

గురుభక్తి, నిష్కామప్రవృత్తి మున్నగునవి బాలురవలంబింప వలసినవి. బాలురు యువకులును దేశోద్ధారకులును కావలెను.

రెండవకథ:- గుణసిధి. ఇది శ్రీనాథుని కాశీఖండము నుండి గ్రహింపఁబడినది. మన బాలబాలికల శాధ్యతలు తల్లి దండ్రులు చాలవఱకు చూచుకొనుచుండవలెను. ఈపూచీ యుపాధ్యాయులదని కొందఱు తటస్థముగానుందురు. అందు వలన బాలబాలికలు సుసేపుగా దురభ్యాసములకులొనై పాడ గుదురు. మారు విద్యాలయములకడపు సమయముకన్న గృహ మందుండువేళ ఎక్కువగదా! మఱియు పిల్లలలోపములు పెద్దలు కప్పిపుచ్చరాదు. దానివలన పెక్కునష్టములు గలవని ఇది బోధించును.

మూడవది:- సుయోధన పరాభవము. ఇదియు భారతమునుండి గ్రహింపఁబడినది. దుస్సాంగత్యముచేయుట హాని కరము. పరుల గొప్పతనముచూచి ఓర్వలేకుండుట కూడదు. అసహనము తన్నే యడుగుటఁజేయును. ఇట్టిసీతుల నిది బోధించును.

నాల్గవకథ:- కాలి నృషీయుడు. ఇదియు భారతగాథయే. పరిపాకులు ధర్మబాహుళ్యై దేశోపద్రవముగలిగించువేళ రాజ్యమందలి ధర్మత్పరులు చేయవలసిన కృషియేమి? ఎట్టి వారు మత్రులుగానుండుట కిర్హాలు? మున్నగు ధర్మములను బోధించును.

ఈవిధమైన యాదర్శములు దృష్టిలోనుంచుకొని బాలుర
క్షేమాభివృద్ధి లపేక్షించి యీపాత్రము వ్రాసితిని.

ఇందలిభాష నాతికతిరముగా నాతిమందముగా గ్రాంథి
కముగా వాడబడినది. లోకోత్తులు దేశీయములు వీలైన
చోటుల వాడితిని. పాత్రల స్వరూపస్వభావముల ననుసరించి
సంభాషణము స్వాభావికముగ వ్రాయబడినది. చదువునప్పుడు
విద్యార్థులహృదయములు ముందునకు శ్రోసికొనిపోవునట్లుగా
నుండవలెను, గాని విసువు కలిగింపరాదు. ఈయద్దేశము ఈగ్రం
థమున నెంతవఱకు సఫలమైనదో సహృదయులు నిర్ణయింతురు
గాక! ఈకృతి సర్వదా బాలురకు చక్కనినీతులను బోధించి
కాలానుగుణమైన శిక్షను దేశోపయోగకరమగు నట్టియగులద
నియు, వారిని మంచి భావిపాగులనుగా దయారుచేయఁగలద
నియు, దేశభక్తి, ప్రభుభక్తియు పురికొల్పి వారినడవడిని చక్కగ
దిద్దననియు నా నమ్మకము. సహృదయులు, వండితులు,
విద్యాధికారులను, ఈగ్రంథము నుద్ధరించి నన్ను ప్రోత్సహిం
తురుగాకయని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

గ్రంథకర్త.

మ ణి మా ల

క చుండు:--

కం॥ గురుభక్తి కళారత్న

కరతరణము; శిష్యజీవితావధానముపై

గురుభక్తి కలుగువారల

కరుడే సకలార్థసిద్ధి యగుట ధర్మత్రిక్.

గురుశబ్ద మేనాటిదోగాని మిగుల పవిత్రమైవది. మిక్కిలి యున్నతమైనది. చాల బరువైనది యెంతో గొప్ప తనముగలది. హిమవచ్చి కరముపై నున్నతముగా నిలిచి గాలికి గలకలలాడు పతాకవంటి దీ గురుపదము. దీని జూచుటకు గాని దీని వెల కట్టుటకు గాని యేరికిని శక్యముగాదు. తుదకు మన దేహమును, మనయూత్మను, మనలోని జ్ఞానజ్యోతిని గూడఁ బ్రసాదించిన దీ గురుశబ్దమే. క్రమంచమునెల్లఁ బిడికటఁ బట్టి పిండఁగల శక్తిగల దీ దివ్యపదము. ఇందుఁ బరహితమే యెల్లవేళల గోచరించుచుండును. ఇట్టి పవిత్రనామము ధరించిన వారే గురువులు. పరమగురువులు.

అట్టి పూజ్యులపై నిశ్చలమైన భక్తిగలవారికి విద్యా సముద్రము మోకాలిబంటి. గురు కరుణ వజ్రకవచము.

వేయేల ? అమరశీనిని జేసినను, అమృతజీవిని గావించినను, మానికమును మసిబొగ్గొనర్చినను, మసిబొగ్గను మానికము గావించినను గురులే వలంతులు. అట్టి మహాత్ములకుఁ ద్రికాల పంధనములు శివ్యజీవి చేయవలసియున్నది. ఇది స్వార్థసిద్ధికి మూలము.

పూర్వము దేవతలకొక గురువును. దానవులకొక గురువు నుండెడివారు. దేవగురుఁడు బృహస్పతి. ఈతఁడు మహా మేధావి. కావుననే 'బుద్ధికి బృహస్పతి' అను నార్యోక్తి గలిగినది. దానవులగురుఁడు శుక్రుఁడు. ఈతఁడు సేతికోవిదుఁడు. 'శుక్రనీతి' అను మాట యీతని వ్రాతవిలసనే గలిగినది. వీరికిరి నొకరు మించిన యున్నతియుఁ బ్రజ్ఞయు మహిమయుఁ గల మహాత్ములు.

ఆనాఁడు దేవదానవులను రెండు తెగలవారును పానీయములు సేవించుచుండెడివారు. దేవతలు త్రావు పానీయము 'సోమరసము' అను పేరిట వేదకాలముచుండియు వాడుకలో నున్నది. 'మద్యము' అను పేరితో కృత్యాదుల పానీయము వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఆ పానీయములను వారు గోలి ఆనందమునో, తన్మయత్వమునో, మత్తునో, యనుభవించుచుండెడివారు.

అందు రాత్రించరులు సురాపానము మితిమీరి చేయుచున్నట్లు మన పురాణములు చెప్పుచున్నవి. వీరల గురువగు శుక్రుఁడుగూడ సహవాసదోషముచేతనో యేమో, అమిత

ముగా మధురాన మొసర్చుచు, నెల్లవేళల ప్రాపంచదృష్టివీడి
తనమానసమును దైవధ్యానమందు లగించుచుండెడివాడట.
ఆకారణముచే నాతఁడు విద్యార్థులకుఁ జేయు బోధయు
మిగుల సక్యత్తుగా నుండెడిది. మొత్తముపై యీయభ్యాసము
శుక్రునకుఁగూడ సుతిమించి రాగమునఁ బడినట్లే యుండెను.

దేవతలకును రక్కసులకును విరోధము పుట్టుకలో
నుండియు నున్నదే. విరోధము కలహములకుఁ గారణముగదా!
దేవదానవుల కట్టి మహాసంగ్రామము లెన్నోపర్యాయములు
సంభవించుచుండెను. ఒకరిరాజ్యము నొక రాక్రమింపవలెనను
రాజ్యకాంక్షతో నేటి యాయోధనములు ప్రవర్తించుండ,
మాత్సర్యము, విరోధము కారణముగా నాటి సంగ్రామ
ములు సంభవించెడివి రక్కసులుక్కుమీఱి దేవలోకముపై
నెన్నియోమాఱులు దండెత్తిరి. దేవతలు వారి నెదుర్కొనుచు
పోరాడి తమ తమ హక్కులను గాపాడుకొనుచుండిరి. కాని
రాక్షసగురుఁడగు శుక్రుఁడు గొప్పచుహిమ గలవాడై,
మంత్రవేత్తయై, యాహవములందుఁ జరిపేయిన రాక్షసులను
పునర్జీవితులుగఁ జేయుచుండెను.

ఈనాటి నననాగరిక ప్రపంచమున నెన్నియో విచిత్ర
పరిశ్రమలు. గొప్పగొప్ప శక్తులు, సామర్థ్యములు, వివిధము
లగు పరికరములు నేర్పడి మన సంఘమొత సుఖవడుచున్నను
జచ్చినవారిని బ్రతికించు విద్య నెవ్వరును కనిపెట్టలేఁ పోయిరి.
మన పూర్వగాథలను బరిశీలించినచో నీమహావిషయము

మంత్రములమూలమున మహర్షులు సాధించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. దీనినే వాడు 'మృతసంజీవని' అని వ్యవహరించెడివారు. ఈ మహాచంద్రమును చేబట్టి శుక్రాచార్యుడు తన్నాశ్రయించిన రాక్షసులకు మరణమయినది లేకుండజేసి పరోపకార పరాయణుడై యుండెను.

ఈ కారణమువలన దేవతలెంత శ్రమపడి రక్షకులను సంహించుచున్నను గురుదేవులకరుణచే నసురులు తిరిగి నులుపుగా జీవించుచుండిరి. దేవతలకిట్టి సామర్థ్యములేమి వారిలోఁ జచ్చినవారు చచ్చినట్లే యుండిపోవుచుండిరి. దీనిచే దైత్యుల సౌఖ్య మితిమీరిపోవుచుండెను. విబుధుల సంఖ్య క్రిమక్రిమముగా క్షీణించుచుండెను. అప్పుడు దేవతలలో గొందఱు బుద్ధిమంతు లిట్లని వితర్కించికొనిరి.

“సంఘక్షేమమే దేశక్షేమము. జాతిని కాపాడుటే దేశమును సంరక్షించుట. ఏదేశమందు సంఘములకును జాతులకును భద్రత వాటిల్లదో యాదేశ మెన్నిసంపదలతోఁ దులతూగుచున్నను వ్యర్థము. ఆదేశపు రాజెంత సమర్థుడైనను నసమర్థుడే. కాన వివేకముగలవారు సంఘక్షేమమూలముగా స్వదేశాభివృద్ధిని కాంక్షింపవలెను. స్వజనసేవయే దైవారాధనము. స్వదేశరక్షణమే పురుషార్థములలో ముఖ్యము. ఈకృషిలో ప్రిజలెన్ని యవాంతరములైన దాటవలసివచ్చును. ఎన్ని యిబ్బందులైన పడవలసివచ్చును. ఆగండము

లన్నియు దాటి చిరకీర్తినార్జించుటయు, జన్మసాఫల్య మందు
టయు ప్రతివ్యక్తికిని ముఖ్యము.

చచ్చినవారెల్ల బ్రతుకుచుండినచో నీ రాకాసిమూకల
నింక నెవఁడు జయించగలఁడు ? వారలెంత పుణ్యాత్ములొ ?
చా వనునదిలేక నిత్యసంతుష్టులై యున్నవారు. సంతుష్టు డిహ
పర సౌఖ్యములవందునుగదా ! “తన సంశోషమె స్వర్గము,
తన దుఃఖమె సరక” మని పెద్ద లనియున్నారు. ఆనందముతో
సమానమైన దేదియు లేదు. అట్టి యానందమునకేనాఁడో
వారు పెట్టిపుట్టిరి. ఐనదై నది. పెరవారల వృద్ధినిగాంచి విచా
రించుట వెఱ్ఱితనము. ఎదిరి పచ్చదన మొర్వలేని స్వభావము
జీవుల నథమగతికిఁ దెచ్చును. ఐనను పూర్వజీవులు మనకు
గర్భశత్రువు లగుటచే మన మితగా వారి నాశనమునకై
విచారింపవలసి వచ్చినది. అగ్ని శేషమును. ఋణ శేషమును,
శత్రు శేషమును నిర్మూలము కావించవలెను; లేనినాఁడు
ప్రమాదము వాటిల్లి మొదటికే మోసమగును. వివేకము
గలవాఁడు శత్రువుల హతమార్చి దేశమును నిష్కంటకము
గాఁ జేయవలెను.

కావున మనమిప్పు డెవ్వనినైన తగినవానిని పంపి
యా యమృతసంజీవిని విద్య శుక్రునినుండి తేవలెను; లేనిచో
దినదినము మనసంఘమునకు మరణము తప్పదు. ఈ మహా
యుద్ధమింకను ఎంతకాలముండునో యెవ్వ రెఱుఁగుదురు?
సంఘబలము తగినకొలఁదిని పోరులం దపజయము సంభవిం

చును. మనమిప్పుడు మనకేమని యూరకున్నచో బ్రమాదము తప్పదు. రాక్షసలోకమునకేగి శుక్రు నారాధించి యూవిద్య ను మనకందించు దిట్ట మనలో నిపు డెవ్వఁ డున్నాఁడు. అట్టి మహాసత్వుని విచారించి పంపించవలెను" అని యనుకొనిరి.

అంత వారలకుఁ దమ గురువగు బృహస్పతి బుద్ధికి తట్టెను. మఱికొందఱి కాలని పుత్రుఁడును ధీమంతుఁడును, యువకుఁడు నగు కచుఁడు గోచరుఁ డయ్యెను. కచుఁడు తండ్రిని మించిన బుద్ధిగలవాఁడు. తేజశ్శాలి, ఆతఁడే యీపని సాధింప సమర్థుఁడని పలువు రభిప్రాయము వెల్లిబుచ్చిరి. అప్పుడు దేవతలెల్లఁ గచుని సమీపించి యిట్లనిరి.

“నాయనా ! మేమందఱము కట్టకట్టుకొని యొక కార్యము నిమిత్తమై నీచెంత చేరితిమి. నీవు యువకుఁడవయ్యు, బుద్ధికి బృహస్పతిని మించినవాఁడవు. నియమనిష్ఠులలో నీ తండ్రిని గూడ మెప్పించినవాఁడవు. నీ ధర్మములను నీవెన్న డతిక్రమించినవాఁడవు గావు. పెద్దలన్న మిగుల నడకువయు, భక్తియు గలవాఁడవగుటచే నిన్నిన్న డర్శింప వచ్చితిమి. నీవు దాని కియ్యకొని యీ సంఘోపకారము నొనర్చి మనదేశము నకు శాంతిభద్రతలను జేకూర్చుము. దీనివలన నీకీర్తి యుగయుగముల వఱకు మార్గోగ్ధును. వివేకివఱ నీ కింతకన్న బోధింపవలసిన దేమియు లేదు అదే మందునా వినుము.

చిరకాలమునుండి మనకును దానవులకును జరుగుచున్న పోరు నీవెఱుంగనిదికాదు. రాక్షసుల బలపరాక్రమ

ములు గూడ నీకు దెలియును. వారు యుద్ధములందు మడిసియు
అమృతసంక్రీపనిచేతను, గురుకరుణచేతను తిరిగి బ్రదుకుచు
న్నారు. నేడు వారిని సహించుట మిగుల భారముగానున్నది.
ఇంద్రాది దేవతలెల్ల పరాజ్ఞులులై కియ్యమునకు వెనుకంజ
యిడుచున్నారు. ఇంతేగాక మనకా విద్య లేనికారణమున మన
వారెల్ల యనుసదనమున కరుగుచున్నారు మన బలపరాక్రమ
శక్తులెల్ల దాసిమిందు అడవికాచిన వెన్నెల యగుచున్నవి.
కావున నీవేగి యీ మహావిద్యను సాధించి తేవలెను ఇట్టి
కష్టపు కార్యము సాధింపఁ గలనాయచు సందియము నీకువలదు.
నీవు మహాతపశ్శక్తి సంపన్నుడవు. బాహుడవయ్య నియను
వ్రతశీలుడవు. నిన్నాశుక్రుడు తవుక ప్రేమించి యావిద్య
నీకొసఁగఁ గలఁడు. దీన సందియములేదు. మేమెల్లగ మట్టి
యాశీస్సు నీకొసఁగుచున్నారము. దీనికి నీవెదురాడ వలదు.
ఇది దేవకార్యము. నీవావిద్య తెచ్చితివేని యీసురనికాయము
నెల్ల మృత్యుముఖముచుండి తప్పించినట్లే. ఈపని జరిగిననాడు
జయము మనదే.

మఱియొక రహస్యము. శుక్రున కొక్కకాకొక్క
తియ కూతురు. ఆమెపేరు నేవయాని. ఆతఁ డామెయం
దిత్యంతాదరము గలవాఁడు. ఆమె సల్లారుముద్దుగా నాతఁడు
పెంచికొనుచు గీచినగీటు చాటక యామె కోరికలెల్లఁ దీర్చు
చుండును. తన ప్రాణములకన్న నాతనికా కుమార్తె యధికు
రాలు. దుహితృస్నేహముచే నామెను కాదని యాతఁడెట్టి

కృత్యమును చేయనొల్లడు. కాన నీవా యిరువురను, నీ భక్తి శ్రద్ధలను, నీ కర్మసిద్ధియు, నీ శుశ్రూషాపరాయణతను, నీ నేర్పు నెల్లఁ జూపి మెప్పించి యాతని చిత్తము వడసి యారాధితువలెను. శుక్రుఁడు దేవయాని యానతి జవదాటువాఁడు కాదు గాన నీవు నీ యావచ్చుక్తి వినియోగించి యామెచిత్తము నాకర్షింతువేని నీకిష్టసిద్ధి యగును" అనిరి.

ధీమంతుడైన కచుఁడును దేవతల కెదురాడక వారి పార్శ్వన మంగీకరించెను. ఈ దేవహితమొనర్ప నాతఁడెంతో యుష్విఘ్నరెను. కాని ఫలితముపైమాత్ర మాతీకి సంది యము, భయము లేకపోలేదు. మాయాపులగు రక్షసుల తోడి సహవాసమును, గురుపుత్రిక ద్వారా గురువులను మెప్పించుటయు, మహావిద్యను బెచ్చుటయుఁ దనబోటివాని కనాధ్యములన్న నిరాశ యాతని మనమును బీకుట మానలేదు. కాని యాతఁ డాదేవతాసంఘమునకు నమస్కరించి తగుదీవన లంది స్వజాత్యుద్ధరణమునకై బద్ధకంఠుడై రానున్న యెన్ని బాధలనైన నైచి మృతసంజీవనిని దేవతెనని సమీకమంచి ముహూర్తమున బయలుదేఱెను. పోవునపుడాతని ననుగమించుచు దేవతలెల్ల శుభాశీస్సుల గుఱియించిరి. కచుండును సర్వమంగళాస్తవ మొనర్చుచు దేవతల వీడ్కొని కతి పయప్రయాణముల రాక్షస నగరము చేరెను. అచట నాతఁడు వేదాధ్యయనశీలుడై, నిరతము శిష్యబృందమునకు శాస్త్రముల బోధించుచున్న శుక్రాచార్యులను సమీపించి, నమస్కరించి యిట్లు మనవి చేసికొనెను.

గురువరా ! నేనొక విద్యార్థిని. దేవలోకమునుండి వచ్చి నాడను. నన్ను కచుడందురు. నేను విద్యార్థుల కుండవల సినయట్టి నియములనుగాని, నాకులధర్మములనుగాని యేమియు వాడఁగాను. నా తండ్రి దేవగురుడగు బృహస్పతి. నా కట విద్యాదాన మొనర్పఁగలవారు లభింపమి, తమ శుశ్రూష నెఱపి శిష్యవృత్తితో తమ మొద్దనుండుటకై వచ్చితిని. తమ ప్రియచనము మిన్నుముట్ట లోక లోకాంతరములకు వ్యాపించి నది. మీ కీర్తివెన్నెలలు దిగంతములవఱకు నాక్రిమించినవి. దాని విని కని కొండంత యాశతోఁ దమకడ విద్యాభ్యాస మొనర్పవచ్చితిని. నా శ్రమకు తాము దయఁదలఁచి నన్ను కృతార్థునిగాఁజేయ వేడుకొనుచున్నవాడను.” అని ముకుళిత కరకమలుఁడై సాష్టాంగపడి వినయనిశమితగాత్రుఁడై యెదుట నిలువఁబడిన కుట్టవానింగాంచి శుక్రుఁడు తనలో నిట్లనుకొనెను.

“అహ ! ఏమి యీతని సుకుమారత్వము ! ఏమి యీతని బ్రహ్మవర్చస్సు ! ఎంత వినయము ! పలుకు పలుకునఁ దేనియ నొలుకు నీతని వాక్చాతుర్య మెన్నఁదగినదే ! ఈతని దేహకాంతికిఁ దోఁచీతని యంగవిన్యాసముగూడ వ్రత పరాయణతను, ప్రశాంత గంభీరత్వముచు సూచించి నాహృదయమునునైత మాకర్షించుచున్నది. ఇట్టివానిని శిష్యునిగాఁ జేసికొనువానిదెగాదె భాగ్యము ! పైఁగా బృహస్పతి పుత్రుఁడట. దేవగురుడగు బృహస్పతియన్న సామాన్యుఁడా ?

జగదారాధ్యుఁడతఁడు; నేఁడీతనిని మన్నించుట యాతనిఁ బూజించినట్లే యగును."

"నాయనా! విద్యార్థిని భోజనార్థిని పొమ్మనుట యెట్టి మొఱకునైనకైన కూడనిపని. అందును నీవు మాయందాసక్తితో దూరయాత్రయొక్క చీరతివి. నీసాశీల్యము, నీ వినయము మాహృదయము నాకర్షించివ. నీకుఁ దప్పక నామొద్దనున్న విద్యలనెల్ల నేర్పఁగలను. ఏమొకో, నీయందు నాహృదయము వెన్నవలె కిఱఁగివది. గురుహృదయ నూకర్షింపఁగలవాఁడే తగిన శిష్యుఁడు. నీవు నాయుంట మసలి నేటినుండి నాశిష్యుఁడవు కమ్మనుచు నతని కాలిఁగ్రేచు సత్కారములొనర్చి సంతృప్తుఁడేసి శిష్యుఁగాఁ జేసికొనెను. ఆతండును గురుగృహమందే నివసించుచుండెను.

అంతఁ గచుండును గురుసేవాపరామణుడై మెలఁగుచుండెను. గురుపుత్రికయందునైత మాతఁడమిత వాత్సల్యమును భయభక్తులును గలవాడై యుండెను. గురుదేవు లేపని చెప్పినను 'ఇదిగో చేయుదు నదిగో వత్తును' అనక ఊఁములోఁ జేయుచుండెను. వారి కనుసన్నలచేతనే కార్యావసరముల నెఱిఁగి వారి చిత్తవృత్తుల కనుకూలముగ వర్తించుచుండెను. అతఁడు మనోవాక్కాయ కర్మములచే ధర్మపరుడై గురుసేవలయం దేమరపాటు లేకయుండెను.

దేవయాసియుఁ గచుని ప్రియహిత వాక్యములకును, నాతని వ్యవర్తనమునకును మిగుల తృప్తిపడుచుండెడిది. ఒకొ

క్కవేళ నామెయొద్దఁ గచుఁడు చక్కని గేయములను మృదు మధురకంఠముతో బాడుచుండెను అందలి భావమును హావ మును దన యభినయముచేతను నాట్యభంగిమల చేతను వ్రదర్పించి కచుఁడు గురువుత్తిని దన్తయ మొనర్చుచుండెను. వేతాకప్పడు, ఆనందము, మృదంగము మున్నగు వాద్యముల చేతను, వీణ, తిపిరికిన్నెర, స్వరమండలి మున్నగు గాన సాధ నములతోఁ దన సామర్థ్యమును వెల్లడించుచుండెను. దానికి దేవయాని మహానంద ముడుచు “ఏదియేదీ ? ఇది చాలఁ గ్రోత్తపోకడ. ఇక నొక్కసారి యాలాపింపుము. హాయి హాయి!” అనుచు వాని గాన సుధాలహరిలో తెప్పరఁ దేలి యాడెడిది. ఒక్కొక్కతూరి రహస్యముగా నామె యాతని గొంతుతోఁ దన కంఠము మేళవించి పాడ సాహసిం చెడిది. ఆ యుద్రేకముతో నామె లోక మే మఱచి యొకానొక మూఁకా వస్థ నొందుచుండెడిది.

ఆనందియనిగాని యీమె మనకుఁ బనులుచెప్పటా యనిగాని దుశ్చింత యా కచుని హృదయమునఁ బొడమను లేదు. ఆతఁడట్లు వర్తింపనులేదు. ఆమె యాతని నొక్కొక్క పుడు పూలు తెమ్మరియుఁ బండ్లు తేవలెననియుఁ బంపుచుండె డిది. ఆతఁ డామెకోరిన వస్తువు లెంత దుర్గమ ప్రదేశములందు న్నను సంపాదించి యిచ్చి యా యమ మెవ్వనందుచుండెను.

పాఠ పఠనసమయములం ధాతఁడు గురువులచేతఁ గూరుచుండి విశేషములఁ జక్కఁగ గ్రహించుచు, గ్రహించిన

వానిని జితనమొనర్చి ధారణపట్టుచు, వేళదప్పక కాలోచితములగు కరణీముములు నియమము తప్పక చేసికొనుచుండువాడు. వెకిలిచేష్టలు, వేశాకోశములు, పలుకుదబ్బరలు, భ్రష్టప్రతినలు, పాపమాతడు కలలోనైన నెఱుంగడు. సహపాకులతో ననువర్తనగలిగి గురు గురుపుత్రికల కితడు దలతో నాలుక యయ్యెను.

ఇతరవేళలందాతఁ డే చెట్టునీడికో చేరి సహధ్యాయులకుఁ జితనము చెప్పనపుడు ఆతనిఘోరణి గాంచి గురువులూటలు మ్రొగుచు నాతని తెలివి కచ్చెరువందెడివారు. దేవయానితో నాతఁడు కొంత కాలముపుచ్చుచుండెను. ఆపుడు వారిరువురును బెక్కుసంగతులను దర్శించుకొనుచుఁ బెక్కుధర్మములనుగూర్చి చర్చించుకొను చుండెడివారు. వాదము ఖండించి వాదము, యుక్తికిఁ బైయుక్తి, మనసు నొవ్వకుండ యుక్తియుక్తముగాఁ గనుఁచు సదాచారములను గూర్చియు, లౌకిక విషయముల నుద్దేశించియుఁ దనయెదుట గంభీరముగ నుపన్యసించుచుండగా దేవయాని మక్కువతో నాతని సద్బోధనములను వినుచుండెడిది. ఆతని బోధలందలి సారము, మాటలయాదలి తేటదనము, ఆ కనుబొమల యూపులు, ఆ చేతుల యభినయములు, ఆతని దివ్యతేజము, ఆ కన్నులలోని గంభీరభావములును విని కని మహానంద మందుచుండెడిది. ఏమైనను దనకు కావలెనన్నఁ జాలును. దానిని వెనుపెంబడిసే సమకూర్పుట కనున కలవాడైపోయెను. సర్వదా కనుని ముంగలఁ

గూర్చుండి యేజేవో ప్రిశ్నించుచు నాతనిచేఁ బలికించుట, ఆనఁదించుట, ఆతనిచేఁ బనిగొనుట దేవయానికి నిత్యకృత్యము లయ్యెను. పెక్కుసంవత్సరము లిట్లు వారలవాటుపడియున్న కారణమున నామె కచునొక్క నిముషము కాంచకున్న నిలువ లేక తత్తరించుచుండెడిది. క్రమక్రమముగా దేవయాని హృదయమందలి వాత్సల్యము ప్రేమగా మారఁజొచ్చెను. కచుని భక్తిగౌరవములు మాతృము దిగది నాభివృద్ధి నందుచుండెను. వీని కిట మార్పుగలుగ నేలేదు.

ఇట్టి సేవావిధానముచేతను తన నడవడికచేతను కచుఁ డు శిష్యవర్గములో మిగుల ప్రాధాన్యము వహించెను. గురు దృష్టిలోఁగూడ నీతఁడు మిక్కిలి గౌరవప్రాత్రుఁడయ్యెను. ఈతని చెవినివేయనిదే శుక్రుఁ డెట్టి కార్యమును జేయకుండెను. వేయేల ! వారింటి కాయడే పెద్దయై సర్వ కార్యములను జక్కఁ బెట్టుచుండెను.

ముందువచ్చిన చెవులకన్న వెనుక మొలచిన కొమ్ములు వాఁడియన్నట్లు కచుని కగ్రస్థాన మాచోట లభించెను. అది రక్కసులు గ్రహించి సహింపలేక తమలో తామిట్లనుకొనిరి.

ఈ కచుఁడు మన శత్రువులగు దేవతల లోకమునుండి వచ్చినవాఁడు. విశేషించి దేవగురువగు బృహస్పతి పుత్రుఁ డాఁడు. మనదేశములో నివసించుచు మన గురువులకడ విద్య నభ్యసించుచు, మన కూడుగుడ్డల ననుభవించుచు మన తల దన్నుచున్నాఁడు. చెప్పుట తడవుగా సమస్త విద్యలు నేర్చు

చున్నాడు. అదేమోగాని వీని మాటన్న గురువుల కొడలు తెలియదు. ఈతడు చేరినవెనుక మన యాచార్యులవారికి మనపై దృష్టితగ్గినది. గురువులేకాక గురువుత్రికయు సర్వదా నాతనితో విలాసముగా విహరించుచు, నేవేవో వితండ వాదములు చేయుచు నాతనితోనే ప్రాద్దెల్ల గడుపుచున్నది. వీడు సంగనాచివలె సంచరించుచు మన గురుదేవులను దేవయానిని గూడ నొడిలో వేసికొన్నాడు. మన గురువులయింట వీనికింత చనవా? ఇంత పెద్దరికమా? వీనిపై గురువులకింత ప్రామాణ్యబుద్ధియా? మన మిట్లూరకున్నచో వీడు మనలో మొనగాడై కొంప దీయగలడు. కాన వీనికి శృంగభంగ మొనర్పవలెను. అని సమయము వేచియుండిరి.

ఒకనాడు కచుడు గురువుల హోమధేచువులను మేపుటకై యడవిపొలములకుఁ దోలుకొని పోయెను. అట నాతఁడు మోఁకాలిలోఁతు మేతలో నోవులు మేయుచుండ నొక చెట్టునీడఁజేరి కూర్చుండి శాస్త్రములను వల్లించి కొనుచుండెను. క్రవ్యాదులూ సంగతి కనుపెట్టి కచుని చుట్టుముట్టిరి. అప్పుడు కచుడు వారలతో నిట్లనెను.

“రండు రండు నెచ్చెలులు. గురువు లేమైన నాతోఁ జెప్పి రమ్మని మిమ్ము వంపినారా? లేక పాఠములు చింతనము చేయుటకై వచ్చితిరా? లేక యీ కచుఁడేమి చేయుచున్నాఁడో అని పరిశీలింప వచ్చియుండురా? ఈ సుందరములగు వన వృక్షములను జూడ దయచేసినారా? కాక యాటలాడు

కుతూహలముతో నేఁగుదెంచి యున్నారా ? చెప్పడు. మీ కుతూహలమెట్లొ యట్లు కావితము. ఎన్నడును గుంపుగూడి మీరిటకు వచ్చినదిలేదు. ఈనాఁడు మీరాక నాకిన్ని సందేహములకు తావలమైనది. తెలుపవేఁడుచున్నాను" అనెను.

అందులకు రక్కసు లొక్కుమొక్కిగా మేము నీవనుకొనినవానిలో నొక్కదానినిగూర్చియైనను వచ్చినవారము కాము. ఒక్క విచిత్రమైనకార్యము తలపెట్టుకొని నిన్ను సమీపించితిమి. నీవు మాకు శత్రువర్గములోని వాడవను సంగతి మరచితివా ?

కచు: — నేనా? అన్నలారా! ఏమి మీకవకారము చేసితిని?

అది జ్ఞాన కృతమా ? అజ్ఞానకృతమా ? తెలిసి చేసినదేమియు నితవరకు లేదే? తెలియక పొసరించినదైనచో మీరది తమింపలేరా ? మన మండలము సచ్చాత్రులము, సహాధ్యాయులము గదా! అన్నదమ్ములవలె మండవలసిన మనచో మనకు శత్రుత్వమన్న నెట్టిది?

దాన: — నీ ధర్మవర్షములు కట్టిపెట్టుము. ఎక్కడనోయుండి మాయూరుచేరి మా యువ్వులుగులు దినుచు నీవు తిన్నయింటి వాసములు లెక్కించినట్లు మమ్ము తిరస్కరించుచున్నావు. పుట్టుకలోనుండి వచ్చిన శత్రుత్వ మీవులేదన్న పోవునదా? మీరు అదితి పుత్రులు. మేము దితి పుత్రులము. మీరు సురలు. మే మసురు

లము. విశేషించి నూలుకాకులలో నొక కోయిల
యన్నటులు నీవిటచేరి మాగురువులకు మాపై మనసు
విఱచివేసితివి. మా దేవయానితో నీవు నేస్తముచేయు
చున్నావు. కాన నిన్ను పేక్షించినచో మాకు ముప్పు
లేవదు. కాన నిన్నిట బలవంతముగ.....

కమ:— ఏమి మీత్రసంగములు? కలలోనైన నే నీరీతి నెఱు
గనే. గురుల మనసు విఱచితివా? గురువుత్రియగు
సోదరితో..... అన్నన్నా! ఎంతెంత మాటలాడు
చున్నారు? అన్నలారా! విద్యార్థిని మీలోకమునకు
వచ్చి మీగురువుల సేవించుచుంటే గాని కుచ్చితకా
ర్యము లొనరింప వచ్చినవాడేగాను. ఎన్నడును కని
విని యెఱుగని యీ తలంపులే? ధర్మమాలోచింప
వలదా !

దాన:— ధర్మమా? మాకిదే ధర్మము. నిన్నిపుడు బలవంత
ముగఁ జంపఁదలంచి వచ్చితిమి. అని దారుణముగ
మీఁదికి విఱచుకొని వడిరి.

కమ:— అన్నలారా ! మీరు చంపఁదలంచినచో సరే చంపుడు.
అందులకు నేను భయపడను. కాని గురువుల హోమ
ధేనువు లిట మేయుచున్నవి. వానిని మాత్రము భద్ర
ముగా గురునిల్లు చేర్చుడు. లేనిచో గురుదేవుల హో
మకార్యము లడ్డిపోవును. వారు గోపింతురు.

దాన:— నోరు మూయుము. నీపాటిగురుభక్తి మాకును

గలదు. శనిగ్రహమువలె మాలోకమునకు వచ్చి లేని పోని దుశ్శేష్టలా నీకు? అని కచునిపైఁ బడి యాతని గొంతునొక్కి బలవంతముగఁ జంపివైచి యధేచ్ఛముగా గ్రామము చేరిరి.

అంత కొంతవడికి సూర్యాస్తమయ మయ్యెను. వన పృథ్వీములను విడిచి ధేనువులు గ్రామోన్ముఖములగుచుండెను. సందెచీకట్లు మెలమెల్లనఁ జెట్లచాటుసనుడి విప్పిరి యావరించుచుండెను. శుక్రుని గోవులును గృహము చేరెను. కాని యెప్పటివలె ధేనువులవెనుక కచుఁడు రాలేదు. దేవ యాసి తమ యావులను గట్టుకట్టలకు బంధించి కచునిరాక కెదురు చూచుచుండెను. గడియ చూచినది; జాము చూచినది. కచుని జాడలేదు. అంత నామె “ఎన్నడును ధేనువు”ను విడిచి యాలసించువాఁడు కాడే! ఈదిన మంత సేవటికి కచుఁడు రాకున్నవాఁడేలకో? ఈనట్టకవిలో నాతని కేకీడును మూడ లేదు గద! లేక యేయేటి యొడ్డున నైన సంధ్యావందన మొనరించి కొనుచు నాలస్యము చేసెనా! ఐన నింతసేపు సుధ్యయా! గోవుల మోములుచూడ విచారము పొడగట్టుచున్నది. నాహృదయములో తాయి పడినట్టులున్నది. భోజనమువేళ గూడ చాటిపోయినది. కచుఁడురాఁడు. నామనసు శోచకున్నది. ఐనను నాన్నగారి కీసంగతి నివేదించెదను” అని యనుకొని జనకుని సమీపించి యిట్లనెను. “తండ్రీ!

ఉ: వాడిమయూఖముల్ గలుగువాడవరాంబుధిగ్రుంకెధేనువు
 లేడిబవచ్చేనేకతమ; నిష్ఠమొయిన్ భవదగ్నిహోత్రముల్
 పోడిగవేల్వఁగాబడియెఁబొద్దునుబోయెఁగచూడునేనియున్
 రాదు; వనంబులోన మృగరాక్షసపన్నగబాధ నందెనో?

జనకా ! నాకేమియు దోచకున్నది. కచునిబాడ తెలియ
 నెవరినైన బంపుమనెను.

అంత శుక్రుడును “అమ్మా! ఎవరినో పంపనేల ? నా
 దివ్యదృష్టిచే గాంచి నాతఁ డెక్కడనున్నను రప్పింతును.
 వనమృగములచే నొకవేళఁ జూపఁబడినను నా మృతసంజీవని
 విద్యచే నిముషముగో బ్రతికించెదను. చూడుము” అనుచు
 నాతఁడు ధ్యానముద్ర పట్టి కన్నులుమూసి ముల్లోకములను
 దన మనోనేత్రముచే వెదుక మొనరిడెను. అంత నాతనికి
 సత్యము గోచరమయ్యెను. వెంబడినే తన మృతసంజీవని నభి
 ముత్రించి శిష్యుని దోడితెమ్మని యాతఁ డనిపెను. అదియును
 బ్రసాదంబని యతిత్వరిత గతింజని విగతచీపుఁడై యొకచోట
 జచ్చిపడియున్న కచునప్పడే బ్రతికించి యింటికిదోడితెచ్చెను.

అంత నాతనిగాంచి శుక్రుడును దేవయానియు కొం
 డంత సంతసమందిరి. పదంపడి గురుపుత్రియు నాతని వలన
 జరిగిన విషయమంతయుఁ దెలిసికొని మిగుల విచారించి నాటి
 నుండియు గచుని మఱింత ప్రేమతోఁ గాంచుచు దూరపు పను

లు చెప్పట మొనుకొనెను. పశుపాలనమునకై వేటొక్కని నియోగించెను.

కచుఁడు తమ గురువుచేఁ దిరిగి బ్రతికింపఁబడుటయు, నాతనిని పూర్వముకన్న మఱిత ప్రేమతోఁ గాంచుటయు, కోణపులు చూచి మనసులలో గుములు చుండిరి. మఱియు తామొసర్చిన యకృత్యము గురువులకుఁ దెలిసిపోయె ననియు బాధ పడుచుండిరి. ఏది యేమైనను లభించినచోఁ దిరిగి కచుని పనిపట్ట వలెనియే వాగు వేచియుండి యా యూహ పైకి పొక్కనీయక యతిరహస్యముగా నుంచి యథారీతిని సంచ రించు చుండిరి.

ఇట్లు చాలకాలము గడించెను. తిరిగి యొకనాఁడు కచుఁ డెవరికిఁ దెలుపకయే యెంటరిగా సమీధలు, దర్భలు, పువ్వులు, ఆకులను దెచ్చుటకై దూరమందున్న యడవికి వెడలెను. రాత్రించరు లాయదను గనిపట్టి వెంటడించి యదరి పాటున వానిని మడియించి కడి కండలుగఁగోసి తోడేశ్య కాహారముగాఁ బెట్టి యేమి యెఱుంగని వారివలె తిరిగివచ్చి మసల మొదలిడిరి. మరల కచుని రామియు, దేవయాని విలాపములును దీవరింప శుక్రుఁడు తన మృతసంజీవనీవిద్యచే నాతని కాయు వాసఁగెను. తోడనే కచుఁడు వృకముల దేహములను భేదించి స్వస్వరూపము చాల్చి వచ్చి గురుల కానందము కూర్చెను. గురుపుత్రికయు నాతనితో మిగుల తీవ్రముగ “నీవీ పై నాకెఱిగింపనిదే దూరముగాఁ బోరాదు. నిన్ను

జూడక నేనొక నిమిషమైన మసలలేను. నీయునికి యిక్కడి వాడికి మిగుల కంటకముగా నున్నది. నీవిల్లు దాటి యెక్కడికిని పోవలసని" నియమించెను.

ఆతఁడును గొంతకాల మామె చెప్పినట్లు నడచెను. కాని ప్రారబ్ధ మనుభవింపక తీఱునా? ఒక దినమున తనగురువుల హోమధేనువు మెల్లమెల్లనఁ దిరుగుచు మేయుచు నుండెను. దాని లేఁగయుఁ జెంత చెంగుచెంగునఁ బరువు లిడుచుండెను. దానిని గట్టిపెట్టవలెనని కచుఁడు వెన్నాడెను. అదియు తీవ్ర్య తీవ్ర్య విడిచిన బాణమువలె దవ్వు దవ్వులకు పలుగులెత్తి తనతోపాటు కచునిగూడ నాకర్షించెను. క్రమముగా వత్సమును శిష్యుఁడును గ్రామ పరిసరములు దాటి పోయిరి.

వెంటనే మాయలమారులగు రక్కసులు కూడి పలుకుకొన్నవారై యీతూరి యొక కచుఁడు తిరిగి పుట్టకుండ నుడవలయునని పూనికతో వాని నట వధించిరి. కొందఱు చితినిపేర్చి కచుని దేహము బుగ్గియొనర్చి యాబూదిని సురలో కలిపి తెచ్చి గురువులకు త్రాగనిచ్చిరి. ఆతఁడా మాయ నెఱుఁగక పూర్ణముగా ద్రాగివేసెను.

శుక్రుఁ డవ్వేళ సురాపానముచే నొడలెఱుఁగక. యుండెను. దేవయానియుఁ గచుని గానక మిగుల పనవుచు, "నీతఁడు మరల నసురులచేఁ జంకుఁబడియుండవచ్చును. అసహన పిశాచ మెంతపనికి నొడికట్టుచుగదా ! విద్యార్థియై యాసుకుమారి

యిచటికిచేరినాఁడు. అన్యము పూన్యము నెఱుంగడు. తన విద్యాభ్యాసము, తన చింతనము, తన పాటలు, తన యాటలు తప్ప పరులగొడవ లేమియు నాతని కవసరములేదు. నిరవరాధి, నిత్యసత్యవ్రతుఁడు, ధర్మకర్మతత్పరుఁడు. అట్టివానిపై యన్యాయముగా రక్కసులు పుత్రగించి యాతని జంపుచున్నారు. కటకటా ! ఎంతదురంతము. 'పుట్టగవచ్చిన గుణములు కట్టెలతోగాని పోనె కలుషాత్ములకున్' అన్నటులు వీరి యాశయములు గుప్పెడు బూడిద యగువలకును పోవునవికావు" అని యనేకవిధముల శోకించుచు యభారీతి తండ్రికి సంగతి వివేదించికొనెను.

అంత శుక్రుఁడును కొమరిత నోదార్పుచు మంచి మాటలతో నామె కిట్లనెను "అమ్మా ! నీవు దుఃఖింపఁబనిలేదు. మనకేగదా మృతసంకీర్తనగలదను నూహచే రక్కసులు గర్వాంధులై యున్నవారు. వారు మన కచునిపైఁ బగబూనిరి. ఏమిచేయఁగలవారము ? కోర్కె మనర్థములకు మూలమని నేనెన్నిసారులు బోధించినను వారు సుతై న గ్రహింపకున్నారు. ఇట్లెన్నితడవులైనను వాతని మఱియింపక మానరు. పోనిమ్ము ఆతఁడు వారలచేతఁ బడినను స్వర్గసుఖ మనుభవింపఁగలఁడు. కాన నీ వాతనికై శోకించుట వెఱ్ఱితనము. నీవరితాపము చూడలేక నేనాతని బ్రతికించుటయు, రక్కసులు వట్టువట్టి సమయ మరసి వానిందెగటార్చుచుండుటయు తిరిగి పునర్జీవిత గావించుటయు నిదియేనా మనపని ? ఊరకుండుట లెస్స."

అమాటలకు దేవయాని మఱింత బాధచెందుచు “తండ్రీ! నీవు సమస్త ధర్మము లెఱిగినవాడవు. కనుడన్న సామాన్య డుగాడు. అతడు మహా ధీమంతుడు. అంగిరసు నంతటివాని మనుమడు. దేవగురువగు బృహస్పతి పుత్రుడు. విశేషించి మనల నాశ్రయించియున్నాడు. మీకు శిష్యుడు. తన బ్రహ్మచర్యమునం దవ్రమిత్తుడై యెన్నడును ధర్మాతిక్రమణమొనర్చువాడు కాడు. అట్టి పుణ్యాత్ముడ కారణముగా రాత్రించ రులచే జంతుబడుట యెంత యధర్మము? అట్టివానికై నేను విచారింప కెట్లుందును? వాడు నాకంటఁబడువఱకును నే నాహారము నొల్లను” అని వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు రిత్తనేలపైఁ బడి యిటునటు పొరలుచుండ శుక్రుడు ప్రసన్నుడై “తల్లీ! నీ విట్లు చెప్పినమాట వినక విచారించుచుండుట నాకేమియు బాగున్నదికాదు. నీవుగాక నాకెవ్వ రితరులు గలరు? నే నొక నెవరిగాంచి సంతసించును. కనుని జూడతెలిసెదను. లెమ్ము విచార ముడుగ్గుము. ఇదిగో యీ కమండలువులోని జలముచే మోము గడిగికొనుము. లెమ్ము. భోజనమొనర్చుము. అని యనునయించుచుఁ దన మోగద్బస్తితో బ్రపంచము నంతయుఁ బరికించుచుండెను. ఎక్కడను వానిజూడ లేకుండెను. అంత నాతడు తనలోఁ దానొకసారి కాంచెను. అప్పుడు భస్మమయ్యుండై సురలో కలిసి తన పొట్టలోనున్న కనుఁ డాతనికిఁ గనుపించెను. అంత నాతడు “కటకటా! ఈ సురాపానము ఎంతపనిచేసినది? ఎన్నో జన్మములనుండి సంపాదించిన

పుణ్యము, పెక్కుధర్మముల నాచరించి యార్జించిన సుకృతము, కష్టతరమగు తపస్సుచేసి పొందిన దివ్యజ్ఞానము, మహాత్ముల దివ్యబోధలవలన లభ్యమైన విజ్ఞానము, మొదలగు నవన్నియు నీమద్యసేవనముచే నడుగంటినవి. ఇట్టి దుష్కార్యము రాత్రించరులు కావించురని కలనైనఁ దలఁపనైతిని. దురభ్యాసము చేటు వాటిల్లఁజేసి తీఱునుగదా ! నావంటివాఁడే యిట్లు మందమతియైపోవ తక్కినవారిమాట చెప్పనేల ? నావలె వరులు ఈ మద్యచానముచే మతిచెడి పతితులై భ్రష్టులు కాకుండ నేనివ్వుఱొక కట్టడిచేసెదను. లేనిచో, లోకము దుఃఖముల కాకరము కాకమానదు. మన యనుభవముచే లోకులేల యుపకారమందరాదు ? ఈ యనుభవమును లోకమునకుఁ జాటి చెప్పినచో నావలె వారు ప్రమాదపడరు. ఇదియే, మహర్షులు చేసియున్న లోకసేవ. నేనును ఆచరినే వట్టెనను.” అని యాలోచించి బ్రాహ్మణులాదిగ నెన్నివర్ణములు గలవో యాజాతులవా రెవ్వరైననుసరే నేడుమొదలీ సురాపానము గావించినచో వారు పాపాత్ములై పతితులయ్యెదరుగాక. ఇదియే నేనుచేయు కట్టడ. దీనిని ప్రజలు మీఱజాలకుందురుగాక” అని తన యుదరములోనున్న కచుని జీవింపుమనుచు మృతసంజీవనీ పృథావముచే నాతని బ్రతికించెను. కచుఁడును గురుల గర్భమందు బ్రతికి శుక్రున కిట్లనెను.

గురుదేవా! మీ పూర్ణానుగ్రహమువలన దేహమును జీవమును, సత్త్వమును గూడఁ బొందితిని. నేను తమ యుదర

మున యథా పూర్వరూపముతో నున్నాను. తమ కుక్షీనుండి వెలువడు మార్గము తోచకున్నది. స్వామీ! నారుపోసిన వారు నీరు పోయకుండురా! తామే నేను వెలికి రాగల తెరువు నానతీయ వలయును” అనెన.

దానికేమియు తోచక శుక్రుడు తనముద్దుహృతును బిలిచి“అమ్మా! తెలిసితివా! మద్యపానము మనకొంపత్రవ్వినది కనుని జంపి బుసిచేసి యీ మాయరాక్షసులు గురలోగలిపి నన్ను త్రావించిరి. కను డివ్వడు నాయుదరమున జీవించి యున్నాడు. ఆతడు వెలికి రాగలగు నుపాయము తోచకున్నది. పొట్ట జీల్చుకొని రప్పింతునా, నేను మరణించుట నిక్కము. లేదా, కనుడు నాపొట్టలో జీర్ణము కావలసిన వాడగును. తల్లీ! ఈరెండు వనులయందు నీకేది సమృతమో చెప్పము. కాదుకూడ దసిన వానికై నేనే మరణింతును.” అని యూరకుండెను.

దేవయానియు తండ్రిమాట లాలించి “అమ్మా! నన్ను వరీక్షించుట కిట్లు పలుకుచున్నారా? నా యాత్మయు, దేహమును, నాసర్వస్వమును తమ హృదయమునుండి వెలువడినవి కావా? తమకన్న నాప్రాణములై నను నాకు రుచింపవన్నచో కనుని సంగతి వేతె చెప్పవలెనా? జనకా! నిన్నగాక మొన్న వచ్చిన కనునిపై నాకు మిగుల వాత్సల్యమున్నమాట నిజమే. ఐనను మీ యిరువురకును బ్రమాదమురాని యూహ యొకటి చెప్పెదను. ఇప్పుడు గర్భస్థుడైన మీ శిష్యునకు

మృతసంజీవనవిద్యను ప్రసాదింపుఁడు. తమ యుదరమును చీల్చి వెలికినచ్చిన వెనుక యాతఁడు తమరిని బ్రతికింపఁ గలఁడు. ఇట్లొసర్చిన మీ యుభయులకును గుశలముగలుగును. నా కోరికయు నెఱవేరును” అనెను.

అంత శుక్రుఁ డామెతో “అమ్మా! యీవిద్య వరులకు జెప్పరానిది. అందును మనవాఁడు శత్రుకోటిలోని వాడుగదా! ఈతని కుపదేశించినచో మన యహితులకు షేమము కలుగుట తథ్యము. అదియఁగాక నా యుదరము చీల్చుకొని వెలువడిన యాతఁడు తిరిగి నన్ను బ్రతికింప నిచ్చగించునన్న నిశ్చయ మేమున్నది. ఆ విద్యతో నాతఁడు తన లోకమునకు బోయినచో మనలోకమునకు చేటు వాటిల్లరా? మనచేత నుండి యీవిద్య జాతీనట్లే యగును. అంతేగాక మన రక్కసులు నాచావుచే బ్రతుకు తెఱువు లేనివారగుదురు. దేవతలు మృతిలేనివారై వీరినోడింపఁ గడుగుదురు. ఈ యశ్వత్థముల నాలోచించి నీవేదారి త్రొక్కుమన్న నాదారిని పట్టెనను.” అనెను.

“తండీ! భూత భవిష్య ద్వర్తమానముల కిరతలా ముకమువలె కాంచు ధీనుంతులగు తమకు నేనా చెప్పదానను? ఒక్కసంగతి మాత్రము ఘంటాపథముగా నొక్క వక్కాణింతును. తమ శిష్యుడగు కచుఁడు ద్రోహముచేయుట మాత్రమసంభావ్యమని యనఁగలను ఆతని నడవడిక పెక్కు సంవత్సరములనుండి మన మిరువురము కనుచున్నారము. పల్లెత్తు

మాట తూలిన వాడుకాడు. గోరంత దుశ్చింత లేనివాడు. ఆతని హృదయము పరమ పావనమైనది. ఆతని గురుభక్తికి కళంకము లేదు. కాన నిస్సంకోచముగా నాతని కావిద్య నొసాగుడు. మిమ్ములేడు బ్రదికించి తీటును. నా యంతరాత్మయు నట్లే ప్రోత్సహించుచున్నది" అని కచుని హృదయము చొచ్చి చూచినట్లు దేవరూని నుడివెను

దాని యుదారబుద్ధికి శుక్రుడు సంతసించి “పుత్రికా! సత్యము పలికితివి. ఈ పరీక్షయంతయు నాకుఁ దెలియక చేసినది గాదు. కచునిపై నీహృదయ మేరితినందునో అని తెలియుట కడిగితిని. ఆతఁడు పావనహృదయుఁడు. గురుభక్తి పరాయణుఁడు. పెక్కుసారులు రక్కసులచేఁ జంపఁబడినను, ఎన్నో బాములఁ బడుచున్నను మన గృహకృత్యములయందే ముతక, మన సేవలయందు ప్రాయశాళిక లేక మనలను శుశ్రూషించిన వాడు. కాన నాతనికి పరిస్థితిలో నీవిద్య యొసఁగక తప్పదు” అని సంగతియంతయుఁ గచునకుఁ దెలియఁ జెప్పి మాతనికి మృతసంజీవనీవిద్య నుపదేశించెను. ఆతఁడును బరమ భక్తితో నా విద్యను గ్రహించి యుదయాద్రిచాటున నుండి వెలువడు చంద్రునివలె గురువుల హృదయ కుహరము ను జీల్చుకొని వెలి కుతీకెను. వెంబడినే శుక్రుడు విగతజీవుఁ డయ్యెను. అంతఁ గచుఁడా వేదమూర్తిని గాంచి మహిమం త్రమును జపించి గురువును బ్రతికించి కొనెను. ఇట్లప్రయత్నముగా కచుడు శుక్రునివలన సంజీవనీవిద్యను బొంది కొంత

కాలము గురు గృహముననుండి యొక్కనాఁడు గురువులతో సవినయముగ నిట్లని మనవిచేసెను.

“గురుదేవా! విద్యార్థినై వచ్చి తమయొద్ద సమస్త విద్యలను నేర్చితిని కొంచెముగనో గొప్పగనో తమ కరుణాకటాక్షము సంపాదించి కొంటిని నేనువచ్చి చిరకాల మైనది. ఇంక నాగృహముచేర ననఁజ్ఞనిండు. తమఋణము తీర్చికొన రానిది నన్ను కన్నవారికన్న మిన్నగా నాదరించి జ్ఞానగోధ మొసఁగిన తమ మహోపకృతికే బాంద్యో బాగ్రిణ మున్నవటకు కృతజ్ఞుడను. సదసద్వివేకము గలిగించి విజ్ఞానభిక్ష పెట్టి శిష్య జీవితములను తెలివి వెలుగులఁ బ్రకాశింపఁజేయు వారే పరమ గురువులు. అట్టి గురువుల మనసు వెన్నవలె తన సేవావిధిచే కరగించియు, తన ఋజువ్రవర్తనముచే వారిని మెప్పించినవాడే శిష్య పరమాణువు. ఈ రెండు కృత్యములందును మన ముఖ్యములము క్రమాదపడకుండ చాటఁగలిగితిమి. స్వామీ! నా విద్యాభ్యాస కాలమున జేయరాని చాపలములను తెలిసియైన తెలియకయైన జేసియుండకపోను. వానినెల్ల మన్నించినన్నాశీర్వదించి వుంపుడు. నేనిక మాలోకము చేరుకొనవలె” నని మనవిచేసి దోసిలోగ్గి తలవంచి గురువుల యెట్టయెదుట నిలువంబడెను.

అట్లున్న కచుకు వైఖరిఁ గాంచి దేవయాని గుండెలలో తానుపడినట్టై కటకటపడుచుండెను. శుక్రకుఁడును అంతేవాని కలికిన సవినయభాషణములువిని మిగులనానందించి “నాయనా!

చిరకాల సహవాసముచే నీపోక మాకు ఆకులపాటాదవించుటలో నబ్బరములేదు. ఐనను ఎవరివా రెవరి కగుదురు ? మాకు కొమరుఁడులేని లోటు వీర్చితివి. కాని తిరిగి నూ లోటు రేపటినుండి మేము పొందవలెనుగాఁబోలు. వత్సా ! చిరుజీవ ! పోయిరమ్మ !” అని యాశీర్వదించి పుసివేసెను.

ఈ సంభాషణమంతయు తూచాతప్పకుండ వినుచున్న దేవయాని నిముషమైన నిలువఁజాలక తన శయనగృహముచేరి బోరగిలంబగుండి కంటితడిపెట్టుకొనుచు “అక్కటా ! ఈ కచులి తలఁచి నాహృదయమున నెన్నియో గాలిమేడలు కట్టుకొంటిని. నా ఆశులతలు మొందుపాజినవి. ఇన్నిదినములు మనసు లోని కోరిక మనసునందే మట్టుపెట్టియుచితి. నేటితో నా యుద్దేశములన్నియు నడవికాఁచిన వెన్నెలలైనవి. నీట్రవాసిన యక్కరములైనవి. ఇప్పుడేమి చేయుదును. చేయికాలినవెచుక ఆకులతోఁ బసియేమి ? ఇతఁకాలము సిగ్గు వెచుకకును ఆశ ముందునకును నన్ను న్యూలలూపినవి; ఊపియూఁపి నన్నిపుడొక నిరాశాకూపమున ముంచివేసినవి. ఇంక నా యీ యశావన మెందులకు? నా యీ యలంకరణమెందులకు? నాకీ జీవితము వ్యర్థము. నాబ్రదుకు కచుఁడు లేకున్నచో చిమ్మచీకటి యేగదా!” అనుచు మిగుల విచారముతో నాగదిలో కుములు చుండఁ గచుఁడామె సెలవందుటకై గదిగుమ్మముకడకు వచ్చి యిట్లనెను.

“సోదరీ నేను మీ తండ్రిగారిని సేవించవచ్చి చిరకాల మైనది. విద్యాపరిపూరియైనది. నేనింక మా తలిదండ్రుల కడకు పోవలసియున్నది. నెలనా?” అనియెను.

దేవయానియు శయ్యపైనుండి దిగ్గుర లేచి నిలిచి కనునీళ్ళో “ఓచుకుమారా! నేనును నిన్నుదలచియే యాలో చించుచుంటిని. ఇన్నియేడ్లనుండి మనకుగల సంబంధ బంధము నేటితోఁ ద్రొచి పోవుచుండుట నీకు ధర్మమా! నిన్నుజూడక నేను నిముషము నిలువఁగలుగుదునా? వేయేల? నేటి వఱకు నాయూహ నీకు సూటిగాఁ జెప్పఁజాలకపోయితిని. నీపై నాకు వలపుగలదు. ఏమందునా? నీవు బ్రహ్మచారివి. నీతికోవిదుఁడవు సుదరుఁడవు. యువకుఁడవు. నేనును గన్య కను. యువతిని. మన యుభయుల వంశములును బంధుత్వము నకుఁ దగినవే చిరకాలమై మన యుభయులకును మానసిక వినాహమైనది. దానికి మదచుఁడే సూత్రధారి. కావున నన్ను నీవు పాశ్చిమగృహము చేసికొమ్ము. చల్లకువచ్చి ముంతఁ దాచ నేల? నా హృదయము నీ కెఱిగించితిని. సంజీవనీవిద్యతో పాటుగ నన్నును నీవు పరిగ్రహింపుము. దీనిచే మా తండ్రియు మహానంద మందఁగలఁడు. నా కోరికయు నీరికలెత్తును. ఇంక పాలముంచినను నీలమంచినను నీదే భారము” అని కొంచెపాటి సిగ్గుచే తలవంచికొని మెడలోని దండలను సవరించుకొనుచు నిలుచుండెను.

ఆ వాక్యములు విని వినుటతోడనే బృహస్పతి కుమారుడు మహావిషాదమండి రెండుచేతులఁ జెవులుమూసికొని “శివశివా ! కలలోనైన నీవిట్లు భాసింతువని నేననుకొన నైతిగదా జేవయానీ ! నీ హృదయమునకుఁదోచియే యిట్లుంటివా ? లేక యెవ్వనినైన నడిగి పలికితివా ? ఇంత దనుక మన మిరువురము సోదరభావముతో మెలఁగుచుంటిమిగదా ? నా చూపులందుఁగాని నా కనులందుగాని, నా తలపులందుగాని, యెన్నఁడైన నీ కీ భావము పొడసూపినదా ? లేక ‘నావంటి కుందరి ప్రేమించుటయు, అది వ్యర్థమగుటయునా?’ అని భావించి యీ విత విత భావముల వెలిబుచ్చితివా ? ఇది లోకనింద్యముకాదా ? పాపపంకమున పడబాలును, నగు బాలును నిందపాలును కాదా ? నీవు నా కెట్టివావివరుసల దానవో రవంత విచారించితివా ? తమకమున గమకించి నోటికివచ్చినట్టు సోదరునితో సరసములాడఁ దగునా ? గురువులకు శిష్యులు పుత్రసములు. గురుపుత్రికలు ఛాత్రులకు సహోదరులు కావలదా ? అదియుగాక నీవు నీ మాతృగర్భము నుండి నీ జనకుల కెట్లు పుత్రికవైతివో నేనును కారణాంతరమున నీ తండ్రి కడుపునుండి పుట్టినవాఁడనుఁగానా ? తల్లికిఁ బుట్టిన నీవును తండ్రికిఁ బుట్టిన నేనును ఏమగుదుమో నీయంత ర్ధృష్టి నూహింపుము. నీమాట విన్నంతను, నీ యాకార వికారములు కన్నంతను నాగుండె లదరుచున్నవి ! సోదరీ ! నీకిట్టి పాపచింత గలుగుట నా ధర్మార్థముగాక వేఱుగాదు. ఇంత

కాలము ఔననిపించుకొని గురుకృప వడసియున్న నాకు ఒక్క గడియలో మాటదక్కించుకొను యోగము లేదుకాబోలు ! ఇది గురువులు విన్న నేమందురు ? సహపాఠులు విన్న నేరీతి తలతురు ? వద్దు వద్దమ్మా ! అట్టిభావన విడిచి నాకు నాలోక ముచేర ననుజ్ఞయిమ్ము.”

“ఆ ! యేమనుచున్నావు ? చిరకాలమునుండి దాచి దాచి తప్పనిసరిగా వెల్లిబుచ్చిన నా యీ కోరిక మన్నింపక నిరాకరించుచుంటివా ? ఇంతేనా మన తలఁపులు ? ఓ సుకు మారా ! మన వావివరుస లటుంచి నన్ను దేలికపఱువక నా కోరిక చెల్లింపుము. నేను ధర్మములన్నియుఁ బరికించియే నిన్ను కోరుచుంటిని. కాముకులకు ధర్మములతో బనిలేదు. లోకోత్తర చరితుఁడైన కావ్యుని కొమరితను. నవయావన విలాసములచే నొప్పుదానను. నా జవ్వనమంతయు నిందాక స్తీకై మీఁదుకట్టియుంచితిని. నీచే గౌరవింపఁదగినదానను గాని యీసడింపఁదగిన యువతినిగాను. నీమాటలకుఁ బాటలకు, నీ మనోహర రూపసంపదకు నీవర్తనమునకు నాయెడఁద లోలో నువ్విఘ్నూరి నేటికీమాట పలికినది. దీనిని నీవు రిత్త పఱుప ధర్మమా ? పలుమాఱు నిన్ను రక్షింపులు హతమార్పగా నా తండ్రినినైతము వేధించి బాధించి నిన్ను బ్రీతికించు కొన్నదెందులకు ? నీవు కుడిచిననెనుక కుడిచి నీవు పరున్న తరువాత పరుడి, నీ సుఖమే నీ హాయియే నా సుఖముగ భావించిన దెందులకు ? నిన్నెల్లవేళల నా మనోనేత్రములచే

నెట్టయెదుట నిలిపి నీ సౌందర్యదేవత నింతకాల మారాధించిన
దెందులకు ? నీవంటి రసికుఁ డిట్లవచ్చునా ? అదంతయును
ప్రేమకే చేసితిని. సర్వవిధముల నామనమును జూఱగొన్న
నిన్ను నేను వరించుట తప్పా ? ఏమి మాటాడకున్నావు ?
మౌన మంగీకారసూచకమా కదా !”

“అమ్మా! నీవట్లు నన్ను శాధింపకుము. నానిర్ణయము
తొలిసారిగా విన్నవించుకొంటిని. నీవు నాకై పలుకాట్లు వడివ
మాట వాస్తవము. నన్ను కన్నవానికన్న మిన్నగఁజూచి యాద
రించి నాకింత విద్యచెప్పించినమాట నిజము. నన్నెన్నో యావ
దలనుండి నీవు కాపాడినదియు సత్యము. వేయేల తల్లీ ! నీవు
లేకున్న నేనెన్నఁచో చచ్చిపోయి యుండెడివాఁడను. అదియే
నేను పలుకారులు నొక్కిచెప్పుమాట. నీవలన నేను బ్రతికితిని.
నాజీవనదాతవు నీవు. నాతల్లివి. నీవు నాకు పుట్టుకనిచ్చితివి.
అట్టి వాత్సల్యమే నాపై నీవు కనుపలుపుము మీసాలపై
దేనెలవంటి యీ తుచ్చసుఖములేల ? ఇది దేవుఁడు మెచ్చు
రీతిగాదు. నాకు నీపై కామములేదు. దానిని నీవు కలిగింప
లేవు. గురుపుత్రివి. సోదరివి. నా మాతృదేవతవు. అమ్మా !
గురువులు విన్న నాకీర్తికి కళంకము నా వర్తనకు మచ్చ. నా
ప్రవృత్తికి భంగపాలు. నా యంతఃకరణకు చుఱక. నా దృష్టికి
కాళరాత్రి. వలదు వలదు పెడదారిబెట్టక నన్ను నాలోకిము
వకుఁ బొమ్మని సెలవిమ్ము. ఇదే నా వాంఛితము. దీనిచే మన
యిరువుర కీతియు స్వర్గమునకు మెల్లుకట్టును. మరమాచంద్ర

తారకముగ నాదర్శజీవనుల మగుదుము. దేవయానీ ! నీయంద
చందములకుఁ దగినవాని నొరునెవనినైన వరించి నీవు ముఖ
పడుము." అని నుడువుచుండఁగనే కచుని చుట చుట కోపము
తోఁ జూచి దేవయాని గొంతునవరించుకొనుచు "ఓరీ ! ఎంత
సిగ్గుపటచితివి ? ఆడుది తనంతతాను వలచి వచ్చిన ఫలము
కాబోలు నిది ! ఇంత కృతఘ్నుడవని యచుకొననైతిని.
బోరా ! ఇంతవాడవని తెలియక నాగుట్టు బయటఁబెట్టితిని.
హృదయ మిచ్చినందులకుఁ దగిన శాస్త్రిచేసితివి. పోనిమ్ము.
ఇంతవఱకు చేయిదాఁటిరాలేదులే. నీవు నా మనోరథము విఫల
ము కావించితివి. కొండంతయాసగొని నిన్ను ప్రేమించినందు
లకుఁ దగినఫల మనుభవించితిని. తగినట్టు బుద్ధిసెప్పితివి కాని
మ్ము. నీకును నేనిపుడు కొంత బుద్ధిచెప్పవలసి యున్నది.
నన్నవమానించిన ఫలమునకు ప్రాయశ్చిత్తముగా నీకు నా
తండ్రి యచుగ్రహమున యలవడిన సంజీవనీ మహామంత్రము
పనిసేయకుండెడుగాక ! ఇదియే నీకు శాపము." అని కచుచు
కన్నుల నిప్పులురాలఁ బలికెను.

దానికిఁ గచుండును మిగుల బాధచెంది "అన్నన్నా !
నన్నీ యవతి నిష్కారణముగ శపించినదే ! కామాతురులకుఁ
గన్నమిన్ను తెలియదు. ఈమె నేనేగదా శుక్రుఁడు పుత్రికనని
మిగుల నేగిరిపడుచు సకల్రుఘుడనైన నన్ను దూతాడినది.

ఇంక జంకిన లాభములేదు. “దేవయానీ! ఏమాతొంధరప్ళామ? గురుపుత్రిక వని గౌరవించి మన్నించి మర్యాదచూపినంధులకా మీఁదిమీఁదికివచ్చి శాపతాపములవలకుఁ బోయితివి. చిర కాలము నావడ్డ పాటు గొడ్డేటఁ గలుపుటకేనా నీప్రభావము! అనివేకినీ! కాఁమ్ము. ఇంతకన్న మితేమి చేయఁగలవు? శ్లేను నిజముగా ధర్మపథము తప్పనివాడనేని, గురుభక్తిపరాయణుడనేని, పుణ్యహృదయుడనేని నీవచనంబుచే నాకు మృత సంజీవని పనిచేయనిచో నాచేత నుపదేశంబుగొన్నవారికిఁ బని సేయుగాక! ఇది తప్పనిసరి. నీవు ధర్మవిరోధముదలంచి ఐర హృదయము తెలియక, పాపకార్యమునకుఁ సుకల్పించితివి. పోనీ తెలియనివారికిఁ దెలుపుట లోకపరిపాటిగదాయని, తెలిపితిని. ఐనను నీ యవినయము మానవైతివి. నిన్నింతతో విడుచుట ధర్మముగాదు. కావున నిన్ను బ్రాహ్మణేతరుఁడు వినా హముచేసికొనుగాక! ఇది నాప్రతిశాపము. పరిగ్రహింపు”మని గిరుక్కున నచ్చోటువాసి దేవలోకాభిముఖుడయ్యెను.

కనుఁడు స్వర్గము చేరుతోడనే దేవప్రముఖులందఱును చుట్టుముట్టి యాతని విజయమునుగూర్చి వ్రోశ్నవర్షము గురియించిరి. అతఁడును వారినందఱును సభాముఖముగఁ జేరఁదీసి విద్యసంపాదించుటలోఁ కడ్డ పాటులనెల్ల విపులముగా విన్నవించి దేవతల రంజింపఁజేసెను. పిమ్మట పలువు రాతనియొద్ద

మంత్రోపదేశము విధివిధానముగా నంది, జపించి తత్ఫలముచే
తమ సంఘము నుద్ధరించికొనుచుండిరి.

చూచితిరా ! కచుని విద్యావ్యాసంగము !! తన సంఘ
మును, తన దేశమును గూడ నుద్ధరించుటకై కచుఁడానాఁడు
ముఖ్యపాత్ర వహించినాఁడు. సామాన్యపు విద్య యాయది !
చచ్చినవారిని దిరిగి జీవింపఁజేయునట్టి మహావిద్య. ఈ యువ
కుఁడు దాని సాధింపఁ దలదండ్రులవీడి ఇతరలోకము చేరినాఁడు.
గురువుల నాశ్రయించినాఁడు. తన సేవావిధానముచే గురు
పాదుల మెప్పించినాఁడు. అభ్యాసకాలమునఁ దనకు దాపురిం
చిన కష్టపరంపరలనెల్ల దృఢమైన యోషికతో, సహింపఁగలిగి
నాఁడు. పరిపూర్ణమైన గురుకరుణ నందగలిగినాఁడు. దానిమూ
లమున మృత్యుభయమునుండిగూడ దాఁటఁగలిగినాఁడు. అంత
టితో నాతని కష్టములు గట్టెక్కినవా? లేదు. ఆతనిపై రక్క
సులకుఁ గోపము గలిగినది. తత్ఫలితము ననుభవించినాఁడు.
ఏమైనను దన ముఖ్యోద్దేశమును సాధించునట్టి గట్టి పట్టుదల
నుండి యాతఁడు చలించలేదు. అ.ఐ.చూత్రమైనను జంకలేదు.
పైఁగా గురుపుత్రిక. యువతి. విలాసవతి. ఆతని ప్రేమించినది.
ఆ అగ్నిపరీక్షలోఁ గచుఁడు పడినాఁడు. ఆతనిధైర్య మేమా
త్రము చెడలేదు. పట్టుదలయు సడలలేదు. ఆమెకు తగిన
సీతులువదేశించినాఁడు. ఆమె ధర్మమార్గముతప్పి యాతని

శపించినది. శాపముచే దెబ్బ తిన్నాడు. ప్రతిభాశాలియగు నాతడు తన పురుషకారము చూపించినాడు. ప్రతిశాప మిచ్చినాడు. ఎట్లో యొకరీతి తన విద్య తన దేశోద్ధారకము గావలయునని వ్రతీశాపములోనే దాని మహిమను నిలుపు కొని గిరుక్కున వెనుదిరిగి నిజలోకము చేరినాడు.

ఉపాయముచే నెంతటి యపాయమైన దాటవచ్చును గదా ! తన విధులను దాటక చరించుచు గురుభక్తికలవానికి సర్వకార్యములు కరతలామలకములని యీకథనుడువుచున్నది. కాన బాలకులారా మీరీ కచుని కథ జదివి, వాని ననుకరించుటకుఁ బ్రయత్నింపుడు.

మణిమాల

గుణనిధి :-

పూర్వము కాంపిల్యమును నొకనగరము సకలసంపదలతోఁ దులతూగుచుండెడిది. అందు సమస్తజాతులవారును కొంచెమో గొప్పయో కలవారేగాని కూటిపేదలు లేరు. సంసారము గడువనివారును లేరు. లక్షోధికారులు దివ్యసౌధములందు నివసించుచు ధర్మనిరతులై యుండిరి. ఆ పురి నేలు రాజు ధర్మశత్పరుఁడు. బ్రజలను మిగుల రంజింపఁజేయుచు వారికిఁ గావలయు నుపకారము లొనర్చుచు వారి సౌహార్దమును మిక్కిలి సంపాదించుకొనెను. “రాజయతీతిరాజా” అను నర్థము నాతఁడు సార్థకపఱచుకొని చక్కగా పాలనచేయుచుండెను.

రాజు ధర్మశత్పరుఁడైనచోఁ బ్రజల కెట్టిబోటులను వాటిల్లవు. రాజధర్మపరాయణుఁడైనచోఁ బ్రజలకు క్షణక్షణమపాయములు, బాధలు, కష్టనష్టములు గలుగుచుండును. ధర్మరక్షణమునకు రాజే కట్టుకొమ్మ. అట్టి రాజచంద్రుని వరి పాలనముచే నలరుచు నా నగరమందలి బ్రాహ్మణులు మిగుల సంతృప్తితో ధర్మకర్మములను నిర్వర్తించుకొనుచుండిరి. వారి వారి కెట్టిచింతయులేక మిగిలిన జాతులవారికిఁ బ్రీతిపాత్రులై యుండిరి.

అందు యజ్ఞదత్తుడను నొక బాపడు గలడు. ఆతఁ డా యూరికిఁ గలపెద్ద వేదవేదాంగములను ధర్మశాస్త్రము లను శుష్ణముగా దెలిసినవాడు. ఎన్నో జన్మముల నాచ రించి రవంతయేని స్వధర్మము విడనాడక చుక్కలలోఁ జంక్రినివలె నా నగరమున కితఁ డలంకారప్రాయుఁడుగ నుండెను. మఱియు నాతఁ డా గ్రామమందు నిత్యము ధర్మ శాలలలోఁ బురాణకాలక్షేపమొనర్చుచుఁ బెద్దపెద్దల గౌరవ మును వలసినంత సంపాదించెను. ఇంకను ఆతఁడు రాజ పురో హితుఁడై వారి మన్ననలను దక్షిణగ నందుచుండెను ఎట్టి వారికైనను రాజావలంబన మున్నచో నాశీస దాటగాఁ బాడి నది పాటగాఁ జెల్లకుండునా ! బంగరు పల్లెరమునకైనను గోడచేరుపు వలయునుగదా ! అప్పుడుగాని యది శోభిల్లదు. ఇట్లు కాపిల్యపురమునం దా యజ్ఞదత్తుని మాటయన్న శిలా శాసనమై మొప్పుచుండెను. దానికిఁదో డాతని దైవభక్తియు, తపస్సు, శౌచము, ఆర్జవము మున్నగు సహజధర్మములు గొనియాడఁదగియుండెను. బంగరమునకుఁ దాని గలిగినట్లా మెఱుఁగులలో నాతఁడొక గౌరవకుటుంబియై పెద్దల గౌరవము నిలుపుచుఁ గాలము వెడలఁబుచ్చుచుండెను.

అతని పద్ధతులకు అనుకూలవత్తియై. పతిభక్తిపరాయ ణయై యాతని భార్య యన్నపూర్ణమ్మ యనఁదగియుండెను. ఎదఁ జితిఁబులు వచ్చినను ఆమె రవంత విసువులేక వండి పెట్టు చుండెడిది. అనుకూలవతియగు భార్య కలిగినవృద్ధుడే పతికి

సౌఖ్యగౌరవములు గలుగును. బండిచక్రములు రెండును బాగు
గ నున్నప్పుడే యా శకటము సరిగా దొరలును. అందేచక్రము
పాడైనను బండి సరిగా నడువదు. అట్లే యాదంపతు లిరువురును
దమ సంపారమును జక్కగ నడుపుకొనుచు సుఖముగా
నుండిరి. వారట్లుండఁ గొంతకాలమున కాదంపతులకు సంతతి
లేని విచార మధికమయ్యెను. కాలము చాలవఱకు గడచెను.
వారు సంతానమునకై యెన్నియో పాట్లుపడిరి వృతములు
ఉపవాసములు, దానములు, ధర్మములు పుష్కలముగఁ జేసిరి.
ఎన్నియో క్రియలొనర్చిరి. ఎవ్వ రేదిచెప్పిన నద్దాని నేపుట్ట
లో నేపామున్నదో యని యనుకొనుచు మిగుల శ్రద్ధావం
తులై చేయుచుండిరి తుదికు ఏదేవుని యనుగ్రహముననో
వారికొక పుత్రుఁడు జన్మించెను. వారతని మిగుల వాత్సల్య
ముతోఁ బెంచుకొనుచుండిరి. క్రిమముగా నాతఁడు శుక్లవక్ష
శశివలె ప్రవర్ణమానుఁడగుచు నేఁడెసమిది వత్సరముల యీడు
నందెను. అప్పటి కితఁడు పరులకుఁజూడ మనసుపుట్టించు
చుండెను. వయసుతోపాటాతని యుదచందమునను బెఱుఁగు
చుండెను. గుణనిధి యను పేరాతని యాకారము చూచిన
వారెల్లఁ దగినపేరని మెచ్చుచుండిరి. సువర్ణచ్ఛాయను మించు
దేహకాంతి, చేరలంతంత కన్నులు, వంగి పొడవైన ముక్కు,
మస్థణములైన యంగములు గలిగి యెప్పుడూచుండెను.
ఎన్నసారు లాతని రూపముగాంచినను జనులకుఁ దృప్తితీతదు.

ఎనిమిదవయేడు వచ్చినతోడనే గుణనిధికి తలిదండ్రులు పనయనము కాపించిరి. పిమ్మట మంచి గురువులయొద్ద నాతని జమనవేసిరి. ఆ వేళావిశేష మెట్టిదియోకాని యాతని కెన్నివత్సరములకైనను రవంతయేని విద్య యుంటలేదు. లేక లేక గలిగినవాడగుటచే దలిదండ్రు లాతని విద్యాభ్యాస విషయమున బాటుముడిగా నుండిరి. కన్నవారికి లేనపుడు పైవారికిమాత్ర మేమిశ్రద్ధ గలుగును? గురువులు తగు శ్రద్ధ దీసికొన్నను తలిదండ్రుల పరామర్శలేనిచో బాలురు బాగు పడుట దుర్ఘటము. విద్యార్థులు గురువులసన్నిధి గడపునది కొంచెపాటికాలమే. జననీజనకులకడ గడపునది యెక్కువ కాలము. కాన బాలకుల బాగోగులను గుఱించి తగిన శ్రద్ధ జనకులే తీసికొనవలసి యున్నదిగదా. లేనినాడు వారు రెంటి కినిజెడిన రేవడలగుదురు. అగుటయేగాక, వారు దురభ్యాసము లకు లోనై, దుర్వృత్తు లొనర్చుచు భ్రష్టులగుటయునై కన్న వారల కపకీర్తి తేగలదు. అట్టివారివలన వంశములకెల్ల చేటు వాటిల్లును. వంశమును దామును నిందలపాలు కాకుండుటకై బిడ్డలయెడ శ్రద్ధ పూనవలసిన బాధ్యత తలిదండ్రులు పూనవలసి యున్నది.

అట్లు గుణనిధి చదువుపై దృష్టిలేనివాడై దుస్సాంగ త్యములు చేయుచు, దురభ్యాసముల కలవడెను. అట్టియల వాటులవలన నాతనికి ధన మావశ్యకమయ్యెను. అందులకై యాతఁడు బాదముగూడనేర్చెను. ఆ యాటయందు నేర్పుగల

వారితో స్నేహము పాటించి అందలి గుట్టుమట్టులన్నియు గ్రహించెను. దురభ్యాసములలో ద్యూతము మిగుల గొప్పవ్యసనము. అందుఁ బ్రవర్తించినవారికి వేళపాళలు, ఆఁకలిదప్పులు, అవసరావసరములు తెలియవు. అట్లే యీతఁడును దన కులాచారములను బూర్తిగా విడిచి సర్వవేళలందును నయ్యాటయూడే దగుల్కొని యుండెను. దానివలన నొకొక్కప్పుడు వచ్చెడి ధనముచేఁ దన యవసరములు గడపుకొనుచు, ధూనుపానము, పేకాటలు మున్నగునవి లేనిదే నిముసము నిలువలేకుండెను.

ఇట్లు తన దృష్టియంతయు దురభ్యాసములపైఁ గేంద్రీకరింప గుణనిధి క్రిమముగా బ్రాహ్మణాచారములన్న వేళాకోళము చేయుచు, అగ్నిహోత్రముల సర్పించుట కసహ్యపడుచుండెను. ఏవో పాటలనియు, ఆటలనియు, వాద్యములనియు, వారకాంతా నృత్యములనియుఁ నెవములుపెట్టుకొని యింటిని విడిచిపోయి వేళపట్టుల సంధ్యావందనములనుగూడ నిప్పచ్చరమొనర్చెను. జమ్మికాండ్రు, జూదరులు సహచరులగుటచే నాతడు దేవుఁడులేఁడు, దయ్యములేదఁను వాదములోనికి దిగి దేవనిదలుగూడ సర్వదా చేయుచుండెను. అట్లు నాస్తికులతో బరిచయము చేయనేర్చి తనకున్న ధనాశక్తారణముగా నెవ్వరైన బంగారము తయారొనర్తుమన్నచో తెలకపిండికి రుచి పడిన కుక్కవలె వారియిల్లు విడువక తిరుగుచుండెను. మెల్లగాఁ గొన్ని నాటకములలోఁ జిన్నచిన్న వేషములు పూని నటించుటయు, ఎట్టిసీచులనైనఁ దనయింటికి రప్పించి వారలకు లేనిపోని

గౌరవము లొసగుటయు వారలతో జూదపుటిండ్లకుఁ బోయి సోయిగా నాడుటయు, వారిని ప్రోత్సహించుటయుఁ జేయుచుండెను. కాని యాతనికిఁ జేయునిండుగ ధనము చిక్కుట లేదు. అందులకై యతఁడు నమ్మిక గలవానివలె యిల్లుచేరుచుఁ దల్లి వస్తువులను లంకించికొనిపోవుచు, అవసరమునుబట్టి వానిని దెగనమ్మియో, తాఁకట్టులువెట్టియో యవసరమగు విత్తమును జిక్కించుకొనుచుండెను. ఇట్లు క్రమముగా నాతఁడు చౌర్యవిద్యయందుఁగూడ నేర్చుకొనిచి మాతృదేవత యొడలి భూషణము లెప్పుడుపొలుపజిన నవ్వుడు తస్కరించి యైవమట్టున కమ్ముచు నవసరములను దీర్చుకొనుచుండెను.

కృమముగాఁ బుత్రుని దురభ్యాసతత్పరతను దల్లి గ్రహించెను. కాని యేమనఁగలదు? ఒక్కగాకొక్క కుట్టఁడు. లేకలేక తమ వార్ధకదశలోఁ గలిగినాఁడు. తమ కంతోయింతోఁ గూత దేవుఁడిచ్చినాఁడుగదా ! బిడ్డని సంతోషముకన్న మన కేమికావలెను? అని యామె చాలకాలమువఱకు, ఆతఁ డిల్లు చేరుచు, తన కన్నులకుఁ గనిపించుచున్న చాలును. ఏది ఏమైనను సరే, అని యూరకుండెడిది. కాని తొండ ముదిరి యూసర వెల్లియైన దన్నటుల పుత్రుని బుద్ధులు, చేతలు దినదినవ్రవర్ధమానములై యిల్లు గొల్లచేయుచుండ, పాపమా యిల్లాలు మిన్నక యెట్లుండును ? అంత నామెకు లోలోన విచార మంకురించెను. ఒకనాఁడు అర్థరాత్రమున కొమరు డిల్లుచేరఁగా నామె యాతనిగారవించుచు “నాయనా! నీ విట్లు రాత్రియనక

యవరాత్రియనక దుస్సాంగత్యముతోఁ దిరిగి తిరిగి వచ్చుట
 బాగున్నది కాదు. నీపద్ధతి నాన్నగారు వినిరేని చాల బాధ
 పడెదరు; మన తాతల తరముచుండి నీ తరమువాఁక విశుద్ధతర
 మైన మన వంశము దలపవై తివి. ముసలివారముగు మమ్ముల
 నరసి మాకష్టసుఖములఁ గనిపెట్టి మాకుఁ దోడుపడకుంటివి.
 ఇంటిలోని వస్తువులనెల్లఁ గొల్లగొనినచో మా తరువాత నీ
 సుపారము నడచుట యెట్లో విచారింపవై తివి. మహారాజుచే
 గౌరవింపఁబడుచు, యజ్ఞ యాగము లొనర్చి, సత్యనిరతులై,
 వినిర్మలాచారవరులై న నీ పితృదేవులఁ దలపకుంటివి. నీవిట్లు
 తప్పనడతలు నడచుచు, దుష్టస్నేహములొనర్చుచు నున్నచో
 మా మనసులు పరితపింపవా ? తండ్రీ, నీవింక నీపద్ధతి మాన
 వలెను. మంచివారల జతగూడి మంచిపనులు చేయవలెగాని
 మావంటివారల గర్భమందుబుట్టి యిట్టివా, చేయవలసిన కృత్య
 ములు? నాయనా ! నీక్షేమముకోరి చెప్పుచున్నదానను. ఈ
 పైని నీవైన ర్తనము మార్చుకొను"మని బోధించుచుండెడిది.

తండ్రియు రాజ పౌరోహితుఁడౌటచే సర్వదా రాజ
 కార్యములను దీర్చుకొనుచు, తన సంపాదనమేమో, తన యగ్ని
 హోత్రములేమో, తన నిత్యకృత్యములేమో, వానిపైనే తన
 దృష్టినుంచి మసలుచుండెనుగాని కొడుకును బరామర్శించు
 టకుఁ దగిన యవకాశము లేకయుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు
 యజ్ఞదత్తుఁడు “బౌనే ! కుట్టవాఁడు కనుపింపఁడేమి ? ఎక్కడ
 నున్నాఁడు ? ఏమిచేయుచున్నాఁడు. విద్యాలయమునకుఁ బోవు

చున్నాడా?" అని ప్రశ్నింపగా "ఇంతవఱ కిక్కడనే యుండెనండీ! ఇప్పుడే స్నానమాడి సంధ్యవార్చి, దేవునికి నమస్కరించి, చద్దిగుడిచి, బడికికాబోలు వెడలినాడు. వాని చదువు, వానిగొడవయు వానిది. మీకు కోడలువచ్చువఱకు వాని కింటిబాధ్యత యేమున్నది? బాల్యమో భాగ్యమో అన్నటులు వానికీ చిన్నతనమే వన్నెతనము. ఇంక మూడు ముళ్ళు పడినవెనుక సంసారలంపటముతన్న స్వేచ్ఛయెక్కడ?" అని యేవో తెలుపుచు గృహపతిని సంతోషపెట్టెడిది. కాని నానాటికి కొమరుని చిలిపిపనులుకొన్ని సోమయాజికిదెలియజొచ్చెను. ఇంటియందలి యమూల్యపుసరకులు కొన్ని యాతనికి గానరాకుండెను. వానినిగూర్చి వదివదిసారులు తనభార్య నడుగగా నామె సమయమునకు సరిపడునట్లు సమాధానము లిచ్చుచు సోమయాజిని ప్రసంగాంతరములలోని కీడ్చివేసెడిది.

గొడ్డువీడికన్న బిడ్డగావునను ఒక్కడేయగుటచేతను, ధూర్తుడగువాని దుశ్చైస్త్రితములను యజమానికి దెలియని కుండజేయుచు దల్లి యెప్పటి కప్పు డణచివేయుచుండెను. సోమయాజియు దన భార్యపైనున్న గౌరవముచే వానిని నమ్మి మిన్నకుండెను.

తానొనర్చు దుండగములను తల్లి యిట్లు జనకునికి దెలి కుండగ గప్పిపుచ్చుటయు, కావలసినపుడు కాసువీసములు తన చేతికి జాటుమాటుగ నొసంగుటయు గౌరణముగా గుణనిధి మఱింత నీతినియమములు లేనివాడై యిచ్చవచ్చినరీతిని

సంచరించుచుండెను. క్రమముగా నాతఁడు మధ్యపానమొనర్చువాఁడై వేశ్యల సేవించువాఁడై, దొంగతనము దురాచారము, పరదారాభిలాషయు నినుమిక్కిలికాఁగా సర్వవిధముల పాడై దోడ్రిమ్మరివలె తిరుగుచుండెను. నవయావనమందిట్టి దుర్బుధులు గలిగెనేని వీని వారింప నెవరికి శక్యమగును ? గురువుల వాక్యములు మిగుల నిర్మలములై నను, చెవియందుఁ బడిన సీత్యవలె దుష్టునికి బాధనే కలిగించుచుండును. అయినను దీనికి తల్లి కడుపెట్లు సహించియుండును ? తన బిడ్డచుఁజూచి యూరిలో పలువురు పలురీతుల భాషించుచుండిరి. అవన్నియు నానోట నానోట సోమిడేవికి వినుపించుచుండెను. ఈసందర్భములు సోమయాజికిఁ దెలిసినచోఁ దన్ను తన పుత్రునిగూడ నేమచునోయి యామె బెదరుచున్నను మఱియొకతూరి బిడ్డకు బోధింపవలెనని యామె యొక సమయమున నాతని కిట్లనెను.

“నాయనా ! మనపట్టణమండలి దుండగిడులతోఁగలసి యన్నివీధులందును వెళ్లివనివలె తిరుగుచుండ వా కడుపు చుమ్మలుచుట్టుకొని పోవుచున్నది. చెరువులో నీటియం దలము కొనిన నాచువలె నీదుండఁగములు పురజనులకెల్లఁదెలియనచ్చుచున్నవి. రాజీ సంగతి తెలిసికొనెనేని నీ తండ్రిని చులకన చేసి తన పొరోహితత్వము మానిపించును. మన జీవనాధారమున కిచ్చిన వృత్తులను లాగుకొనును. నీమూలమున మాకు లేని ముప్పులు వాటిల్లును. తుదకు మాకు కూడుగడ్డలకు కిర్రు

వచ్చును. ఒడలెరుంగక నీ వీ యూరిలో చేయుచున్న కొయ్య తనములుచూచి, నిన్ను నన్ను మీతండ్రినికాంచి జనులు నవ్వెదరు. లోకమందు బిడ్డలు లేనంతమాత్రమున నాడుది గొడ్డాలు కాదు. చౌర్యగృహగు పుత్రుని కన్న తల్లియే నిజమైన గొడ్డాలు. ఇట్టి కాంతవలన, నీమె సుతతివలన సంఘమునకు, దేశమునకు, ఔమముకలుగును. కాన నిన్ను గూర్చి జనులెల్లరు నన్నెత్తిపోయెదరు. లోకులు కాకులుకదా ! వారికి సత్యా సత్యములతో నిమిత్తములేదు. నోటికివచ్చినట్లు వదింపగల సమర్థులు. నీదుర్గయమంతయు నామీదపెట్టి దబ్బరలు పలుకు వారి నెవరడ్డగింతురు ? నాయనా ! అవకీర్తికి, లోకులకు, పాపములకు వెలువవలయును. మంచివాడనిపించుకొనుటే మనుజునకు జన్మ ఫలము. కాన నీ నవయావనమును, అవినయమున కాటపట్టుకానీక, నీవు వ్యసనములందుదిగక, యీ దుండగములను మానుము." అని యనేకవిధముల తన హృదయము లోని బాధలను వెలిబుచ్చుచు బిడ్డను మందలించెను. కాని, వానిని విని యాతడేమియు ననక అప్పటి కూరకుండెను. తన దుర్వర్తనము మాత్రము యథాపూర్వకముగా నడిపించుచుండెను.

సోమయాజి కార్యార్థమై యొకనాడు గ్రామములోనికి పోవుచుండెను. అప్పడాతని రత్నాంగుళీయకము నొకజూదరి వ్రేల గాంచెను. వెంటనే "అక్కటా ! మనకు పుణ్యకాలమందు మహారాజు ధారాపూర్వకముగానిచ్చిన అంగుళీయము

కాదా యిది? నేను మనసార ప్రేమించిన సోమిదమ్మకు దాచ
మని యిచ్చిన యుగరముకాదా యిది? దీని ప్రేలధరించి
కాదే యజ్ఞశూంగదు లొనరించితిని అట్టి పుణ్యప్రదమైన
యంగుళీయక మీ జూదరి చేతనుండుటను కారణమేమో' ఇది
తప్పక నాయదియే. ఐన నడిగెదనుగాక" అని యాతని సమీ
పించి చేయిపట్టుకొని స్పష్టముగా దానినిచూచి "ఆర్యా! ఈ
యుగరము నీ కెట్లువచ్చినది? నిజముచెప్పుము. నీవసత్యమాడి
తివా రాజుకడకు నిన్నుగొంపోయి సత్యము పలికించి దండింపిం
తును." అని గద్దెంప, నా జూదరియును నీళ్ళు నమలుచు
"అయ్యా! అబద్ధమాడ నాకేల? సత్యమే పలికెదను; వినుం
డు. విడుండు. గుణనిధియనువాడు మీతనయుడేకదా! ఆతడు
తప్పద్రాగి నాతో జూదమాడి నెత్తమునందోడిన విత్తమునకై
మీయంగుళీయకమునాకిచ్చెను. ఇదియేకాదు, బంగారు భృంగా
రములు, కర్కరీకలాచికలు, తళియలు పళ్ళెరంబులు, తామ్ర
పాత్రలారకూట ఘటంబులు, ఎన్నెన్నియో యాత డింటనుండి
తెస్కరించి తెచ్చి తాకట్టువెట్టినాడు. ఆతనివ్యసన మింతింతన
రాదు. ఒక్క నెలలో మమ్ముల నెల్ల మీచినయాటగాడయ్యెను.
చేత డబ్బులేక మేమెవ్వరమైన వెరుదీసినచో మమ్మాతడు
ప్రోత్సహించి జూదమాడువఱకు మమ్ము బ్రతుక నీయఁడు.
జూదగాండ్రలో నంతవాఁడులేడు, సోమయాజులలో నీయంత
వాఁడులేడు. మీయుభయులకును సరిపోయినదయ్యా! అని
యాతడు పకపక నవ్వెను.

ఆమాటలు యజ్ఞదత్తుడు విని సిగ్గును గోపమును మనమున ముప్పిరికొనగా నున్నగా రేగువండునలె గీయించిన తన బోడిబుట్టకుఁ బచ్చంచుల యంగవస్త్రము చుట్టబెట్టుచు మాటుపలుక లేక తలనెత్తలేక, యింటికేతెంచి యరుగుపై కూలబడిపోయెను. ఆతనికేమియు పాలుపోలేదు. కడుపులో చేయిపెట్టి కలచినట్టయ్యెను. అప్రయత్నముగా నాతనిదృష్టి మాటిపోయెను. నిమిష నిమిషమునకును తలవంకించుచు దనలోఁ దానేదియో గొణగుకొనుచుండెను. అంత సోమిదమ్మ పతిరాకట నెఱిగి కాళ్ళు కడుగుకొనుటకు జెంబుతో చన్నీటినిదెచ్చి ముడుంచెను. భార్యను గాంచుతోడనే యాతని కోపముప్పొంగి పొరిలిపోయెను. “జేనే, నీళ్ళకేమిగాని సోమిదమ్మా ! ఏమిచేయుచున్నావు ? ఇటురమ్ము. అక్కడ లోగుమ్మమున గూరుచుడుము. నీ కొడుకెక్కడికి పోయి వాడే ? పోనిమ్ము. ఆప్రక్క నాకేల ? ఏయర్థరాత్రమునకో వాడే రాఁగలఁడు. దినదినము క్షణక్షణము నాకు వానిని గూర్చి నీతో వాడులేల ? మధ్యాహ్న సమయమగుచున్నది. సంధ్యవార్చి యగ్ని కార్యము చేసికొనవలసియున్నది. నిన్ననీవు నాకు తలంటి నీరుపోయునపుడు నలుగుపిండితో మెఱుగుతగ్గునని నావ్రేలి యుగరము తీసి దాచితివికదా ! అద్దాని నిటు తెమ్ము. అదిలేనిచో నాకర్మకలాపమువీర్ప వీలులేదు. వట్టి చేతితో నగ్నికి హవిర్దానము చేయరాదు.” అని యనెను.

అంత నామె సంగతి నొక్క తృటిలో గనుపెట్టి తన
 వతితో నిట్లనెను. “నాథా ! సంధ్యాకాలమైనది. ఇవిగా
 నీళ్ళు, పాదప్రక్షాళనమొనర్చి సంధ్యవార్షుడు. అగ్ని కార్యము
 తీర్చికొనుడు. పిమ్మట దేవతార్చనము చేయుడు. పంచయజ్ఞ
 ములను జేయుడు. మనమొగసాలియందు బ్రాహ్మణోత్తములు
 భోజనమునకై యతిథులుగా వచ్చియున్నారు. రెండుజాములు
 తిరిగినది. వంటమై జామైనది. వక్వాన్నములు శాకపాకములు
 చల్లవారిపోయినచో రుచిపోవును. మీరు చుఱుకుగా తెమల్చు
 వలెను. నేనిప్పుడు మడిగట్టుకొనియున్నాను. మీ యుంగర
 మును మన పడకగదిలోని యినుపపెట్టెలోని బరిణెలో దాచి
 భద్రముగా నుంచితిని. ఇప్పుడు దానికై వెదుక వీలులేదు.
 భోజనమైనవెనుక యిచ్చెదను.” అని వలికెను.

దానికి సోమయాజి మిగుల కోపించి మొగము జేవు
 రింప మిగుల తత్తరమందుచు “ఓసీ ! ఎన్ని దబ్బరలాడుచు
 న్నావే ! ఒకమూల యోడ మునిగిపోవుచుండ కొయ్యబట్టి
 ప్రేలుదురటే. ఇంకను నీ యసత్య సంభాషణము మానవైతివి.
 నీవు సాధ్యివి. సత్వతృజనయితివి. సూన్యతవాదినివి.” అని
 నేను తలచితిని. ఉల్లి వాసన దాచిన దాగునదా ? మొగలి
 వరిమళము మూతవేసినచో నణగిపోవునా ? ఏమా పుత్ర
 వాత్సల్యము ? ఇంకను దాచెదవేలనే ? సిగ్గు సిగ్గు. కొడుకు
 ఎంత చెడవలెనో యంతయు జెడినాడు. చెడినాడననేల ? నీవు
 వానిని భ్రష్టువర్చితివి. కుఱ్ఱుడు పాడగుచుండ వానిని తగురీతి

మందలింపక పిల్లికప్పలవలె కప్పిపెట్టుట యింతవఱకుఁ దెచ్చి నది. నిన్నననేల ? నా అశ్రద్ధయే దీనికి ముఖ్యకారణము. పోనిమ్ము. నీవుటివిగదా ! సంతానబాధ్యత యిరువుకురను పనుమేగదా ! అందును తల్లిప్రాణము. నీకన్న నేను ముఖ్యుడనా ? అని యూరకుండినందులకుఁ గొంపముంచితివి. నాకు దెలియదనుకొంటివా ? స్వాధ్యాయము చదువక పిల్లవాఁడు చవటయై తిరుగుచుండ చదువుచున్నాడని బొంకుట నీకు ధర్మమేనా ? ప్రాతిస్నానము బిడ్డచేసెనా ? అని నేనడుగగా ఆ ఐనదని చెప్పుట న్యాయమా ? సంధ్యావందనము అగ్ని కార్యము మున్నగునవి చేయనిదే చేయుచున్నాడనుట భావ్యమా ? ఓసీ ! నీనిలువెల్ల కల్లయే. ఏమిఫలమున్నదని యిట్టి యసంబద్ధములాడితివి ? నేను నీ మాటలనమ్మి వానిని పరిశీలించికొనక చెడ్డయింటి చెడారమైతిని. చెప్పుటకేమున్నది ?

నామేడగదిలోని తమ్ములపు పసిడిపడిగె మెక్కడికి పోయిదోకదా ! నాబంగారు భృంగారువు ఏకోమటింట తాకట్టుబడియున్నదో? నీబంగరు గజ్జెలయెడ్డాణ మే యిగురుఁ జూడి తాల్చుచున్నదో? ఎంతో వెలపెట్టి ముచ్చటతో కొన్న నీ పెద్దవట్టుఁజీర లే వలపుల పనితల కలంకారమైనవో? అన్న న్నా కష్టపడి చెమటలూడ్చి సంపాదించిన నాయార్జనమంతయు నీవును నీ యొంటికొడుకును గలిసి గంగపాలొనర్చితిరి. ఓసి నిర్భాగ్యురాలా! నాకొంప త్రవ్వివేసితివి. చాలు చాలు నాకా నిర్భాగ్యపుత్రుఁడు లేడనుకొనెదను. వాఁడు చచ్చినాఁడు.

ఇదే వానికి దిలతర్పణము లిచ్చెదను. ఇట్టి కుపుత్రుని గనుట కంటె అపుత్రత్వమే మిగుల మంచిది. కులము చెఱచునట్టి యీ నీచుని వరిత్యజించి కులమర్యాదలు రక్షించుకొనుట మేలుగదా!" అని వనికి తటాలునలేచి లోనికేగి స్నానాద్య నుష్ఠానము లాచరించి తన యాగ్రహము కృతార్థత్వమందు నట్లుగాఁ బుత్రునితో పాటుగఁ దన ధర్మవత్తినిగూడ నిల్లు వెడలఁగొట్టి నిశ్చింతముగా నుండెను.

అంతకుముందే గుణనిధి తండ్రి కోపమును దెలిసి యింటి కడఁ దన్నుఁగూర్చి తన తల్లిని విడుచుటయు మున్నగు విషయముల నెఱిగి యిల్లుత్రొక్కినచోఁ దనమర్యాద దక్కదనుకొని యా గ్రామము విడిచి పోవుచుండెను. అప్పుడాతని హృదయము ఇట్లు వరితపించెను.

"అయ్యో! నేనిప్పు డేమిచేయుదును. ఎక్కడికిపోదును. చేతిలోఁ జిల్లిగవ్వయైవలేదు. చదువు మొదలే యంటలేదు. ఇంతవఱకుఁ బదుగురకుఁబెట్టిన నాచేయి నేఁడాకరి చేతిక్రింద దగుట కెట్లు సహింతును? నిజముగా సర్వోధసలిపి, ఎట్టి భయమునుబొందక, చోరబాధాదులులేక యిచ్చినకొలఁది పెఱుఁగునట్టి విద్యాధనమే ధనము. కటకటా! నేను పుట్టిన సద్వంశ మెట్టిది! నా వ్యసనము లెట్టివి! ఎంత నీచతకుఁ బాల్పడితిని! ఇప్పుడు భయభ్రష్టుఁడనై వనికిమాలిన పొట్ట కూటికై బాధపడవలసివచ్చినది. నన్నుగూర్చి మాయమ్మ యెన్ని యిక్కటులు వసుచున్నదో! నిజముగాఁ దల్లివంటి

వదారము వేతొకటి లేదుగదా ! పొద్దుపొడువకుండఁగనే వేన్నీళ్లు ప్లానముచేయించి చక్కగా దున్ని, బొట్టుపెట్టి వెండి గిన్నెలో నావుపెరుగుపోసి కలిపినయన్నము కడుపాఱఁ దినఁ బెట్టెడిది. ఆమె కరుణాహత్సల్యములపారములు. ఇంక నా కడుపాఱలి తెలిసి కనుగలిగినట్లు భోజనము పెట్టువారెవ్వరు గలరు ? నాకోరికలు తీర్చువారెవరు ? నా జన్మము వ్యర్థము. నేను చెడఁబుట్టితిని.

అంత సూర్యస్తమయ సమయమయ్యెను. కుంకుమపు చాయతో, చివ్రలుల చిరుశోభతో, చిలుకముక్కుల చెలువుతో స్నేహముచేయుచు, ఆకాశమునం దాదిత్యకాంతులు పింగళభావమొందుచుండెను. అప్పుడు దివాకరుఁ డెట్టిని జడలు ధరించిన భార్గవునీరీతి ప్రకాశించుచుండెను. వడమటవైపు నున్న యాకాశ భాగములందు శమంతపంచకమునందలి రక్త నదులవలె సప్తాశ్వని యరుణకాంతి మడులుగట్టి నట్టుండెను. నీరెండలువ్యాపించుటచే దివసభాగము పలుక బాతెను. అస్తగిరి శిఖరముపై నున్న హరిదశ్వని బింబము, కొంచెముగా వికసించిన నిచులకుసుమముల గుత్తివలె ప్రకాశించుచుండెను. మఱియుఁ బడమటి కొండరాల రంగుతోఁ గూడిన ప్రవాహము వలె సంధ్యారాగము గగనమను చక్రము నాక్రమించెను. నాలుగు వీధుల మొగలనున్న మహావృక్షములు వక్షుల సంకులధ్వనితోఁ గూడి కలకలలాడు కులాయములతో నందముగా నుండెను. ఈశ్వరుని కంఠమూలమందలి సలపునంటి చిమ్మ

చీకట్లు బ్రహ్మాండమండలమును గప్పివైచెను. రాత్రియను శుక్తియందలి ముత్తైయులరీతి చుక్కలు మిణుకు మిణుకుమను నుఁ బొడిచెను. శేపు రాబోవు మహిరాంశుని కిరణములకీవి బీజములొ యనునట్లు గృహదీపములు ప్రకాశించుచుండెను.

ఆ చీకటిలో తాయలపలనక, మిట్టు పల్లములనక, ములుముట్రలనక దారిబట్టి యదేపనిగాఁ గంటఁ దడినిడుచు గుణనిధి నడచి నడచి కొంతరాత్రికొక పల్లెటూరు చేరుకొనెను. అసలొకలిచే తూలిపోవు నాతఁడు నడచుటవలన గలిగిన బడలికచే మఱింత తేగతొక్కవలె వ్రేలబడిపోయెను. ఇంక నడుగుతీసి యడుగిడుట కాతనికి రవంతయైన నోపిక లేకుండెను. అట్లాతఁడెట్లో శ్రమపడి వీధులు తిరుగుచుండ నొక చోనొక పెండ్లివారి ఇల్లు శానఁబడెను. అతఁడా యింటిముంగిలి పందిరిరాటకు జేరఁబడి చూచుచుండఁగా కమ్మని భక్త్యముల సువాసన లాయెంటనుండి గాలికి వెలువడెను. వాని నావ్రూఁగించుతోడనే యాతని కాఁకలి యధికమయ్యెను. జనులు వీధి యరుగులందును లోపలనుగూడ అడ్డ దిగటముగా నిచ్చ వచ్చినరీతి పరుండి గాఢనిద్రలో మునిగియుండిరి. ఇంక నాతని యొకలికి పట్టపగ్గములు లేకుండెను. తోడనే “ఈ గృహము చొచ్చినచోఁ గమ్మని పిండివంటలతోడ భుక్తికడుపాట దొరకి తీటును. ఈ మ్రుచ్చదనము చేయనిచో నిపుడు నా ప్రాణములు నిలువవు. ఎన్నితప్పుపను లొనర్చినను ప్రాణములు నిలుపుకొనుటయేగదా ముఖ్యధర్మము.” అని తలఁచి మెల్లగాఁ

బిల్లినడకలతో నాతఁడా గృహము తలుపు కిట్టుమనకుండ గొంచె మోరవాకిలిగా తెరిచి తనదేహమునుదూర్చి లోనఁ బ్రవేశించెను. అందులోపల దీవ ముందునా పోదునాయన్నరీతి వెలుగుచుండ నద్దాని నెగసనద్రోచి యావెలుగ్గున వంటిల్లు ప్రవేశించెను. సంతర్పణముకాఁగా మిగిలిన పదార్థములెల్లఁ బాత్రములలోఁబెట్టి మూతలువేసి యందుంచిరి. అవి గుణనిధి కన్నులఁ బడెను. అంత నాతఁడు స్రుక్కిళ్లు మ్రింగుచు నొక పక్కాన్న పాత్రమును చేతితో లంకించుకొని యీవలకువచ్చి తినవలె ననుకొనుచు సన్నసన్నగ వచ్చుచుండఁగా విధివశమున వాని కాలివేలాయుటఁ బరుష మొకని దేహము తాఁకెను. వానిచే వాఁడు తత్తరపడుచు లేచి “దొంగ దొంగ” అనుచు కేకలుపెట్టెను. అంత నచటివారెల్లఁ ద్రుళ్ళిపడుచు లేచి కేక లిడుచు గగ్గోలుపెట్టిరి. గుణనిధి మాత్రము తాను దొంగిలిన యన్నపాత్ర విడువక భయపడుచునే చావుపలుపులెత్తెను. వారిలో గొందఱు చేపాటికట్టలను చేతఁబూని వానివెంబడించు చుఁ దఱిమిరి. కొంతదూరము వర్చులెత్తుసరికి గుణనిధి యా యాసవడిపోయి యన్నపు గిన్నెను విడిచి బోరగిలఁబడెను. వెంటనే వారలాతని పట్టుకొని పెడరెక్కలుకట్టి యీడ్చి తెచ్చి యొకచెట్టునకు బంధించి పిమ్మట నాతని కారాగార మునఁ బెట్టించిరి.

గుణనిధి చెరపాలయందు బంధింపఁబడి మిక్కిలి యిక్కట్లు పడుచుఁ దన చిన్నతనపుఁ బనులకు మిగుల వశ్యతావతవుడై విచారించుచుండెను.

పండువంటి సుసారము చివటకెట్టి దుర్గతిపాలైనదో చూచితిరా ? కావున మనపిల్లల విషయమై తల్లిదండ్రుల బాధ్యతలు చివరివఱకు నిలువనిచో నా బాలురు గుణనిధివలె చెడుదురు. ఆ సుసారము పలు కష్టములపాలై దుందుడుకులకు గుఱియగును. పరామరిక యెట్టివారును మానుకొనరాదు. 'మర్దనం గుణమర్దనం' అను నార్యోక్తి యెన్నటికిని వ్యర్థము గాదు. లాలించి ప్రేమించుటవలన బాల బాలికలు చెడిపోవుదురు. వారి నెల్లవేళల నదుపాజ్ఞలలోనుంచుట, మిగుల శ్రేయము. వారికి, భయము భక్తియు నలవఱచుట గురువుల బాధ్యతయే గాక ముఖ్యముగాఁ దలిదండ్రుల బాధ్యతయై యున్నది. వారు దురభ్యాసముల కలవడినచో తల్లియైనఁ దండ్రీయైనను వానిని మొదటలోనే పోఁగొట్ట నెంచవలెఁగాని వారి తప్పులు దాఁచ రాదు. అట్లు పేక్షించినచో గోటితో మీటిన పోవుదానిని గొడ్డలితో మీటవలసివచ్చును. కావున సంతాన వర్ధనముతోపాటు తత్పాలనమునగూడ జనకు లేమఱకుందురు గాక !

మ ణి మా ల

ఘోష యాత్ర

ఇతరులతో గలిసి మెలసియుండుట మనుజుస్వభావము. అట్టి కలయుక నే సహవాసము, సంసర్గము, సాంగత్యము, స్నేహము. మున్నగు పదములతో వ్యవహరించుచున్నాము. ఈ సహవాసము మంచిచెడ్డలలోంచి తగినవారితో చేయు చుండవలెగాని తనకు సరిపడనివారితోఁగాని నీచులతోఁగాని మూర్ఖులతోఁగాని దుష్టులతోఁగాని స్నేహ మొనర్చుట మిగుల ప్రమాదకరము. దుష్టసహవాసము దుర్గుణములఁగలిగించి దురాలోచనలు దుష్కృత్యములు జేయించును. మఱియు నది గొప్ప ప్రమాదములలోఁ గూలద్రోసి యపకీర్తి చాలొనరించును. సత్సాంగత్యము మనుజులకు సర్వవిధముల మనశ్శాంతిని సుఖమును జేకూర్చును. ఆరు నెలలు సావాసమొనర్చినచో వారు వీరగుదురను లోకోక్తి యీ సహవాస విశేషమువలన గలిగినదే. మఱియు వారివారి గుణము లొకటియైనగాని సహవాసము సాధారణముగా కుదురదు. సజ్జనులు దుర్జనులతో స్నేహము జేసిన జెడిపోవుదురు. మూర్ఖులు సజ్జనులతో కలిసి మెలసి తిరిగిన బుద్ధిమంతులగుదురు. దుష్టులు దుష్టులకూటమికే

యిష్టకుడును; సజ్జనుల దరిజేరడు; వారి సలహాల నామోదించడు. అనేక కష్టములపాలగును. ఈక్రింది భారతకథ దీనినే సూచించును.

దుర్యోధన, దుశ్శాసన, శకుని కర్ణులు నలుగురిని దుష్టచతుష్టయ మందుము. దుర్యోధనుడు వీరలతో యోచనలు చేసి పాండవుల ననేకవిధముల పీడించి చిట్టచివరకు ద్యూతమున శకుని మోసకృత్యములచే వారి సర్వస్వము నరుపుకొని పాండవుల నడవుల బాల్చేసెను.

దుర్యోధనుడు సూతసూనుడగు కర్ణునితో సహవాస మొనర్చి యాతనినే సర్వవిధముల నమ్మి తన సర్వస్వము నాతని చేతఁబెట్టి తన యింటి కార్యమునకును ఖడ్గమునకు నాతనినే పెద్దగఁజేయుచుండెను. అతనిమాట మన్న బ్రహ్మాస్త్రము నకు వలె సుయోధనుడు కట్టువడిపోవుచుండెను. ఉధయలు యాంతర్యము లేకమై సర్వకార్యములందును బ్రవర్తించుచుండెను. వారల వ్యక్తులు భిన్నములుగాని మనోవాక్కాయ కర్మములన్నియు నొక్కరూపమే.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు భయమును రహస్యమున సమావిష్టులై యొక యాలోచనము చేసిరి. అప్పుడు కర్ణుడు “పాండవులిప్పుడు మిగుల కష్టముల ననుభవించుచు ద్వైతవనమందలి యొక చెఱువుగట్టున నున్నవారలని విన్నాము. నీవు సమస్త సంపదలతో తులతూగుచున్నావుగాన నీవచటికి వెడలి వారికి నీలక్ష్మీయంతయు గన్పఱచి పోడికి బాధకలిగించుట మంచిది.

నిన్నును, నీమహావైభవమును గాంచి పాండవులు గుండెలు బద్దలగునట్లు విచారించుదురు. నెచ్చెలను సంతోషపెట్టుటయు వగతురను బాధించుటయుగదా సుఖద బున్నందుకుఁ జేయవలసినవని. తాము సుఖముగానుండి శత్రువులు బాధపడుచున్నప్పుడు వారిని చూచుచు సంతసించుటతో నేమహా సుఖదలు పాటియగును ? ఓ కౌరవేశ్వరా! నారబట్టలుదాల్చి కందమూలములు, ఆకుకూరలు తినుచు మహావనలో మునిగి యున్న మన గర్భశత్రుడగు నర్జునునకు మన రాజ్యవైభవముల గప్పించి వాని నేడ్పించుటకంటె నీకు ధన్యతయున్నదా? మీరు మీయంతఃపుర కాంతలతో, మీ రాణులతో వెడలి దాసదాసీజనములు మిమ్ము సేవించుచుండ పాండవవత్ని ద్రావడి మిమ్ము చూచెనా, గుండెలు తలుగుకొనిపోయి క్రుల్మి కుమిలి యేడ్చిపోదా? అట్లామె యేడ్చుచుండ మన హృదయములు సంతోష సాగరమునఁ జేలియాడవలదా ? కావున నీవు తప్పక పాండవుల నేడిపింపవలెను. అందులకు మే ముదఱము సాయపడుదుము. ఏమందువు?” అని హెచ్చరింప దుర్యోధనుఁ దుప్పొంగి కొంచెమాలోచించినట్లు నటించి తల వంకించుచుఁ గర్ణునితో నిట్లనెను.

“మిత్రమా ! నాహృదయములోఁగూడ నీతలఁపు లేక పోలేదు. దానికి నీవు దోహదమొనర్చితివి. కాని మనము ద్వైతవనమునకుఁ గోపుటకు మార్తండిగా రంగీకరింతురా ? అక్కడఁ బాండవులు నివసించుచుండుట యాతఁ డెఱిగిన

విషయమేగదా ! మనమిప్పుడే కోరిక లోనిదుకొని యాతని యాజ్ఞవశయందలంచి యడుగుదుమో వెంటనే యాతడు “వీరు పాండవులతో కలహించడలంచి యిట్లడుగుచున్నారు” అని మనపోక నంగీకరించడు. మఱియు వారు గొప్ప వరాక్రమ సంపన్నులనియు, మహా తపశ్శక్తి కలవారనియు, మా తండ్రి నమ్మకము. నమ్మకమేగాక వారన్నంతనే భయము. వారిని దలంచి యెన్నిసారులు మనయెగుట నాతడు బాధపడెనో నీవెఱుగవా ? మాతండ్రి నటంచుము. అతనిదగ్గఱ కాంచికొని యుండిన యా విదురుడు మనకు గోతులు త్రొవ్వించుడుటయు సర్వదా పాండవుల బొగడుచుండుటయు తేటతెల్లమే. మన తలంపాతని కేమాత్రము పొడగట్టినను విఘ్నముచేసితిరును. కాన నతి రహస్యముగా నీవిషయమునుంచి మనము ద్వైత వనమునకుఁ బోవుట కేయసాయము వన్నిన మా తండ్రి యంగీకరించునో యది నీవును బుద్ధికుశలుడగు మామయు నాలోచింపుడు. రేపు పెద్దల నొడఁబఱచి వెడలుదము.” అని యప్పటి కాలని బంపివేసెను.

మఱునాఁడు కర్ణుడు దుర్బుద్ధియగు శకునితోఁ గలిసి దుర్యోధనుని కడకు వచ్చి యిట్లనెను. “రాజా ! నీవు చెప్పిన విషయమునుగూర్చి రేయెల్ల మేమిరువురము నాలోచించుచునే యుంటిమి. కొంతసేవటికి మా యిద్దఱకుఁగూడ నొక మంచి యుసాయము తోచినది. ఏమందువా ? విను. ద్వైతవన ములో మన గో కదంబము లున్నవిగదా ! అది సరవతియగు

మీ పితరునకు విదితమే ! వానికి క్రూరమృగములబాధ మిక్కుటముగా నున్నదని యొక గొల్లవాని నటనుండి రప్పించి చెప్పింతము. దానిని పోగొట్టుటకై మీ తండ్రి తప్పక సిన్న బొమ్మనితీయను. ఆ నెవమున మన చతురంగపై న్యముతోఁ బోయి మన యభీష్టము నెఱవేర్చుకొందము.” అని చెప్పగా దుర్యోధనుఁడు “చక్కని యుపాయము, చక్కని ఆలోచనము” అని సంతసించి యొకరి చేతు లొకరు చఱచికొనుచు అట్టహాసమొనర్చుచుఁ జనిరి. పిమ్మట సమంగుడను పశుల కావరి ద్వైతవనమునుండి వచ్చి వృద్ధరాజును సమీపించెను. తొడనే ధృతరాష్ట్రుఁడును “ఏమిరా ! మన పశువులు డేమిమా ? అచటి బీళ్ళలో గోవులకుఁ దగిన మేత యున్నదా ? అచటి చెరువులు జలపూరితములై యున్నవా ? అని ప్రశ్నించెను. వాఁడు వంగి వంగి ప్రణామించుచు నిట్లనెను.

“బాబయ్యా ! దండములు. మన పశుసంపద దినదిన ప్రవర్థమానముగా నున్నది. వచ్చిక వట్లు నవనవలాడుచున్నవి. తటాకములు జలసమృద్ధములై యున్నవి. మాకందఱకుఁ గుశలమే. కాని బాబయ్యా ! క్రూరమృగముల బాధ భరింపలేకున్నాము. దినదినముగూడ రెండు మూడు లేగలనో, గోవులనో, ఎద్దులనో వాలుమెకములు చంపుచున్నవి. ఆ భయముచే నెండవేళలందుఁ జెట్టునీడల నిలిచి హాయిగా నెమరు వేసికొనుటగూడ మన పశువులు మానినవి. మిక్కిలి బెదరుచు ఆదరుచునే యవి మేయుచున్నవి. ఏగడియ కా గడియ మేము

గూడఁ బ్రాణములు అటచేతఁ బెట్టుకొని గడపుకొనుచున్నాము. స్వామీ ! మాకీ బాధ తప్పించు నుపాయము తామను గ్రహించుకున్నచో మేమింక బ్రతుకనేరము. మన గోవులను దక్కపు" అనెను.

ఆపలుకులకుఁ బ్రక్కనేయున్న కర్ణుడును శకునియు రాజుతో "దేవా ! అట్లయినచో నాలస్యముచేయక క్రూరమృగములఁ జంపుటకును, మన పశువులను గాపాడుటకును మీ కుమారుని సుయోధనుని బంపుడు. ఆతఁడు మిగుల సమర్థుడు. మనము ద్వైతవనమునకు వేటాడఁబోయి చిరకాలమైనది. లోఁగడఁగూడ నిట్టిబాధలు కలుగుచున్నవని గొల్లలు వచ్చి గొల్లుగొల్లున మీ పుత్రునితో మొఱపెట్టుకొనుట మేమెఱుంగుదుము. ఇంక నాలస్యముచేసినచో దేవరవారి గోసంపదకే మువ్వవాటిల్లును." అని యనెను. ఆపలుకులు విని గ్రుడ్డిరాజు కొంచెమాలోచించి కర్ణునితో "నాయనా ! నీవన్నది నిజమే. గోవులను గాపాడవలసినదే. వాలుమెకములను వేటాడవలసినదే ఈరెండును మనకు తప్పనివనులు. కాని ఆ వనమందే తేజశ్శాలురగు పాండవులు నివసించుచున్నారు. వారు గొప్ప తపస్సంపత్తిగలవారు. వనవాసముచేయుచు నెన్నో యిక్కట్లు లనుభవించుచున్నారు. అట్టివారిని జూచి మీరు తప్పక చులుకననేయఁదలతురు. దానితో నా మహాసింహములు చెలరేగి గర్జించి కోపాగ్నిచే మిమ్ములను గాల్చి వేయగలవు. లేదా వారి యస్త్రవృథావముచే మిమ్ము జంపి

వేయుదురు. పూర్వముగూడ మీచేతఁ నిడుమలు పెక్కులు పడి పాండవులు చాల నొచ్చియున్నారు. అట్టి మీరు కన్నులబడి నంతనే యా భీముడ నెడి నల్లత్రాఁచు బుస్సుచునుచు లేచి మీ మర్కములను శ్రేపిపకుండదు. మఱియు నే యస్త్ర శస్త్రములు లేకుండగనే పృథుచమును సుకరముగ జయించిన యర్జునుఁడు నేడు దేవేంద్రునివలన దివ్యాస్త్రములను సంపాదించికొన్నాఁడు. యుద్ధములో నాతని జయించుట కెవరికిఁ దరము? కాన మీరక్కడికి బోయితిరా, తప్పక వారిని రెచ్చ కొట్టినవారగుదురు. తోడనే మీకును మీకును యుద్ధము సిద్ధము. కాన నేను దగినవారిని ఘోషరక్షణకై వంపెదను”

అంత శకుని, “మహారాజా ! పాండవులను మే మెఱుంగమా ! వారి పౌరషములఁ దెలియమా ? మేము వారల కిప్పియ మేల చేయఁ దలఁతుము ? ఒకవేళ చేయుదుమే యనుఁడు. తన పృతిజ్ఞను ధర్మజుడేల యతిక్రమింపఁగలఁడు? అతఁడు సత్యము దప్పనా ? అతని మతమును దమ్ము లెట్లతిక్రమింతురు ? కాన మేము వారిని చెనకుటయు వారు మాతో యుద్ధమొనర్చుటయుఁ గూడ జరుగవు. సత్యము చెప్పుచుఁటివి. మేము వేటాడవలెనను నుబలాటముతో ముచ్చటపడుచు న్నాము. దానికి గోరక్షణకార్యము తోడుగ వచ్చినదిగదా! మా సరదా దీర్చవలదా ? ఇంతమాత్రాకే కీడు వాటిల్లునా?” అనెను.

శకుని మాటలు నిజమేయని నమ్మి “నాయనలారా ! అట్లైన మీరెల్ల బుద్ధిగలిగి ప్రవర్తించుచు కార్యము నెరవేర్చి యట నాలస్యముచేయక పోయిరండు. అచట లేనిపోని చిలిపి చేష్టలుమాత్రము చేయవలదు. చెప్పితినిగదా ! మరలి మీరు వచ్చువఱకు నాప్రాణములు మీమీఁదనేయుండును. భద్రము” అని యంగీకరించెను. ఆ కలుకులకు దుష్టత్రయము తమ పాచిక వడినదిగదా యనుకొని గొప్ప సంతోషమంది నగర మందీ వార్త చాటింపించెను.

అంత దుర్యోధనుఁడు మిగుల సంతోషించుచు జీనిచీనాం బరములు ధరించి, ఆభరణము లలంకరించుకొని మైపూతలు పూసికొని, ప్రయాణసన్నాహమున నుండెను. ఆతని తమ్ములును, బంధువులును వారివారికిఁ దగిన వాహనములతో సిద్ధ పడిరి. పల్లకులనెక్కి వారిభార్యలు మంచి మంచి యలంకరణములతో పయనమైరి. పౌరులు తమ స్త్రీలతోఁగూడి మహానందముతో నాయత్తమైరి. గుఱ్ఱములు, టోలికలు, ఏనుఁగులు పల్లకులు, బండ్లు రథముల నెక్కి పెక్కువేలమంది పయనములు సాగించుచుండిరి. వది వైతాళికులు, పణ్యోగనలు, వైశ్యులు, విటవిదూషకులు వేనవేలనుగమించిరి. ఇట్లాయాత్ర రెండుక్రోసులమేర నాకమించి యొక ప్రవాహము వలె నుండెను.

ఆరీతి మహావైభవముతో వారా రేయింబవఱ్ఱు పడునింది మఱుదినమున నెన్నో పర్వతములు, విపిణములు, నదులు

నతిక్రిమించి తమ ఘోషములున్న వనము ప్రవేశించిరి. అం దొక యుద్ధమైన ప్రదేశమున కటకుటీరము లమరించుకొని నివాస మేర్పరచుకొనిరి. దుర్యోధనుడును దశ వశుసంపదను గాంచి మహానంద మందుచుండెను. ఆ యడవియొద్ద వైపు చూచినను గుంపులు గుంపులై నిర్భయముగా వశువులు మేముచుండెను. ఒకవ్రక్క మల్లెలవలెను, శంఖముల రీతిగను, చంద్రునిమాడ్కి, మంచుపోలికను, తెల్లనై మీఁద నీగ వాలిన జాతిపోవునంతటి బలుపుతో గోవులు కలకలలాడు చుండెను. వేటాకవైపు కడిమిపూలవలెను, అగరురీతిగను, మేఘములపోలికను, నీలమణులవలెను, నల్ల నల్లనైన పశు భృదములు కన్నుల మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెను. ఇంకొక వైపు మంకెపూలవలెను, కాంచనములవలెను. చంపకము లవలెను, వర్ణములొప్పుగా నేత్రాభిరామమై తిరుగు గోకదంబ మును దుర్యోధనుడు చూచి యుప్పొంగిపోయెను. ఆ మంద లలో లేగలు తల్లుల పాలుత్రావి చుగు చంగున గంతులు వేయుచుండ, కోడలు తోడతెత్తి క్రేస్తలుకుచుండ, అబోతు లు ముగాళ్ళచే దుమ్మునెగురజిమ్ముచు అంకెలు వెట్టుచుండ, ఎద్దులు పిక్కబలిసి బుసలుకొట్టుచు నొకదాని నొకటి కుమ్ము కొనుచు కుస్తీలు పట్టుచుండ, పాలయావు లంబారవములు చేయుచుండ పైలకాపు లదలించుచుండ వట్టరాని యానంద మందుచుండెను. అప్పుడు కొండలు గోపాలకులు రాజదరిచేరి సవినయముగా నమస్కరించుచు ఆ గోవుల పేరులను, తల్లకు

ణములును చెప్పచుండిరి. వానిని వినుచు సుయోధనుడు తన మహారాజలక్షణములు మెఱయఁ గొన్ని కొన్ని సలహాల నొసంగుచు, తగిన రక్షకులను నియమించుచు, దన పరివార జనమును స్నేహితులును గలిసి వివిధములైన గోక్షీరములను రుచిగొనుచు నా వృద్ధేశమెల్ల విహరించుచుండెను.

కొండాక సేనాతఁ డట్లు విహరించి వేటాడవలెనను నుత్సాహముతోఁ బరిజనులను బురికొల్పెను. వారందఱును మహాట్టహాసము లొనర్చుచు వనమెల్ల నిమిషమాత్రములో నల్లకల్లోలము కావించిరి. లేళ్లు చెదరి చెదరి గుంపులు గుంపులై పరువులైతి గళావిక లగుచుండెను. కొందఱు మదపు తేనుఁగులఁబట్టి కట్టివైచుచుండిరి. కొందఱు సింగములను, పులులను, ఏనుగులను చంపుచుండిరి. వారందఱుకన్న విధముల చేదోడగుచు సుయోధనరాజు అయ్యడవిని వేటలాడెను. ఇట్లాతఁడు ఆ విషవనమును నిరంతరము పరిమళించు తామరలు గల చెరువులను గాంచుచు, తుమ్మెదల రొదలను, కోకిల కూజితములను, చిలుకల కలరవమును, గోరువంకల కోలాహలమును, బరిజన సమేతముగ నాకర్షించుచుఁ గ్రీమకృమముగా ద్వైతవన సరోవరమును చేరుకొనెను. ఆ సమీపమందుననే ధర్మరాజు మునిజనులతోఁ గూసినవాడై వన్యములగు కాయలు దుంపలు భుజిపుచు సద్యస్కందమును యజ్ఞము చేయుచుండెను. ఆ సంగతి తెలిసి దుర్బుధియగు దుర్యోధనుఁడు దుర్మార్గులగు కర్ణ దుశ్శాసనులతో నాలోచించి యాసరోవ

రము దరినే క్రీడాగృహములు కట్టుడని పరిజనుల సయోగించెను.

రాజాజ్ఞ కాగానే సేవకులట క్రీడాగారములను సిద్ధపఱుప సమకట్టగా కొందరు గంధర్వులతిత్వరితముగా జనుదెంచి పనివారలతో నిట్లనిరి. “ఓయీ ! ఎవరి శలవు కైకొని మిరిచట గృహనిర్మాణ మొనర్చుచున్నవారలు ? ఇది చిత్ర సేనుడను గంధర్వరాజు విహరించుటకై నిర్మింపఁబడిన వనము. కావున మిరిచట నిలుసము నిలువవీలులేదు. పొండు. తొలఁగుడు” అనిన వారు నావార్త దుర్యోధనునకు దెలిపిరి. అతఁడు కొందరు నైనికులను గంధర్వులకు బుద్ధిచెప్పడని పంపెను. వారు గంధర్వులతో “ఓయీ ! మిరిటి యాగడము చేయుచున్నారేల ? ఈ ప్రదేశ మెవ్వరిదని తలచితిరి ? మహాబల శాలియు, మహాబాహుఁడునగు మా దుర్యోధన చక్రవర్తియిచట క్రీడాగృహములు నిర్మింపుమన్నాఁడు. అతఁడీ కమలాకరమునకుఁ గ్రీడార్థము ప్రియకామినులతోఁగూడి వచ్చియున్నాఁడు. మిరిటనుండ వీలులేదు. ఇది రాజశాసనము” అని గట్టిగా బలికిరి.

అంత గంధర్వులు కోపావిష్టులై యొకిరిమొగ మొకరు చూచికొనుచు పకాలున నవ్వుచు వారల కిట్లనిరి. “అ, ఎవరా దుర్యోధనుడు ? ఎవఁడా చక్రవర్తి ? అతఁడు మిగుల నవివేకి యనుకొందుము ? ఎదుటివాఁడెట్టివారో తానెట్టివాఁడో యను వివేచన మీ రాజునకు శుద్ధశూన్యము కాఁబోలును.

మానము దక్కించుకొని యిచ్చోటు విడిచి పొమ్మనుడు. ప్రాణములమీఁద నేమాత్ర మాశయున్నను నిట్టి నిరర్థక వ్యాపారము లొనర్పవలదని మా మాటగాఁ జెప్పెడు. మఱి మాటాడక బుద్ధితెచ్చుకొని వచ్చినదారి వట్టుమని చెప్పడు” అని స్మృతముగాఁ బలికిన నా సైనికులూ మాటలు యథా తథముగ కురువతి కెఱిగింపఁగా నతఁడు మితిమీరిన యుద్ధమునకు వశుఁడై తన తమ్ములను దొరలనుగాంచి మీరందఱు మీ మీ సైన్యములఁగూడి దుర్విరీతులగు గంధర్వుల గర్వముఁచి యీ సరోవర మాక్రమింపుఁడు. దేవేంద్రాది దేవతలు వారికి సహాయమై యడ్డువచ్చినను తమిథక జయింపుఁడు. వేఁగ పొందని నియోగించెను.

రాజాజ్ఞ యొనఱోడనే చతురంగబలమును గూర్చికొని సింహనాదములు దిక్కులందు బిక్కటిల్లగా మహాసైన్యము గంధర్వవరులతోఁ దలపడఁ బయనమయ్యెను. అట్లు వచ్చుచున్న కురువీరులకుఁ గొందఱు గంధర్వు లడ్డమువచ్చి ప్రశాంతనచనములతో “అయ్యా! ఒక్కసంగతి వినుఁడు. ఇది గంధర్వరాజుగ్గు చిత్రసేనుని ప్రదేశము. ఇక్కడికి మీ రేలవచ్చెదరు? అనవసరముగా నన్యాయముగా నొకరి ప్రదేశ మింకొకరువచ్చి యాక్రమించుట ధర్మమా? మీకు మాతో విరోధమొందులకు? యుద్ధమనఁగా మాటలు మూటలుగట్టుట కాదే? ఉభయపక్షములందును నెత్తుటేరులు వ్రవహించునే! పెక్కుసైన్యములు, బందుగులు, స్నేహితులెల్ల చతురే! ఇట్టి

దురవస్థకు మనము పాల్పడనేల? మానుకొని వెనుకకుపోడు” అని వచించుచుండ నా మాటలు లెక్కనేయక యార్చి పేర్చి సేనానాయకులు వారలపై వ్రచిచండమైన యస్త్రశస్త్రములను గురిపించిరి. పాప మా గంధర్వు లాశత్తువుల బారికిఁ దొలఁగఁ బాటి విషయమంతయు గంధర్వపతి కెఱిగించిరి. అతఁడు పట్టరాని రోషావేశముచే నెఱ్ఱబాటిన మోముగలవాఁడై “లెండు వెడలుఁడు. ఆలసించెదరేల? ‘ఆలస్య మమృతంవిషం’ అను నార్యోక్తి వినరా? వెంటనేపోయి యా కొరవులనో, గివురవులనో రూపులు మాపి రండు” అని పెక్కువేలమంది మహా యోధులను వారలమీఁది కనిపెను.

అట్లు పంపఁగా కుంతము, కార్మకముఁ గద, అసి, తోమరము, పట్టసము మున్నగు యుద్ధసాధనములతోఁ బర్వతోపమానమైన దేహముగల యా గంధర్వులు నార్చుచు, వ్రచిచండతేజము మెఱయ నొక్కమాటుగా కురుసైన్యమును దాఁకిరి. ఉభయులకును దీప్తమైన మహాసంగ్రామము జరిగెను. అట్లు గంధర్వులు బెట్టిదముగా నొప్పింపఁదొడఁగఁగా కలఁత వడి దుశ్శాసనాది కొరవులు తమ తమ సైన్యములతో గూడి వరువులెత్తిపోయి దుర్యోధనుఁడెంత నిలువఁబడిరి. అప్పుడా యని మొనయందు కర్ణుఁ డొక్కఁడును స్థిరుఁడై నిలువఁబడి గంధర్వుల నాపి వారి దేహములు తన యాయుధములచే ఖండించుచు ఘోరముగ బోరుచు నిమిషమాత్రములో శత్రుసైన్యమును బటావంచలొనర్చెను. కాని యదేమిచిత్రమో గాని

మరల మరల గంధర్వులు పై పై శతసహస్ర సంఖ్యలతో నేతెంచి, భూమియంతయు గంధర్వమయమై పట్లు గోచరించెను. అప్పుడా కదనరంగమునుగాంచి తన తమ్ములును శకునియు మహానైస్యములును దోడురాగా దుర్యోధనుడు యుద్ధసన్నధుడై కర్ణునికి బాసటయై చనెను. పిమ్మట నుభయనైస్యములు తాకి జగత్ప్రళయముగ మహాహవము సలిపిరి. రెండు మూడు గడియలలో గంధర్వులెల్ల వేసంగి యెంకకు మాడి పడిన చీమలవలె చచ్చిపడిరి, మిగిలినవా రీ సంగతియుతయుఁ బూసగుచ్చినరీతి గంధర్వప్రభువునకు నివేదించ నాతఁ డంతయు నిని కోపాటోప ముట్టపడ మదగజమువలె బయలుదేరి కౌరవులను చాఁకెను.

అట్లు గంధర్వులు కలియఁబడి తమమాయ యచ్ఛపను నటుల మామూస్త్రములను బ్రయోగించుచు, ముందు వాయు ప్రసారము లేకుండఁ జేసిరి. పిమ్మట సూర్యప్రసారము పోకా ర్చెను. వెంటనే కౌరవనైస్యములు ప్రాణములుపోవ నేలపై బడెను. తేరులు కూలెను. వాయుములు, కరులు నూపిరాడక పీనుఁగులై పడిపోయెను. మిగిలిన కొందఱును గంధర్వులు లక్ష్మీవలక్షలు చుట్టిముట్టి చిత్రీవధ గావించిరి. చావఁగా మిగిలిన కొందఱు అవ్వయచ్చరుల పరాక్రమము సహింపఁజాలక చెదరి చెదరి ధర్మరాజున్నవైపునకు తొలఁగఁబోయిరి. అప్పుడు రాధేయుఁ డొక్కఁడు నజేయుడై కులపర్వతమువలె కదలక నిలిచి గంధర్వులు కూరియుచు బాగావర్షమున మునుఁగుచు

దేలుచుఁ దన కోపిక యన్నంతవఱకు పెనఁగులాడుచుండెను. సోదర సౌబలసహాయుడై దుర్యోధనుఁడు కర్ణునకు సాయపడెను. అంత వారల ననంతబలులగు గంధర్వులు చుట్టుముట్టి కొందఱు సూతుని, కొందఱు గుఱ్ఱములను, కొందఱు ధనుర్దండమును, కొందఱు రథచక్రములను, కొందఱు శ్వేతఛత్రమును, కొందఱు కాడినికేతువును, ఇలుసును దునిమివైచి కర్ణుని విరఘనొసర్చిరి

తొడనే కర్ణుఁడా తాఁకుడు సహౌపనొల్లక వికర్ణ రథమెక్కి యధభూమినుండి పారిపోయెను. దుర్యోధనుఁడు మాత్రము విమాఖతచెందక శత్రువుల నెదిరించి పెనఁగుచుండ చిత్రసేనుఁ డాగ్రహవిష్టుండై యాతని రథముగూడఁ జూర్చ మొనర్చి విరఘగావించెను. అంతటితో నూంకుండక యాతని కేశముల మెల్లివైచి నేలఁబడవైచి పెడకేలుగట్టి సింహనాద మొనరించెను. వెంటనే మిగిలిన గంధర్వులు తృటికాలములో జయానందము నటించుచు బరవళ్ళు త్రొక్కుచు యతని వనితాజనంబును దుశ్శోదరులను, వారి పుత్రులను, మంత్రులను పట్టి బంధించి చిత్రసేనున కొప్పగించిరి. మిగిలిన కౌరవులను పౌరులును అమాత్యులును చెదరి యాక్రోశించుచు పలువులెత్తుచు ధర్మరాజును శరణుసాచ్చి యిట్లు వాపోయిరి.

“దయాస్వరూపా ధర్మమూర్తి! ఓ తమ్ములగు కౌరవులు మహావదకు గరిమైరి. వారిని వారి పుత్రులను, భార్యలను, తమ్ములనుగూడ బలవంతముగా బంధించి గంధర్వులదే

యెత్తుకొని పోవుచున్నారు. వారిని జయించి కరుణించారగా నీ వారిని కాపాడి బంధమోక్షము కావింపుము. బంధుగు లిమమలఁ బడియుంకఁ జూచియుఁ జూడకయుండుట నీవంటి వానికి పాడికాదు. నీవుతప్ప యిచట వారిని జూచువారు లేరు. అని గడగడ వణఁకుచు నమస్కార పూర్వకముగా మనవిచేసి కొనుచున్నవారిని గాంచి వకవక నవ్వుచు భీమసేనుఁడు ధర్మరాజున కిట్లనెను.

“అన్నా ! కాఁగలవని గంధర్వులు తీర్చిరి మనవని మిగుల తేలికయైవది. మనకెట్టి భారమును లేకుండగనే జయము సమకూరినది. పుట్టుకలోనుండియు నసత్యవాదియై సకల సావకర్మములకును నిలయమై లోకులఁదఱిచేత నిందింపఁబడుచున్న దుర్యోధనునికిఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తమైవది. సత్యముగా నిట్టిసంఘటనము గూర్చిన విధాత యెన్నఁదగినవాఁడు. అన్నా ! మనము వనవాసాయాసమున దుఃఖితులమైయున్నవారమనియు, మిగుల లేమితో నిలమటించుచున్నామనియు, పరాధీనులమనియు నెంచి కన్నుమిన్ను గానక గర్వాంధుఁడై యీ దుర్మయఁడు మనలను వేళాకోళ మొనర్చుటకై వచ్చినాఁడు. వాని దుర్మయము వానినే కొట్టివది. తత్ఫలము తమ్ములతోడను, మంత్రిులతోడను, విశేషించి తన క్షాంతలతోడను గలిసి కుసువవలసి వచ్చినది. దేవుఁడు లేఁడా? పాపచింత లెప్పటికేని వండి ఫలిత మొసంగవా ! ఇది నిజము. ఆ పాపాత్ముని విషయమై కరుణచూపవలదు. రఘంతయైన మనము సాయపడ

వలదు. మీరు మిన్నకుండుడు. మేము సమాధానము చెప్పేదము.” అని కోపాటోపమునఁ బలుకుచుండ ధర్మరాజు మిగుల నొచ్చుకొని.

“నాయనా ! నీవట్లనడగునా ? ఇది పరుష సుభాషణలకు సమయమా ! మనసంతయు వికలమైపోయి చూడ దిక్కును మ్రొక్కు వై వమునులేక మనలను శరణుసాచ్చిన మన కౌరవులను మన మడ్డుపడి కాపాడవలదా ? తమ్ముడా ! ఒకే నాశమందుఁ బుట్టినవారి కనేక విషయములకు గూర్చి భేద భావము లుండవచ్చును. అందును ‘మాతాపుత్ర విరోధాయ హిరణ్యాయ నమోనమః’ అనినట్లు కన్నతల్లికిని బుత్రులకుఁ గూడ విరోధముగూర్చు ధనవిషయమై భేదభావము లుండ కుండునా ? ఈచాటి కారణముల వలన సహజమైన స్నేహము తప్పిపోవుననుకొంటినా ? “జ్ఞాతిశ్చేద లేషం” అను నార్యోక్తి యున్నను, దమహోనినా డెట్టివారైనను, అన్యులవలన పరాభవము సుభవించునపుడు అందఱును కలిసి పనిచేయవలెను. లేనిచో ధనహోనియు హోకనిందయు వాటిల్లును. భీమసేనా ! మనలో మనకు విరోధములు పొడసూపినపుడు మన మైదుపురమును వారు నూర్చును. పరులతో మనకు విరోధము లిగినపుడు మనము నూటయైదుగురము సుమా ! దుర్యోధనుడు నీతినూలినవాడయ్యును దన భార్యలతోఁ గూడి పరులచేఁ గట్టువడినాడు. ఇట్టి పరిస్థితి నుపేక్షించినచో మనకు కులహోనియు, మానహోనియుఁ గాదా ? నాయనా ! రాజను

వానికెల్ల శరణాగతులఁ గాపాడుట విధిగదా! ఈ సంగతి నీకు వేతె చెప్పవలెనా ? నీవంటి మహాబలశాలి కిట్టిపని చేయవలె నను ప్రోత్సాహ మవవసరము. లెమ్ము. నీవును నీతమ్ములును రథములెక్కి సర్వాయుధ సన్నద్ధులైచని గుయోధనుని చెఱ విడిసింపుడు" అని బోధింపఁ దిరిగి భీముఁడు ఇట్లు పలికెను.

“అన్నా ! ఎంత వెఱ్ఱవాఁడవోయి ! మన చిన్నతన మున నన్ను జలములలోఁ ద్రోయింతులేదా ? విషము తిని పింపలేదా ? వానికీ కార్యములందెట్టి యనుమానమైన గలి గెనా ? మనలనెల్ల లక్కయింట బంధించి యగ్నిపెట్టలేదా యీ పాపి? ఆనాఁడు శకునిని ప్రోత్సాహపఱచి మాయాజూద మాడి మన రాజ్యమును అపహరించిన కుటిలుఁడుగాడా వీఁడు? నిండుసభలో పెద్దలందఱును గాంచుచుండ జట్టుపట్టి యీడ్చి యంతతోఁబోక ప్రౌఢదికట్టుబట్టలను గూడ నొలిపించినచోర్భా గ్యుఁడు కాఁడా యీతఁడు ? పుట్టినది మొదలు వాఁడు మనకు నపకారములు చేయని దినముగలదా? ఇట్టి మహాదారుణములు వాఁడు చేసియుండ వానినన్నిటిని మఱచి, దిగమ్రుగి వానిని నేఁడు కాపాడుడని చెప్పుటకు నీకు నోరెట్లాడనోగదా ! ఇట్టి వానిని కనికరించుటా ? కసిడికోతవెట్టుటా ? ఇట్లైన మనకు గార్యహాని కాదా ! అని పూర్వవైరములనెల్ల స్మరించి పలుక ధర్మజుఁడు.

“సోదరా ! నీ వన్నవన్నియు సత్యములు కావందునా ? చేసినాఁడు. ఎవరికర్మము వారలనే ఘటించును. కాని యుత్తమ

శూరుడు తాను మిగుల దుర్బలుడైనను కావుమని వచ్చిన వారిని దన కోపిసంత యువకృతిచేసి వంపును. దీనజనులను గాంచి యెట్టివాడును నుపేక్షింపరాదు.

“శరణంబని వచ్చిన భీ

కరశత్రుని నయిన బ్రీతి గావగవలయున్

కరుణావరుల తెలుగిది

యిరవుగ పరిగావుదీని కేధర్మంబుల్”

మన దుర్యోధనుడు మన బలపరాక్రమసంపదల నెఱిగినవాడుగావున మన మడ్డుపడుదుము. విడిపించి తీయదుము. అని మనవైపు మిగుల నాసగలవాడై యెదురుతెన్నులు చూచుచుండును. ఇది మనకు బుణ్యకార్యమేకాక గొప్ప కీర్తికి కారణంబు ఇట్టి చక్కటి సమయము దాటఁ బెట్టరాదు. వేయేల? యజ్ఞదీక్షలో నేనుండఁబట్టి నన్నింత నిర్బంధింపవలసి వచ్చినది. లేనిచో నేనే పోయియుండును. కాన మీరు వేగ ముగఁజూయి గంధర్వులను ముందుగఁ బ్రీయపూర్వకముగా ననునయించి మనవారిని విడిపింపుడు. సామవచనములతోఁ గార్యము సానుకూలము కానివాడు పరాక్రమముచేత నైనను శత్రుల నణచి వని సాధింపవలయును. నాయజ్ఞము సఫలము చేయుడు. నామాట వినుడు. నాకోరిక చెల్లించుడు. నా పెద్దటికము నిలువఁబెట్టుడని పదే పదే వలుకఁగా నెట్టకేలకు భీముఁ డంగీకరించెను. అర్జునుండు కురురాజు చెరి తొలగింతు నని ప్రతివపట్టెను. నకుల సహదేవు లుత్సాహపడిరి. అన్నలవు

రును, ఆ ముక్తకవచులు, ఆ బద్ధభూణీదులు, ఆ కలితకాయ్మకులు, ఆ రూఢరథులునై యన్న సెలవాది తొందరగా గంధర్వుల నెదిరింపఁబోయిరి. కౌరవపైశ్యమంతయు వారితోఁగలిసి సింహవాదములు సెలఁగ నడచెను. ఇట్లరిగి వారలు గంధమాదనమునకై పోవుచున్న యవ్వియచ్చరుల గూఢముట్టిరి.

అంత గంధర్వులును పెచ్చుపెరిగి తిరిగి యా పాఠశ్రుల నెదుర్కొనిరి. ఉభయపైశ్యములకును సంగరము కాక ముందే వల్గునుఁ డన్న గారిమాటలు తలఁచికొని కోపము దిగ మ్మింగికొని గంధర్వులతో “ఓయీ! మాతో విరోధమేల? కౌరవరాజును మీరు కట్టి బంధించుకొనిపోవుట మా యన్న గారగు ధర్మజుని కంగీకారము కాదు. వారి యుజ్జ పరిపాలింప మే మిటకు వచ్చితిమి. రాజాధిరాజగు ధర్మరాజు శాసనమిది. మాటాడక యాతని విడిచి పొండు. లేవా మీ ప్రాణమానములు దక్కవు.” అని పలుక గంధర్వు లాతనితో “ఏమీ! ధర్మరాజుగారి శాసనమా, అతఁ డెవఁడు? మాకు శాసకుఁడు కాఁడే యాతఁడు! మమ్ము శాసించువాఁడు దేవేంద్రుఁడు. మారాజు శాసనము మే మచుసరితుము. మిగిలినవా రెంతవారైన మాకు లెక్కలేదు.” అని నిర్లక్ష్యముగాఁ బలికిరి.

“ఓహో! అట్లనా! మొదటనే తెలించి యుద్ధమునకు దిగనేల యని మీ కిట్లుటిని. మీ రేవిధముగనైన సామోపాయముచే లొంగువారువారు. కానిండు. ఇదిగో మఱియొక మాధాక చూడుడు. కాఁచికొండు” అని యతిధయంకరమైన

బాణములఁ బ్రయోగింపఁగాఁ బెక్కుగు సమసిరి. కదనరంగము పీనుఁగు పెంట లయ్యెను. వారును సాండుపుత్రులపై బాణవర్షము కురియించి యర్జునుని రథమును గూల్చివై వనాతఁడు వదివేలమంది గంధర్వుల నొక్కమారుగా దివ్యమైన నిశిఖములచే దహించివై చెను. ఇట్లు కోదండము పూసి వారి చవ్వళ్లచే దిక్కులను బ్రద్రులచేయుచు నొడలెఱుంగని వీరావేశమున నర్జునుఁడు ప్రళయకాలరుద్రునివలె తాండవించుచుండ, భీముఁడును, నకుల సహదేవులును మారిమసంగినట్లు చేతికి దొరకినవారి నెల్ల నల్లుల నలిపినట్లు నలుపుచు, గుర్దొన కొక గుంపును గూల్చుచు నేనుఁగుల నెత్తిమోడుచు, విసరివైచుచు, మహావృక్షములచే బాది కడతేర్చుచు, పెక్కు సైన్యమును దునుచుగా రక్తప్రవాహము లందుఁ బ్రవహించెను. ఇట్లు పట్టరానిపీడనంది గంధర్వులు నిలువనేరక దుర్యోధనాదుల చెఱులు విడువక వారి నెత్తికొని గగనమునకు నెగిరిపోవఁబ్రయత్నించిరి. అది కనిపట్టి కిరీటి యతిరయమున నిబిడ బాణజాలములచే దిక్కులను నాకాశవీధిని మిగుల దట్టముగా కప్పివై వ నగ్గగనచరులు వలలోఁ జిక్కిన పులుఁగులవలె నెటును బోవనేరక తిరిగి యుద్ధసన్నద్ధులై శరపరంపరలను గురిపించిరి.

అర్జునుఁడు వాని నెల్ల నుగ్గునూచముగావించి రోషభీషణాకారుడై భల్లబాణములు ప్రయోగింప తాటికాయలవలె శత్రువుల తలలు భూమిపై దొరలెను. మొండెములు దిభీలు

దిభీలున మింటనుండి నేలకుఁ గూలెను. రక్తవర్షము కాలువలు గట్టెను. జగత్ప్రళయమురీతిఁ జూచువారెల్ల గడగడ లాశిపోయిరి. పిమ్మట భీభత్సు ఆగ్నేయాస్త్రమును బ్రయోగింపగా నెండిన యడవిని దావాగ్ని దహించురీతి మిగిలిన గంధర్వుల నెల్లఁ గాల్చివేసి బుసిగా నొనర్చెను. అంత గంధర్వరాజు బాటికి నిలువనేరక యదృశ్యుడై యుద్ధము చేయుఁగా శబ్ద భేదులైన యస్త్రములచే నర్జునుఁడు చిత్రిసేనుని సమస్త దేహమును జల్లెడవలె తూట్లుపడునట్లు కావించెను.

అంత గంధర్వపతి యుద్ధముమాని విజయుని చేరఁజని తన పొడసూపి నిలిచిన నవ్వీరుఁడును దనకు మిత్రుడగు భేచర పతి విధముగాంచి యస్త్రము నుపసంహరించెను. భీమాదులును యుద్ధము మానిరి. అప్పుడు సవ్యసాచి చిత్రిసేనునితో “ఓ వీరాగ్రణీ! కౌరవవర్గముతో నీకిట్టి విరోధము తనకు టయ్యా? సత్యపుత్రసహితముగ మా కౌరవపతిని విడువుము” అని పలికెను.

అప్పుడు చిత్రిసేనుఁడు “అర్జునా! దాపరిక మొందులకు. నిజము వక్కాణించుచుంటిని. వినుము. మీరీ వనమందుండి రనియు, మిగుల నిడుమలుపడుచుంటిరనియు నీ దురాత్ముఁడు తెలిసి పరమపూజ్యులగు మిమ్ముల నవహసింపఁదలంచి వచ్చి యున్నాఁడు. ఈసంగతి నీ తండ్రి దేవేంద్రుఁడు విని కోపించి యీపాపవర్తనుని పుత్రమిత్ర కళత్రాదులతోఁ బట్టి బంధించి యాడ్చి తెండని మమ్ము బంపినాఁడు. అందులకై మేమిట

వచ్చితిమి. ఇదే వీనిని శక్రునికడకుఁ గొంపోవుచున్నాడను. నీవు మఱియొకవిధముగ భావింపవలదు. విరమింపుము. నీవు నాకు పరమమిత్రుడవుగాన నాకు నీపై కోపముగాని మాత్సర్యముగాని లేదు” అనిన ధనంజయుఁడు “ఆర్యా ! నీవు చెప్పిన దెల్ల సత్యమే. ఈ దుర్యోధనుఁడు మాకు సహోదరుఁడు. ఈతని చెఱ విడిపించి తెమ్ముని మా యన్నగారి ముదల. మేమట్లు చేయకున్న నాతఁడు మిగ్గుల విచారించుటయే గాక మమ్ము నోపించును. దేవేంద్రుని యాజ్ఞయైనను నావల మతె వ్వరిదైనను మాయన్నకుఁ దెలియఁజెప్పి యాతఁ డేవిధానము తెలుపునో యట్లుచేయుట యుచితము. నా ప్రియమునకైనను నీవు నామాట విని మా యన్నగారికడకు రమ్ము” అనగా నాతఁ డందులకీయకొనెను. ఇరువురుచు ధర్మజుని సమీపించిరి. అత నా యజాతశత్రుఁడు చిత్రసేను నతిప్రియమున గారవించి పూజించి “మహాత్మా ! మా తమ్ముడగు నీ సుయోధనుఁడు దమ్ములతోడను కళత్ర మిత్ర మంత్రివర్గముతోడను మీచే వధిపఁబడకుండుటకు నే నమితానంద మందితిని. మేలయ్యె. మీ కారణముచే మావంశ మెల్ల యెట్టి హానియుఁ బొందకుండుట మన యుధయులకును ఖేమము. మావాఁ డెట్టి యపరాధ మొనర్చినను నదియంతయు సహించి మామొగముచూచి యైన వీని విడువలయును. తెలియక చేసిన తప్పు కాచుట మన వంటివారలకు ధర్మముగదా !” అని ప్రార్థించిన నాతఁడు శాంతచిత్తుఁడై వారి వారి చెఱలు విడిపించి పాండవులయొద్ద

నుండి నెలవుగైకొని దివమునకరిగి జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నింద్రునికి నివేదించెను. అంత నాతఁడు రణమునఁ జచ్చిన గంధర్వులపై నమృతవర్షము కురియించి వారి నందఱను బ్రీతికించెను.

పిమ్మట యథిష్ఠిరుఁడును ధార్తరాష్ట్రులకు బంధవిమోచనము కావించి తనయెదుట తలవంచి నిలిచియున్న దుర్యోధనున కిట్లనెను. “నాయనా ! ఎంత తెలివిమాలిన పనియొనర్చితివయ్యా ! నిజముగా మేమిట లేనిచో నీవని యేమైయుండునోగదా ! ఇట్టి విషమ కార్యముల కెన్నడును దిగవలదు. మానవుఁ డూహమాలి విరుద్ధక్రియలలోనికిదిగి పూర్తిగ నశించును. అందున్న దుష్టస్నేహము మంచిమనసును సైతము విడిచి ప్రమాదములలోఁ బడవైచును. నీవినే “పరబుద్ధిర్వి నాశాయ” అని పెద్దలందురు. కుబుద్ధికి కుబుద్ధితోడైనచో నన్నికి నాయునహాయమువలెనే పరిణమించి తుద కణగారుట తట్గించును. హాయిగా రాజ్యసుఖము లనుభవించుచు నింట నుండలేక దుర్బుద్ధిపుట్టి యిట్టిపని చేసెతివి ! తప్పు తప్పు. నీవు సుఖముగా నీ బంధు మిత్రులతో మీ యూరుచేరుకొనుము. మఱియొకమాట. “నే నాపదలోఁబడి ప్రాణసంశయ దశనందు టయు నన్ను గర్భశత్రువులగు పాండవులు విడిపింతుటయునా?” అని మాత్రము నీ హృదయమందు విషాదము చెందవలదు సుమా ! పొమ్మ” అని బుద్ధిసెప్పి పంపివేసెను.

దుర్యోధనుడును దీనానుడై యచ్చోటు విడిచి మహావిచారముతో వెడలెను. ఆతని వెంబడినే తత్పత్నులు, మంత్రులు, సామంతులు, తమ్ములు మున్నగు వారెల్ల సిగ్గున దలలువంచి వెడలిపోయిరి. అనుజసహితుడైన ధర్మతనయుని ధార్మికత్వమును, శాంతస్వభావమును నచటివారెల్ల బహువిధములఁ బ్రస్తుతించిరి.

అట్లు ధర్మరాజు దయవలన నిడిసింపఁబడిన దుర్యోధనుడు మనసులో మిగుల లజ్జపడి తలనెత్తుకొనలేక “అక్కటా ! తా నొకటి తలఁచిన దైవ మొకటి తలఁచెనన్నట్లు నాకు శృంగభంగమైనది. అన్యాయముగా నిరపరాధులగు పాండవులను బాధింపఁదలఁచితిని. అట్టి నాకిట్టి కీడు మూడకుండునా ? ఈ పరాభవము నా జన్మమునకుఁ జాలాను. ఇంక నేను జీవించిన నొక్కటే, జీవింపకున్న నొకటే” అని తలఁచుచు లోలోన నేడ్చుచు బెడరిచెడరిన నేనలను గూర్చుకొని కొంత దూరము పోయెను. అట నొక సమప్రదేశమున డేరాలు వేయించి యందు తనపరివారవర్గముతో నివసించుచు తానొక డేరలో నొంటిగ నొక తల్పమున శయనించియుండెను. నడుమ నడుమ తన పరాభవము దలఁచికొనుచు నాతఁడు మితిలేని వేదన పొందుచుండఁగా నవ్వుడతని గాంచుటకు కర్ణుడు వచ్చి యాచారవ్రకార మాతని దర్శించి యిట్లనెను.

“రాజరాజా ! కుశలమా ! కామరూపులగు నా గంధర్వుల యుద్ధ మెంతవ్రబలమైనదయ్యెను ! వారి పరాక్రమములు

మనుష్యాతీతములు. వారి వట్టుదలము, యుద్ధకౌశల్యమును, వారల కలసికట్టుతనము మిగులఁ గొనియాడఁదగినవి. ఇట్టి దారుణసంగ్రామము నే నెన్నడును గనివిని యెఱుఁగను. ఎట్టి శత్రువునేని యెదుట నిలిచి ముఖాముఖి యుద్ధమొనర్చి యోడింపనగునుగాని, కంటికి కానరాని స్వరూపముగలవారి నెవరు జయింపఁగలరు? చంపినకొలఁది చెదలపుట్టవలె లఱ్ఱోపలక్షలు కోటానుకోట్లు నిమిష నిమిషమునకు నుద్భవించుచుండ దేవుఁడైనను వారల జయింప వెనుకంజవేయును.

అట్టి మహామహులను నీవును నీ తమ్ములునుగూడి పురుషకారముచూపి గెలిచితిరి. నేటితో గంధర్వుల యా దుర్గర్వము పటాపంచలై నది. నీవు నా యుద్ధమును నేను పశు శ్రమయుఁ గాంచుచునే యున్నావుగదా! నే నొంటరిగఁ బోరు చుండ ననంతములైన గంధర్వసేనలు నన్ను చుట్టిముట్టి యొక్క పెట్టున బాణవర్షముకురియించెను. నేను దానిని వీలైనంతవరకు కాచికొనుచు కుప్పలు కుప్పలుగా గంధర్వులను గూల్చితిని. రెండు చేతులవాడనయ్యు వేయి చేతులతో యుద్ధముచేసితిని. ఏమిప్రయోజనము! అతువంతులులేని యాగంధర్వుల నడుమ నే నొంటరినై నూఱు కాకులలో నొక కోయిలనైతిని. వారల బాణములచే మిగుల నొచ్చితిని. నిలువ నోపిక లేకపోయెను. తోడనే నా రథమునుగూడ తుత్తునియలు చేసిరి. పిమ్మట విర ఘ్నఁడనై వికర్ణుని రథమెక్కిన నన్నది రణరంగము దాటించి దూరముగఁ గొంపోయినది. దేవా! నీవు నీ బలవిక్రమాతిశయ

ములతో నోపికపట్టి నిలువబడి ప్రతివీరుల నోర్చితివి. నేను ప్రాణములన్నియు నీమీదనే పెట్టుకొని కట్టెతోమాత్రము నిలువజాలకఁ దొలఁగితిని. నీ కెప్పు డెట్టి కీడు వాటిల్లునో యనియు పరితపించితిని. దైవకృపవలన నీ వెట్టి ప్రమాదమును పొందక యక్షతశరీరుఁడనై కుశలముగానుండుట యిప్పుడు కాంచి కృతాఘ్నఁడనైతిని. నీవు చూపిన పరాక్రమము నేటి దనుక యీ భూమిపైఁ జూపినవా రెవ్వరును లేరు ఇది మహా దృఢమైన సంగతి" అని యూరకుండెను.

ఆ పలుకులువిని దుర్యోధనుఁడు తనలో "అయ్యో ! ఈతఁడు జరిగినది తెలియక నేను నిజముగా జయించితి నే యనుకొని యిట్లు పలుకుచున్నాఁడు. ఈ దురదృష్టవంతున కట్టి గౌరవము చిక్కునా ? ఇప్పు డేమని యీతనికిఁ దెలుపుదును ? ఊరకుండుటయు మంచిదికాదు." అని యనుకొని మిగుల లజ్జతుఁడై రాధేయున కిట్లనియెను.

"కర్ణా! జరిగిన సందర్భము తెలియని నీవిట్లు పలుకుట సహజమే. ఇందు నీ తప్పేమియులేదు. యదార్థము వక్కాణించుచున్నాను వినుము. నా యనుజవర్గముతో నే నట్లు పోరుచుండ సంకులయుద్ధము సంభవించినది. ఆ సమయమున నాకు గంధర్వపతితో పోరుజరుగఁజొచ్చెను. కొంతసేపటికి నే నాతని బాణపరంపరచే నొచ్చి యుద్ధము చేయజాలకుంటిని. అప్పుడు నన్నతఁడు పట్టి బంధించివై చెను. నన్నుకట్టుటతోడనే గంధర్వ సేనలు నా తమ్ములను, భార్యలను, మిత్రులను, పరివారమును

బంధించివైచి చెఱుకొనెను. అంతలో వా రుండక మమ్ముల నందఱ నెత్తుకొని స్వర్గమునకుపోవ సమకట్టిరి. అప్పుడు మా దురవస్థ చెప్పట కీ జిహ్వా యొక్కటిచాలదు. నాలో నే నెంత పరితాపపడితి నో యది దైవమునకే యెఱుక.

అంత మిగిలిన మన సైనికులు గుండెలు తట తటలాడ దిక్కులేనివారై యేమియుఁ దోచక యచటనున్న పాండవుల దఱిచేరి విషయమంతయుఁ దెలిపి తమ్ము రక్షింపుఁడని వేడుకొనిరి.

వారియూర్తి ధర్మతత్పరుఁడగు ధర్మరాజు విని తన తమ్ముల నలువురను మమ్ముదరించుటకుఁ బంపెను. వారును గంధర్వుల ననుసరించి మావారిని విడుపుఁడని యర్థించిరి. అందులకు గంధర్వు లంగీకరింపక యుద్ధమునకే సిద్ధపడిరి. అంత భీముఁడును, అర్జునుఁడును నకుల సహదేవులును కాల యములవలె విజృంభించి గంధర్వులపై శరవర్షము కురిపించిరి.

పిదప నా బాధ భరింపలేక మమ్ములను దమ తమ సం దిశ్య నిఱికించుకొని గంధర్వులు గగనమునకుఁ బోయిరి. వారట్లు పోవుండ నర్జునుఁడు బాణచంజరము కట్టి వారి నడ్డుకొని “ఈ దుర్యోధనుఁడు మా తోబుట్టువు. కావున నితని విడువలయు” ననెను.

గంధర్వరాజు మాటలకు “అర్జునా ! నిన్ను నే నెఱుగని వాఁడగాను. నన్నును నీవెఱిగినవాఁడవే. అనుచు మన దురాలోచనము మొదటినుండి చివఱవఱకు నర్జునునకుఁ దెలిపి

యీ పావులను విడువన నెను. ఆ సమయమున నాకు సిగ్గును, దైన్యము నెంతగా గలిగినవో చెప్ప నోరాడదు. “అయ్యో ! ఈ భూమికి రంధ్రమున్న బాగుండును. అందు దిగి పాతాళము చేరి పరులకుఁ గానుపింపకుండఁ దల నాఁచికొందును.” అని నాకనిపించినది. కర్ణా ! ఇన్నిపాట్లుపడి, ఇంత వరాభవమంది యీ తాతిగుండలతో, మానాభిమానములు విడిచి జీవశ్శవమునై చచ్చినట్లు పడియుంటిని. పిమ్మట మమ్మందఱను ధర్మరాజునొద్దకుఁ గొంపోఁగా నా దయామయుఁడు మమ్ము విడిపించెను. ఇది మా వృత్తాంతము.”

మన శత్రువులు చూచుచుండఁగా నిట్టి భంగపాటు నందితిని. నేను జనులెల్ల నవ్వఁగా నెట్లు బ్రదుకఁగలను ? ఈభూమి నెట్లేలుదు ? ఎట్లు పెద్దలలో సంచరింపఁగలను ? అయ్యో ! ఆయుధమున శక్తిగల్గినంతవఱకుఁ బోరి యా రణరంగమున చచ్చిపోయినను బాగుగనుండెడిది. అట్లును జేయఁజాల నైతిని.

కావున నీపైన నేను ప్రాయోపవేశమొనర్చి ప్రాణత్యాగముచేయ నిశ్చయించితిని. మీరందఱును దమ్ముడగు దుశ్శాసనునిగూడి పురమునకుఁ బోవుఁడు. మిత్రులకు ప్రమోదమును శత్రులకు నిర్వేదమును గలిగించుచు నింతవఱకు బ్రతికినట్టి నేను, ఆగోప్యమంతయు చెడి శత్రువులచే దెబ్బతిని సిగ్గులేక మన బంధువర్గములోని కేమని యరుగుదును ? నా తండ్రినిగాంచి యేమని పలుకుదును? కురువృద్ధుల యెదుట

నిలిచి యేమని సంభాషింతును ? పౌరులు, పురోహితులు నన్నుజూచి యేమందురు ? ఇవంతయు నాత్మదోషమునైన నయపరాధము. అనుభవింపఁ యెట్లుతీయును ?

కర్ణా ! వినుము. దుర్విపయముగల మనుజుఁడు సంపూర్ణమైన సిరిసంపదలనందియు, గొప్ప విద్యను బడసియుఁ నారెంటివలనను మహానందమందుచు వరులకు వీలైనంత సహాయముచేయుచు నిశ్చింతగా బ్రతుక లేక లేచిపోని దుశ్చింతనములు చేయుచు జోలిమాలిన వనులకుబోవుచు ననవసరమగు పెత్తనములు నెత్తిపిడికొనుచు, చివరకు పలు పాపపు వనులలోనికి దిగి భ్రష్టుఁడగును. నాగతియు బ్రస్తుత మీరీతిగనే యయ్యెను.

అన్నన్నా ! ఎంత మహాపదలోఁ బడవలసివచ్చెను. నన్నొక యూరు పేరులేనివాడు వచ్చి పట్టి బంధించుటయును, దయతో గర్భశత్రువులగు పాండవులు విడిపించుటయునా ? ఆహా ! దైవము నాకెంత వ్యతిరేకి యయ్యెను. నాపచ్చ యాతని కెంత కిట్టకపోయెను ? నా మానమెల్ల చెడిపోయినది. ఇంక నే నీ మలినదేహముతోఁ గ్రాణములుదాల్చి యుండుట యసంభవము. కాన నేను ప్రాయోపవేశము చేసితీతెదను. ఈ నా పూనిక నెవ్వరును నడ్డగింపవలదు.

తమ్ముడా ! దుశ్శాసనా ! నన్ను రాజ్యమునకుఁ బట్ట భద్రునిగఁ జేసెదను. నేటినుండి నీవే మహారాజపు. కర్ణుఁడు, శకుని మున్నగువారు నీకు దగిన సలహాల నొసంగుచుండ జగ

జ్ఞేగీయముగా ప్రజలను పాలింపుము. నాయనా! మనతమ్ముల కెల్ల ప్రీతిచేయుము. బంధువులను బోషింపుము. బ్రాహ్మణోత్తముల కిడిన వృత్తులు చక్కగాఁ జెల్లనిమ్ము. మన గురుజనులను భక్తితోఁ గొలుపుము. పరమపవిత్రులైన శూరులను గొని యాడుచు వారిని గౌరవించి వారిచ్చిన యుపదేశముల ప్రకారము నడుపుము. దేశము శత్రురహితముఁ జేసికొమ్ము. నాయనా ! నీకిదే కడపారిగా అన్నచెప్ప విన్నవము.” అని కన్నీరు ధారలై కార దుష్కాసనుపైఁ బడి యేడ్చెను.

అంత నాతఁ డిదేమొకో యని యాతని పలుకులు హృదయశూలంబులై బాధించ నిలువ లేక యన్నగారి పాదములపైఁ బడి “అన్నా ! అట్లొనతీయఁదగునా? నామఁ బ్రసన్నుఁడవు కావలెను. భూమి కంపమంది ముక్క ముక్కలగుగాక ! హిమవత్పర్వతము చలించుగాక ! సముద్రములలోని జలమంతయు నిరికిపోవుగాక ! సూర్యచంద్రులు తమ తమ కాంతులను విడుచుఁగాక ! నీకిట్టి కుత్సితమైన యుద్దేశము పుట్టవచ్చునా ? సర్వవిధముల నీవు పాలించుచున్న యీ భూమి యొక్క బరువు నేను సహింపఁగలుగుదునా ? అది యసంభవము. అగ్గిబా ! మనక్షేమముకోరి మనల నాశ్రయించి జీవించుచు హితులను కాపాడుచు శత్రుబాధ లేకుండఁజేయుచు జయశీలుఁడవై నూతేండ్లు నీవే యీభూమిని పాలింపవలెఁగాని యాపని నాచే కానేరదు. దిగ్గజము వహింపవలసిన భారము శునకము మోయసమకట్టునా ? గొడ్డలిచేఁ జేయవల

సిన వని కోరి చేసగనా? కాదు. కావున నన్నయ్యా! ముక్కు-
వచ్చలారని మాబోంట్ల నాకుచాటు పిందెవలె నీవు పై-
నుండికాపాడి పెంచి పెద్దవారి గావింపవలెగాని నీవిట్టులధైర్య
పడి యాత్మహత్యకుఁగడఁగిన మాకేమిగతి?" అని యేడ్చుచు
నూరకుండెను అప్పుడు కర్ణుఁడు వారిరువురంగాంచి,

“ఓయీ! బాలిశులవలె వివేకవిహీనులవలె మొఱ-
కులవలె, అజ్ఞులవలె కడివెనునీళ్ళ కేడ్చెదరేల? ధైర్యము
వహింపుడు. రాఁగలదానిని బుద్ధిచే నివారింపవలెనుగాని
యేడ్చిన నేమిప్రయోజనము? ఇట్లు కంటికి మంటికి నేకధా-
రగా నేడ్చుచున్నచో మనలనుజూచి పగతుఱు సంతసింతురు.
మఱియు దుఃఖించువారికి పైపై దుఃఖములేవచ్చి మీఁద పడు-
చుండును. ఊరకుండుడు.

ఓ చంద్రవంశశిఖామణి! దుర్యోధనా! ధైర్యవంతు-
డవగు నీవుగూడ నొక యల్పచునుజునివలె విచారింపఁ-
దగునటయ్యా? మహాసుకుమార ప్రకృతియగు నీశరీరమును
విడుచుట కుత్సహింతువటయ్యా! ఇదెంత దాగుణము? నిన్ను
చూచిన మాకండఱకును మహాదుఃఖము గలుగుచున్నది. నీవు
ధైర్యముతెచ్చుకొని మాకు ధైర్యము గలిగింపవలెగాని
యూఁడువారివలె రోదనములూ చేయవలసినవి?

నీవు పాండవులచే విడిపింపఁ బడితినినిగదా విచారించు-
చున్నావు? అది వట్టి పొరపాటు. దురభిమానగ్రస్తుడవై
యట్లు పలవరించుచున్నావుగాని కార్యగతి యెఱుఁగవు.

ఏమందుచా ? వినుము. ఏరాజు రాజ్యమున ప్రజలు నిర్విచారముగనుండి సుఖాతుర్యో యట్టి జనులు ఆ రాజునకు బంట్లు వంటివారు. వారిజేమమునకు రాజేగదా కారణము ? అట్టి ప్రజలు రాజున కవసరము గలిగినప్పుడు తమ తమ శక్తుల వినియోగించి తోడ్పడి తేని నుద్ధరింపవలెను అది వారల విధి. అట్లు చేయనినాడె ప్రజ కృతఘ్నతా ఫలమంది తీటును. పాండవులు కృతఘ్నము నీ దేశముననుడి నీ యాజ్ఞవలన రక్షింపబడుచున్న భూమిలో సుఖజీవనము చేయుచున్నారు. వారు నిజముగా నీ కింకరులు. నీ యవసరము తీర్చుట వారల కర్తవ్యమైనది. అట్లు తీర్చి వారి మానవత్వము వారు కాపాడుకొన్నారు.

లేనినాడు వారిబుద్ధి పశుత్వమునబడుచుగాని మానవత్వ మెట్లగును ? దీక్షిత విచారింప నెందులకో నాకుఁ దెలియదు. అదియెఁగాక పాండవులు మనకు జూదంబునాడే దానాను దాసులైరి. వారి సమస్త సంపదలును నీ యధీనములైనవి. నిజముగా వారు నీ పాదసేవచేయుచు నీ యొద్ద నిన్నాశ్రయించి యుండవలసినవారు. అట్టిదిలేదాయె. నీమాతృపు సహాయమైన జేయవలచా ? ఇట్టివెల్ల నీవు బాగుగ నాలోచించి యనవసరమైన విచారముల నందక, వికటప్రయత్నము లొనర్చక, లెమ్ము. పురమునకు నడువుము. నామాట వినుము. వినక మూర్ఖత్వము పూనితివా, మేమందఱము నీతోడివారమే. నీ మార్గమునే పట్టెదము. నీవు లోకులచే నగుబాటునందెదవు”

అని కర్ణుడు భోధిపగా వినియు దుర్యోధనుడు తన ప్రయత్నము మానఁడామెను. అంత శకుని యాతని యవివేకము కనుఁగొని “రాజా! ఏమి నీ మూర్ఖత్వము? కర్ణుడు చెప్పిన నూటలు ధర్మయుక్తములు. వానిని వినుము, నా బుద్ధిబలము వినియోగించి నిష్కంఠకముగఁ జేసి యీ భూరాజ్యమంతయును జూదమున సుపాదించి నీచేతిలోఁ బెట్టితిని. దానిని సుఖముగాఁ గుడిచి కూర్చుండఁ జాలక కూలఁదన్నకొని పైఁగా శరీరమును విడిచెదను, యనుచున్నావు. నీకేమి వెట్టియూ? పిచ్చియూ? నరేశ్వరా! నీకు వృద్ధులసేవ లేకపోవుటవలన యిట్లు నీబుద్ధి పెడదారి పట్టుచున్నది. కోపతాపములు దేహమున్న వారికెల్ల సుభవింపక మానవు. ధీరుడు వానిని తన నేర్పుచే నణఁవవలెను.

పిఠికితనమును, మఱపుఁదనమును, వక్రబుద్ధియు, మెత్తదనమును, తెలియఁజెప్పినను గ్రహింపకుండుటయు, విషయముల యందభిలాషయు గల రాజుకడ సిరి నిలువదు సుమా! నీ బుద్ధికిఁ జెచ్చినదే వేదముకాదు. మా యభిప్రాయములను గూడ వినుము కార్యము నెఱింగి మెలఁగుట లెప్పు.

ప్రాణాపాయమునుదీర్చి నిన్ను సురక్షితముగా కాపాడి వంపిన పాండవులు మహోపకారులు. వారియందు నీవు స్నేహము ప్రకటించుట ధర్మము. కాన వారికిఁ దగిన సత్కారముచేసి వారు సంతోషించునట్లులు చేయుట యుక్తముగాని చచ్చుటకు సిద్ధపడుట ధర్మమా? వీరులకు బలవన్మరణ

మొత తప్పవని. చేసిన మహాపాపమును స్మరించి, నీ హృదయమందలి పాపచింతనమెల్ల తొలగించి, మహాతపశ్శక్తి సంపన్నులైన పాండవులను రప్పించుము. వారి తండ్రి పాలు వారికి ధర్మయుక్తముగా పంది యిమ్ము. దీని వలన నీ కమితమైన కీర్తి దిక్కుల పిక్కటిల్లును. గొప్పపుణ్యము గలుగును. పెద్దలెల్లరు సంతసించురు. దీని నీ కిహ పరములు గలవు. వారు నీకు తోడఁ బుట్టినవారు. మీరును వారును గలసి యీ రాజ్యము నేలుచుండగా బ్రహ్మరుద్రులైన మిమ్ము గన్నెత్తి చూడనేరరు. నీకు సౌఖ్య గౌరవములు చేకూరును”

అని శకుని నుడువుచుండ దుర్యోధనుడు తన పాద సమీపమునఁ బడియున్న దుశ్శాసనుని గ్రుచ్చియెత్తి కర్ణ సౌబలులంజూచి “మీరేల నన్నిట్లు బాధించెదరు? నేనంత ధర్మములు తెలియనివాఁడఁగాను. ఇప్పుడు మీ యుపదేశము లతోఁ బనిలేదు. ఆ యుపదేశ కాలము గతించినది. ధర్మమందుఁగాని, యైశ్వర్యమందుఁగాని, బోగములందుఁగాని నా కభిలాష లేదు. ఎన్నివిధములనైనను నా ప్రాయోగవేషంబు తప్పదు. నా పూనికకు మీరు విఘ్నము కలిగింపకుడు. మీ కిష్టముగల చోటులకుఁబో” డని యూరకుండెను. వారలును మిగుల విచారించుచు దేవా ! నీ విధ మిట్టులుండి వట్టినకట్టు వీడనన్న మే మేమనగలవారము? ఎక్కడఁ బోయెదము? మా కెవ్వరు దిక్కు? అనుచు నెవరి మందిరములకు వారేగిరి.

అంత సూర్యాస్తమయమయ్యెను. ప్రతీచీ ముఖ ముషా
రాగముచే నెట్టబాతెను. అకాశవీధులు కుంకుమ మొండబో
సిన రీతిగ నుండెను. ఆ యెట్టదనము కాసారములమీఁదను
నదులమీఁదను కొండకోనలలోను ప్రతిఫలించి రక్తనదులవలె
ప్రకాశింపఁజేయుచుండెను. వక్షులెల్ల నిశ్చింతముగా రెక్క
లల్లార్చుచు తమతమ గూడ్లను వెదకుకొనుచు నివాసములను
జేరుచుండెను. పొలముకాపులు వ్యవసాయపు బనులను
ముగించుకొని బుడములపై నాగళ్ళ నిడికొని యెద్దులను మర
లించికొని స్వస్థానములు చేరుచుండిరి. పగలంతయు మేఘమేసి
నిండబాటిన కడుపులతో నెమరువెట్టు నోరులతో, లేగలకై
చేసిన పొదుగులతో నాలమండలు పల్లెలకుఁ దరలుచుండెను.
గోపాలురు యేలపాటలుపాడుచు మహానందముతో గేదెలపై
నెక్కి యేనుఁగులనెక్కిన మహారాజులవలె మందలపెంబడి
తరలుచుండిరి. పల్లెలందలి పేరంట్రాండ్రు ప్రదోషసమయమని
కాఁబోలు దీపకళికలనునిలిపి తులసమ్మలను బూజించుచు నమ
స్కరించు చున్నారు. నదులయొడ్డునఁ జేరిన బాపలెల్లఱు సంగ
వస్త్రములను దడిపికొని స్నానమాచరించి సధ్యావందనమాచ
రించి గాయత్రిని జపించుచుండిరి. చీకటులు క్రిమక్రమముగా
ముదిరి లోకము నావరించుచుండెను.

అట్టిసమయమున దుర్యోధనుఁడును గంఠీయములు
నిర్వర్తించి వివిక్తదేశమునందు దర్శలను బఱచుకొని యందుఁ
గూర్చుండి గాలిలేనిచోట కదలిక లేకయే వెలుగు దీపమువలె
నింద్రియములు నిగ్రహించి ప్రాయోపవేశము చేసెను.

ఆ సమయమునఁ బూర్వము దేవేంద్రునిచే జయింపఁబడి పాతాళముననున్న రక్కసులు సుయోధను తెగువ నెఱిగి గురుడగు శుక్రుని వేడి యాతని ప్రభావముచేఁ గల్పింపఁబడిన కృత్యమును నొక శక్తిని బంపి దుర్యోధనుని ఉన్నవానిఁ నున్నట్లు పాతాళమునకుఁ దీసికొనిరావలెనని వంపిరి. అదియు నా క్షణముననే చని యాతని మోసి ఘడియలో పాతాళము నకుఁ జేర్చెను.

దైత్యు లాతనిఁ గాంచి సంతసించి కాఁగిలించుకొని యాతని కుశలమడిగి యిట్లనిరి. “అయ్యా ! నీవు శూరశిఖా మణివి. భరతవంశమున నుద్భవించినవాడవు. ఇట్టి సాహస మేల చేయుచున్నావు ? బలవంతుఁ జావు మహాపాపకారణ మును నరక హేతువనియు నీ వెఱుఁగివా ? లోకవిరుద్ధములై మూలఘాతములైన పనులందు నీవంటి బుద్ధిమంతుఁడు ప్రవర్తిల్లువా ? పురుషార్థములను జెడఁగొట్టి నీ దుర్వ్యవసాయము నుండి నీ విప్పుడి పూనిక మానుము ధైర్యసైర్యము లవలంబింపుము. శత్రువులను జయించి యేకచ్ఛత్రాధిపత్యము సేయుము. నీవు మనుజమాత్రుండ వనుకొనుచున్నావా ? నీ పూర్వజన్మప్రకారము చెప్పుచున్నాము వినుము.

పూర్వజన్మమున మేమందఱుము మాకు రాజు కావలెనని వరమేశ్వరుఁగూర్చి తపస్సుచేసితిమి. ఆతఁడు మా ప్రార్థన మంగీకరించి మాకు నిన్నొసగినాఁడు. నీ పూర్వదేహము వజ్ర శిలలతోఁ జేయఁబడినది. నీశరీరమును అస్త్రములుగాని, శస్త్ర

ములుగాని భేదింపవేటవు. ఎట్టి చీకుచింతలు లేనిది. వజ్రమయ మయ్యను పుష్పకోమలము. సకలలోక సుందరులచేతను ప్రేమింపఁదగినంత యందచందములుగలది. అట్లు నీవు భూమిని బుట్టుటతోడనే నీకు సహాయముచేయవలెనని మా రక్కసు లెల్ల రాజకులములందు బుట్టిరి. వారే భగదత్తాదులు. భీష్మ ద్రోణాదులుగూడ మనతోడిస్నేహముచే మనగుణములే గల వారై సమరమున పాండవపక్ష క్షయము గావించురు. పాండవులు నిశ్శేషముగా నీచే జావఁగలరు. అర్జునునివలన భయము నీకున్నదిగాని వానిని కర్ణుఁడు చంపితిమి. కృష్ణునిచే జంపబడిన నరకాసురు నంశము కర్ణునిలో జేరినది. కాన నతఁడు వారిరువురను కడతేర్చఁగలఁడు.

మరియు సంతృప్తులను వేరిట శతసహస్రసంఖ్యల వారు పుట్టిరి. వారిచేతిలో నర్జునుఁడు తప్పక చిక్కుకొనును. భూమి యంతయు నీవశమగును. మమ్ముద్రంఘింపఁబుట్టిన నీవిట్లు ప్రాయోపవేశముచేసి చచ్చుట ధర్మముకాదు. నీ వెట్టి విషాదముచు బొంద నవసరములేదు. జయము నీకుఁ దప్పదు.”

అని వచింపఁగా దానికి సుయోధనుఁ డబ్బరముది అదంతయు స్వప్నవిలాసమనియెంచక దురాశయముచే దప్పక తనకు విజయమే చేకూలు ననుకొని తన ప్రాయోపవేశము మానుకొనెను. పిదప తెల్లవాలుతోడనే రాధేయుఁడు దుర్యోధనుని పాలికి చనుదెంచి “దుర్యోధనమహారాజా! నీవిట్టి చావున కట్టులు సాపుచున్నావుగదా! చచ్చిన తఱువార

శత్రువులను జయింపఁగవచ్చునా? చావు శుభకరమా? ఎవ్వరైన మెచ్చునట్టి పనియా? “జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి” అనిగదాయోగ్యోక్తి. విజయార్థసుఖములు బ్రతికియున్నచోఁ గలవుగాని చచ్చిన నేమిగలదు? కావున నిది శోకదైన్యములందుటకుఁ గాలము కానేరదు లెమ్ము. నీ వరాక్రమము చూపుమని యాతని లేవనెత్తుచు నీ కా యర్జునునివలన భయము మిక్కుటమైనది. వానిని నేను తప్పక యుగ్రరణముతో జయించి తీతెదను. ఇంకను సుదేహములేదు. ఇదిగో కత్తినిబట్టి ప్రమాణము చేయుచున్నాను. నామాట నమ్ముము” అని వలుకగా ఆమాటయుఁ దాను రాత్రి కన్న కల కనువుపడగా దుర్యోధనుఁడు సంతసించి లేచి తిరిగి తన సైన్యములనుగూడి కొని కర్ణసౌబల సమేతుఁడై దుశ్శాసనాద్యనుజ గణంబులును దక్కిన యచూత్యగణంబులును గొలువ పట్టణాభిముఖుఁడై కతివయప్రమాణంబుల కరిపురముచేరి సముచితవ్యాపారముల నుండెను.

చూచితిరా! దుష్టసహవాస మెంతపని చేసినదో? లేనిపోని తప్పుత్రోవలఁ బట్టించి, పాపపుఁబను లొనరింపఁజేసి తుదకు ప్రాణాంతకమువఱకుఁ దెచ్చినది. కావున దుస్సహవాసము మానుకొనుటయు, దురాలోచములు చేయకుండుటయు జనులకు ముఖ్యకర్తవ్యములు.

మ ణి మా ల

కాలకవ్యక్షీయుఁడు

పూర్వము పాడిపంటలతోడను, సిరుసంపదలతోడను దులతూఁగుచుఁ గోసలయను దేశమందెడిది. దానిని త్నేమ దర్శియను రాజు పాలించుచుండెను. అతఁడు పేరునకే రాజు గాక ప్రజలను రంజింపఁజేయుటచేతను, లోకుల త్నేమమే తన త్నేమమని భావించేతను, సార్థకనాముఁడై విరాజిల్లు చుండెను. అతఁడు సమస్త సద్గుణములకు నాకరమై మిగుల శాంతచిత్తుఁడై, యెట్టి యన్యాయములను జరుగనీకుండ దనరాజ్యము పాలించుచుండెను. అధికారగర్వము గాని, యన్యాయార్జనముగాని, దుష్టరక్షణముగాని, శిష్టశిక్షణముగాని యాతఁ డెన్నఁడును జేసియెఱుఁగడు. ఎట్టివిషయములనైనను తాను స్వయముగాఁ జూచుకొనుచు నందలి సత్యాసత్యములు తెలిసి ధర్మనిర్ణయము చేసికొనుటేగాని చెవులను నమ్మికన్ను లను మూసికొనువాఁడు మాత్రముకాదు. చిరకాలమాతని పరిపాలనా వ్యాపారము జగజ్జేగీయముగా సాగిపోయెను.

రాను రానాతని యాస్థానమున దుర్మంత్రులకుఁ బ్రవేశము గలిగెను. మంత్రులు దుష్టస్వభావులగుటతోడనే మిగి

లిన యధికారవర్గమంతయుఁ దప్పుదారిపట్టజొచ్చెను. వారిలో వారల కభిప్రాయభేదములుప్పటిల్లి తలకొకరీతిగా నడువఁ జొచ్చిరి. చివర కాస్థానమేకాక దేశమంతయుఁ గప్పల తక్కుడయ్యెను. కొందఱు ప్రజలొక యధికారిని, వేఱొక కొందఱొక యుద్యోగిని బట్టుకొని తమ కార్యముల నెఱవేర్చి కొనుచుఁ బరస్పర కలహాలురైరి. మంత్రులందఱును దమ తమ స్వార్థములను విడువక స్వోదరైక పరాయణులై పాప మనక పుణ్యమనక యెట్టి యధర్మములైన నాచరించుచుండిరి. “యథారాజా తథావ్రజా” అన్నటులు రాజాధికారులే తప్పుడు దారులు పట్టినప్పు డమాయితప్రజ దాని ద్రోక్కకుండునా ? నాఁనాటికి రాష్ట్రమంతయు ముప్పులపాలై, జార చోరభయములతోడను, పరస్పర కలహములు హత్యలతోడను, నల్ల కబ్బలమయ్యెను. ప్రజలలో నసంతృప్తి వాటిల్లిన నాఁడా రాజ్య మభివృద్ధికాంచుట మిగుల దుర్భరముగదా !

రాజైత ధర్మతత్పరుడైనను తన్నియములు పాపమార్గము పట్టినప్పు డాతఁడేమిచేయును ? అంతదనుక ధర్మాత్ముడని పేరుగాంచి దశదిశలు మ్రోగిన యాతనికా కులమున కెవలేని యప్రతిష్ఠ వచ్చిపడుచుండెను. పాపము, రాజ సాధ్యమైనంతలో దుర్మంత్రుల మత్రాంగములను వినీవిననట్లును, చూచీచూడనట్లును ద్రోసిపుచ్చుచున్నను వ్రజాత్మీయము పెరిగిపోయి రాజ హృదయమును గలఁచివైచెను. అప్పుడు ప్రజలు కొందఱు “మంత్రులు స్వార్థపరులును, లంచగొండు

లును, అధికారవాంఛగలవారు నైనందున రాష్ట్రమున కీగతి వట్టినది రాజుకన్నైన మేలుకొనవలదా? దేశము సర్వనాశన మగుచుండఁ దన్ను గానఁట లూరకుండుట ధర్మమా! సుభిక్ష మగు దేశ మింతటి దుర్భిక్షముతో కుములుచుండ నా యాప దనుండి ధర్మతత్పరుడగు రాజు తప్పించవలదా? ఇది రాజువే ఁచుటవలననే గలిగినదనుచుండిరి.

మఱికొందఱు ప్రభువు సమృద్ధింపనినాఁ డిట్టి దారుణ ములు జరుగ వీలున్నవా? ఆతఁడు జాతుముడిగనుండి స్వార్థ పరుడై మంత్రులతో నేకీభవించి యుండవచ్చును లేనినాఁడు నిమిషములో నీ దుష్టుల నవ్వలకు నెట్టిపతేడా? అని యను కొనుచుండిరి.

నేఱొక కొందఱు "అతఁడు ముదుసలియైనాఁడు ఎంత కాలమని యాతఁడు బాధపడఁగలఁడు. ధర్మాధర్మ నిర్ణయము లొనర్ప నాతనికెట్టిశక్తియులేదు. ఆతని నొక ముసలమ్మనువలె గట్టిపెట్టి బలముగల యధికారులు వారి యధికారములను దుర్వినియోగ మొనర్చుచున్నారు. వారిని మందలించ తేఁడు అసమరుఁడు" అని యనుకొనుచుండిరి.

"పరిపాలనా విధానమంతయు దుర్మంత్రుల యధీముచేసి తాను నామమాత్రుడై యున్నాఁడు. ఎట్టివానినైన గడ్డి గఱపించునది ధనము. దానికై కక్కురితిలేనివాఁ డెవడు? ఆతఁడు మోమోటముచే తప్పించుకొని తిరుగుచున్నాఁడు. ఎవ రెట్టి పనులొనరించినను రాజు తటస్థుడగుటచే నెట్టి ముప్పు గలిగినదని కొందఱు అనుకొనిరి.

“దుష్టులను శిక్షించుటకు దుర్మార్గమునే ప్రయోగింపవలెనుగాని ధర్మమచట పనికిరాదు. తాను కఠకుగానున్నచో సాధికారుల యాటలు సాగునా? తన స్వాతంత్ర్యమును చంపికొని, తన యధిరకార మణచికొని, తనశక్తి తాను మఱచి నిర్లప్తతతో నున్నప్పు డిట్టి యిక్కట్లులు రాకుండునా?” అని మఱికొందరు తలచుచుండిరి.

ఇట్లు గుంపులు గుంపులుగాగూడి ప్రజలు వివిధములైన ప్రవాదములు గల్పించుకొనుచు, గుత్తర్కము లొనర్చుకొనుచు, కలహశీలులై ప్రభుత్వ విమర్శలతోడనే తమ కాలమంతయు వెడలఁబుచ్చుచుండిరి.

కోసలదేశమునకు సమీపముండే యొక చిట్టడవి గలదు. అందొక పర్వతముండెను. అందు గొండలు మునిసంతతిలోని వారు తపమొనరించుకొనుచు మహాప్రభావ సంపన్నులై లోకవాసన విడిచి మోక్షమును గోరువారై యుండిరి. రాజపురోహితుల వంశములోని వారుగూడ నందుండిరి. తాతనుతాతలనాటినుండియుఁ బాలించిన రాజుల ప్రవర్తనముల నెఱిగినవారును, ఔమదర్శియొక్క యోగ్యత నెఱిగినవారును గూడ నుండిరి. వారిలో లోకోద్ధరణమందు వాంఛగలిగియు, రాజున కప్పుడు గలిగిన యవకీర్తి తొలగించు నూహయుఁ బొడమిన కాలకవృక్షీయుడను నొక బాపఁడు తోడి మహర్షులతో “అర్జునారా! ఔమదర్శిసంగతి మనము చిరకాలము నుండి తెలిసినవారమే. కాని గొండలు దుర్మంత్రులవలన

ప్రకృతము రాజ్యము సర్వనాశము కానున్నది. వర్ణసంకరము పెచ్చుపెట్టుగుటయేగాక ధర్మము కృశించి పాపము మిక్కుటమగుచున్నది. హోరహత్యలు, చౌర్యములు, కలహములు పెచ్చుపెడిగిపోయినవి. మనమెప్పుడైనను “ప్రజలకు స్వస్తియగుగాక. రాజు న్యాయమార్గమునఁ బాలించుగాక. గోవులకును, బ్రాహ్మణులకును సుఖమగుగాక. పిమ్మట సమస్తజనమును సుఖింతురుగాక” అని కోరుచున్నాము. కోరుటయేగాక మన మంత్రశక్తిచే సమస్తదేశమే మము నపేక్షించుచున్నాము. మన మనుకొనకున్నను మన జవశక్తివలన రాజు కాపాడఁదగినవాడు. మనమొకమూల ముక్కుమూసికొని కూర్చున్నచో దేశము పాపాత్ముల యధీనమగుచుండ బిమ్మట మనము చేయునదేమి? ఎందులకీ తపములు? ఎందులకీ మహిమలు? కావున నేచుబోయి రాజును గలిసి యాతని కుపదేశింపవలసిన నీతులు కొన్ని కఱపి’ దుర్జన బహిష్కరణమును, సుజనానలంబనమును గలిగించి ధర్మరక్షచేయ సమ సమకట్టితిని. మీమీ యభిమతములఁ దెలుపుఁడనెను. అంతమునులందఱును ప్రజల ధేమమును, రాజధేమమును దమ విగా భావించుచు “నాయనా! దప్పక పొమ్ము. మనము మన జీనితములెల్ల ధర్మముల బోధించియో, శాస్త్రముల రచించియో, కర్మముల నాచరింపయో, శ్రుతిస్మృతి పురాణములను దేటతెల్లమగునట్లు పరివర్తించియో లోకముకోసమే గడుపుచున్నాముగదా! ఇట్టిపట్టులందుగూడ రాజును బాగోసర్పి

రాజ్యము నిలుపుట వీలై నంతవఱకు చేయవసినదే. నీకీవిషయమున విజయము చేకూరుగాక ! మనకీ కార్యమందెట్టి స్వార్థాభిలాషయు లేదు. శుభము వెడలుము” అని దీవించి యాతని బంపిరి.

వెంటనే కాలకవృక్షీయుఁడు వంజరమందొక కాకిని బెట్టుకొని క్షేమదర్శియందు కోసలకువచ్చి వీధులవెంబడి దిరుగుచు “మనుజులయొక్క సర్వసంకల్పములను, భూత భవిష్యద్వర్తమానములనుగూడ నే నీ కాకి సాహాయ్యమునఁ జెప్పగలను. నేను గొప్ప జ్యోతిష్కుఁడను. ఈ వాయుసము సర్వము దెలిసినది.” అని యొక ప్రకటన గావించెను.

ఆతని రూపురేకలును, కాకితోఁగూడిన వంజరమును, ఆతడు వచించు సంగతులును, చూచుచు వినుచు ప్రజలందఱును నాతని జట్టిముట్టి వెంబడించు చుండిరి. ఎందఱెందఱో “జోస్యము చెప్పుడు. చేతులుచూచి చెప్పుడు. జాతకముల బరిశీలింపుడు” అని యడుగుచుఁ బలురీతుల బ్రశ్నించుచు నాతనివలన సత్యము దెలియుచుండిరి. జరిగినవికొన్ని యాతఁడు నిజముగఁ జెప్పుచుండ ప్రజలెల్ల రాతని మహామహిమ కలవానిగ నెన్నిరి. ప్రశ్నలను జెప్పటకు ముందాతఁడాకాకితో నేదో భాషలో మాటాడి పలుకుచుడుటచే నాకాకియు మహిమగలదని జనులు భావించిరి. క్రమక్రమముగా సంగడి వీధులు, రాజవీధులు, అధికారులభవనములు, అంతఃపురములు నాతఁడు చొచ్చి “ప్రశ్న భాగమం దింతవాఁడులేడు. ఈతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు” అను ప్రఖ్యాతి సంపాదించెను.

ఈసంగతి యానోటనుండి యానోటబడి క్రమముగా జేమదర్శి చెవిబడెను. ఇట్టి మహామహుని దర్శించితీరవలెను. ఆతఁ డెంతప్రజ్ఞగలవాఁడో ! లేకున్న నిందల హృదయముల నాకర్షింపఁగలడా?" అను వాంఛయు తేనిగిగలిగెను. తోడనే యాతఁడు దగినవారిని పుసి యాతనిని దన కడకు రప్పించెను.

కాలకవృక్షీయుండును, సహజమైన మునివేషము, విశాలనేత్రములు, ఫలము, బ్రహ్మవర్చస్సుగలశరీరము, దివ్యమైన వాక్కులును నొప్ప మంత్రులతోడను, సామంతులతోడను, అధికారులు అనధికారులు ప్రజలతోడను రాజమహాసభ తీర్చియుండ నా సదస్సు నాతఁడు వాయుసపంజరముతోఁ బ్రవేశించెను. అడుగు వెట్టుతోడనే యాతఁడు రాజును దీవించి నమస్కార ముడికొనెను. సభలోనివా రెల్లరును లేచి యాతనికి వందనము లాచరించిరి. వారి వందనము లందుకొని యాతఁడు తన దృష్టిచేతను, చేయూపుచేతను వారినెల్ల వారివారి స్థానములఁ గూర్చుండఁజేసి తనకు నియమింపబడిన వేత్రాసనమున రాజానుమతుడై కూర్చుండి రాజువైపు తిరిగి యిట్లనెను. "మహారాజా ! యీ వాయుసము నాకు త్రికాలవృత్తాంతముల నెఱిగింపను. దీనికి జన్మాంతర సంస్కారమువలన నట్టి శక్తి యులవడినది. ఎట్టి రహస్యము నైన దీని సహాయమున తేటతెల్లముగా నేను వచింతును. నీ వడుగకయే యిప్పుడొక సంగతి నీకు బోధించుమని చెప్పుచున్నది. ప్రభువుల సెలవైనచోఁ జెప్పెదను."

అది విని రాజు తప్పుక వచింపుడు. తమ ప్రజ్ఞ కాంచ వలెననియే మిమ్ముల నిటకుఁ రప్పించితిని. నిస్సంశయముగాఁ జెప్పఁడనెను. అంత కాలకవృక్షీయఁ డాసనమునుండి లేచి “యీచెప్పఁబోవు గొప్పవిషయము నామాటకాదు. ఈవాయ సము చెప్పుమన్నసంగతి. “రాజా ! తమ సన్నిధానముననున్న మంత్రులెల్లరును తమకోశసంపదను హరించువారుగా నున్నారు. ప్రభువున కెనలేని యపకీర్తి తెచ్చిపెట్టుచున్నారు” అని యీ కాకము వచించుచున్నది. దీని వచన మింతవఱకుదబ్బ రకాలేదు” అని యూరకుండెను. రాజా మాటలువిని నివ్వెఱ కడి యిట్లనుకొనెను. “అయ్యయో ! ఈ మంత్రులెల్లఁ బయో ముఖ విషకుంభములవలె నుండి నన్ను వంచించుచున్నారు కాబోలును. వార్ధకదోషమువలన నేను గొంత తటస్థుఁడ నగుట నాకొంప మునింగినది. ఇట్లు జరుగుచున్నచోఁ దుదకు మీరు నా రాజ్యముచుగూడ మ్రింగివేయకుందురా ? ఇంకను లోలోన నెన్నిమాయలు, మర్మములు జరుగుచున్నవో? ఎన్ని కుంభకోణములు చేయుచున్నారో? ఈ మహర్షివలన దెలియ వలెను” అనుకొని “ఆర్యా ! తమ్ము మఱికొన్ని రహస్య విషయము లడిగి తెలియఁవలసి యున్నది. రేపు తమతో సంభాషింతును. అంతదనుక తమకొక దివ్యభవనములో వసతి నేర్పఱచితిని. అందుండుఁడు. నాపని తీరినవెనుక తాము వెడలుదురుగాని.” అని చెప్పి నాటికి సభ చాలించెను.

మంత్రు లందఱును బ్రాహ్మణుడు నిండుసభలో తమ్ము గూర్చి వచించిన మాటలకు మిగుల తాపమంది “రాజు రేపు వీనితోఁ తప్పక మనలను గుఱించి గట్టుమట్టు లడిగి తీఱును. ఈతఁడు వాయసమూలమున మన లోఁతు పాతు లన్నియు నున్నవున్నటులు వచింపఁగలఁడు. పిమ్మట మనకందఱుకు ననర్థము వాటిల్లును. కాన నీ రాత్రి మెల్లఁగ నేనకులచే నీ కాకిని జంపింపవలెను. లేకున్న మన మర్యాదలు దక్కుట కష్టము” అని ఆలోచించి యొక తెఱునరియగు బంటునుబిలిచి వానికి వలసినంత విత్తము లంచమునిడి యారాత్రి వాయస మును జంపించివైచి యేమి యెఱుఁగనట్లుండిరి.

తెల్లవాఱగానే కాలకవృక్షీయుఁ డనుకొన్న పని సక్ర మముగా జరిగినందులకు సంతోషించుచు, ఆ యానందమును పైకి తెలియనీయకుండ కాలకృత్యములు దీర్చికొని ప్రభువును దరిసింప సిద్ధముగ నుండెను. రాజభృత్యుఁడును జేరి “రాజాజ్ఞ యైనది. దయచేయుడు” అని చెప్ప వాని వెంబడిసే యాతఁడు ప్రభువును దర్శించి యాచారము నిర్వర్తించెను పిమ్మట “రాజా ! ఇప్పుడు మున్నుండుగా నీవు నా కభయమీయవల యును. రాజుకడనున్న జను లెంతటి ఘోరములనైనఁ జేయఁ గలరు. వారికి పావప్యూములతోఁ బరిలేదు. స్వార్థసిద్ధియే వారల లక్ష్యము. దానికై యెట్టివారి నైనను వారు బలిపెట్టఁ గలరు. అధికారముద్రను దుర్వినియోగమొనర్చుటలో వా రారి తేటినవారు. నీ యాజ్ఞయైనచో బరమరహస్యము లెన్నో

యున్నవి. చెప్పెదను" అనెను. అందులకు రాజు "నీకు వచ్చిన భయ మేమియు లేదు. నిర్భయముగా వచింపవచ్చును. నీ వలన నాసంగతుల నెవ్వడు వింకునో యను నాతురతయు నాకుఁ గలదు. ఎట్టి గుట్టులనైనను మట్టువెట్టక నీవు నిరాతం కముగా వచింపవచ్చును" అని సెలవిచ్చెను. అంత బ్రాహ్మ ణుఁడును యిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను.

ప్రభువా! రాజసేవ మిగుల కష్టతరమైనది. ఎట్టివారి కైన నది యెప్పటికో మొకప్పటికి విషమించి తీయరు. కత్తి పదనుచు నాలుకతో నొక్కి నాకుట యెంతసుఖమో, నోరు తెరిచికొని మ్రొంగుటకు మీఁదికివచ్చు సింగముచు కొఁగిలింది కొనుట యెంతసుఖమో, నల్లత్రాఁచుఁబాము మోమును ముద్దిడుకొనుట యెట్టిదో, మిమ్ములను సేవించుటయు నట్టిదే. ప్రభువులకు యెల్లప్పుడును మిత్రవర్గముచు శత్రువర్గముగూడ నుండును. రాజు ననుసరించి జీవించునట్టి వాఁడొదటి యెడల ననుకూలముగా సుచరించుచుండవలెను. బ్రతుకడలఁచిన వాఁడు రాజాశ్రయమును విడిచి స్వతంత్రుడై యుండవలెను. లేదా నిద్రలోనైనను దాను రాజసేవకుఁడననుమాట మఱువ రాదు. ప్రమాదము చెదియుండెనో, ప్రాణముల మీఁదికి వచ్చినటులే. ప్రమాదము తప్పవనులు చేయుచును. దాని వలన బుద్ధి కస్థిరత యేర్పడును. దానివలన నెంతవాఁడైనను శశింపక తప్పదు. మండుచున్న నిప్పుకడకేఁగుట కెంత నేర్పుం డవలెనో, విషసర్పము ముందు నిలుచుట కెంత జాగరూకుడై

యుండవలెనో, రాజకడ నివసించువాని కింత మెలకువ యుండవలెను. తాను చేయునదిగాని, తాను పలుకునది, తాను కాంచునదిగాని రాజునకు వ్యతిరేకమైనది కాదుగదా యని రాజసేవకుఁ డెప్పుడును వణకుచుండును. వారు ఆశ్రితుఁడు దగ్గరనుండి మాటాడినచో ఏమి టింతమీఁదికి వచ్చుచుంటి వందురు. కొద్దిమారమునుండ “ఏమా నిర్లక్ష్య” మందురు. కొంచెము వినయ విధేయతలతో మెల్లఁగా పలుక “ఏమా నంగి నంగిమాట” లందురు. ఊరకుండిన “మూఁగివాడవా యేమి?” యందురు. విషయము విన్నవించుచో “నేమి యా లొడలొడ” యని విసువు చెందుదురు. ఎట్లున్నను యెట్లాడి నను మొండివానికడ ముక్కు నోకికొన భయమన్నటులు ప్రభువులకు చిరాకుగలుగును. రాజు దయదలచినచో సకలార్థ ములను జేకూర్చును. అతని కోపమునకు గుఱియైతిమో దవాగ్ని శుష్కవిషినమునువలె సమూలముగా దహన మొన ర్చును. కాన నాశ్రితుఁడు రాజువలనను, మిత్ర శత్రువర్గము వలననుగూడ నప్రమాదుఁడై యుండవలెను. చూడుము, నిన్న నేను సభలో నా వాయసప్రభావమును జాటితిని. మచ్చున కొక్క విషయము నీకుఁ జెప్పితిని. రాత్రి యేమి కుమ్మక్కు జరిగినదో తెలియదు. నా వాయసము చచ్చి పడియున్నది. ఇది యెవ్వరి పనియో చెప్పకయే తెలియుచున్నది. ఐనను నేను వారి నెవ్వరిని నిందింపఁబూనను. కాని నీవు నీ హితులను అహితులను నేర్పున నెఱిఁగి సుచరింపవలెను. నీ కన్నులతో

గాంచిన విషయమును నమ్ముముగాని చెప్పులబడిన నుడులను నమ్మరాదు. రాజా! నేను మొదట నీ హితము కోరి వచ్చి నిజము పలికినంతనే నిష్ఠుర మెంతజరిగినదో తెలియుము. ఈ కాకము నీ మంత్రులచేతనే వధింపబడినది. ఇంక నేనును నీ దిన మిట నుటినా, నాపనియు నిట్టిదే యగును. అనేక క్రూర జంతువులచే నిండి నిబిడికృతమైన యడవి దాటుట యెట్టిదో నే నీ రాజదుర్గమును దాటుట యట్టిది. ఇట నాబోటి సత్య వాదికి తావులేదు,

రాజా! సత్యము పలుకుచున్నాను వినుము. కాకియు లేదు. త్రికాలములను వదించుటయు లేదు. నేను నీ పురో హిత వంశములోనివాడను. ప్రస్తుతము నీ రాజ్య మంధకార బంధురమైనది. నీవు పూర్వ మంతకీర్తి సుపాదించితివో యంత యువశిష్యుడు గుఱియైతివి. దీనికి నీ మాత్రులే కారణము. నీ వెంత ధర్మాత్ముడవైన నేమి? దుర్మంత్రుల సంపర్కముచే నీవు విషముగలిసిన భోజనమువలె నైతివి. పాములతోనిండిన బావి నెవ్వరు పయోగింతురు? జలము నిర్మలమైనదే. కాని పసరెక్కినది. దానిని కాకులైన త్రాగనొల్లవు. నీవును నట్టలే యైతివి. ఒక మహావృక్షమును జుట్టుకొని యావరించి వృద్ధి పొందిన లత చివరకు దావాగ్నిచే సులువుగా దగ్ధమగుచు, దాను తన కాశ్రయమగు మహిరుహమునుగూడ కాల్చి చంపునటులు నీ మంత్రులు, మిత్రులు, అధికారులును రాజ

ద్రోహ పరాయణులై యా పాతకమున నశించుచు నిన్నుఁ గూడ కూల్చుచున్నారు.

మిగుల జ్ఞాపకము కలవాఁడును పౌరులకును జానపదులకు నాపుడును, సమస్త కార్యతంత్రము లెఱిగిన యతఁడును ధైర్యము, శౌర్యము మున్నగు గుణములు కలవాఁడును, క్రౌర్య మెఱుంగనివాఁడును, వచిత్రమైన యంతఃకరణ కలవాఁడును, రాజభక్తి పరాయణుఁడును, సుఖదుఃఖములను తుల్యముగ గాంచువాఁడును, తప్పు తనపై మోపినను గోపింపక, యెట్టి కలతయు జెందక, స్నేహభావము, కలసికట్టుతనము గలవాఁడును, తన తప్పులు దాఁచికొని పరకర్తృత్వములను వెదుకనివాఁడును, ప్రజాపక్షపాతియు నగు విశాల బుద్ధి ముక్తిగా నుండవలయును.

ఈ గుణములకు నీమంత్రులు మిగుల దవ్వుగా నున్నారు. కావుననే దేశమందు నేఁ డింతకీమ పుట్టినది. ప్రజలలో ద్వేష ముదయించిననాఁడు రాజు చేయవలసిన దేమయు లేదు. ప్రజాబలమునకు మించినబల మే యాయుధములకు, నే సైన్యములకును లేదు. మొదట నీయొద్ద చేరి నీవలనఁ బేరు పెంపులందిన నీ మంత్రులు నేఁడు నీ హితమును నీ ప్రతిష్ఠను గోరక నిన్ను ఖీణింపఁ జేయ నొచుచున్నారు. ఆ కృతఘ్నుల చేష్టలు నీవు గుర్తింపకుంటివి. నీ రాష్ట్రమున జరిగెను నధర్మములును నీకు దుర్గంత్రులవలనఁ గలుగు నపాయమును మే మెఱిగితిమి. నీకు తీమ ముపదేశింపనెంచి యీ కాకియను

మిషచే నిన్ను చేరగలిగితిని. రాజ కార్యములకట్ల వ్యవహార బుద్ధి గలిగియుండవలెను. ఎన్నడును ప్రజలకు వ్యతిరేకముగ గాని, వారల కపిష్టకార్యము చేయుచుగాని యుండరాదు. ఇది మీగుల ధర్మమును జేకూర్చును. కీర్తిని పెంపొందించును. మహామంత్రివేత్తలు ధర్మతత్పరులగు వాగితో గలిసి ప్రజల కార్యాలోచనములందు నిష్పక్షపాతముగ వర్తింప వలెను. ఏదోయొక క్షుణ్ణమును నవలంబించి 'యహమస్మి' యనుట తగదు. పాడు ధనికుడు. వానిపక్షము కలుకొనున్న వీలులే దనిగాని, పాడు బీద, వీనివైపు విడిచినను ప్రమాదము లేదని గాని రాజు జెన్నడును వర్తింపరాదు. దండింపడకువారి నపరాధమునుక్షమించక శిక్షింపుచుండవలెను. నీహక క్షుణ్ణము చూపితివేని దేగనుగన్న పులుగులగుంపువలె బ్రజ నిలువక చెడిపోవును. కాన నీవు నీజాగ్రత్తలో నుండుము.

మొదట నీకు నేను హితము జూధింపవచ్చితి నను కారణముచేతనే వారు నాపై కత్తికట్టిరి. నాయంగు వారికి కోపము గలుగుట కింకొక హేతు వేమియులేదు. వారలకు నే నెట్టి ద్రోహమును జేసి యెఱుంగను. నీకు నేను జేయవలసిన హితవే పారికి ద్రోహముగాఁ బరిణమించినది. రాజా ! నీ తండ్రికిని నా తండ్రికిని గల స్నేహభావముచే నీ కీ హిత ప్రకడేశంప వచ్చితిని. నీ కిప్పుడు గలిగిన ప్రమాదము, నీ రాజ్యమునకుఁ గలుగఁ జోవు ముప్పు గూడఁ బ్రజలవలన నెన్నోసారులు విని పూర్వ సంబంధమునుబట్టి తటస్థుడను

కాలక యొక నెవమున వచ్చితిని. నా పేరు కాలకవృక్షే యుడు. నాకిక నెలవిమ్ము. నన్నీ రాష్ట్రము దాటిపోవిమ్ము. అంతవఱకు నాకు నీవు పాయ విమ్ము. లేనిచో నిర్బాధక మగు నీటిపామును నిషసర్పమనుకొని పలువురు మొనగాండ్రు కఱ్ఱలను బూని చంప నలుదిక్కులు కాచికొనినట్లు నాపని పట్టుటకై నీ మంత్రు లీ పాటి కెన్నియో కుతంత్రములు పన్ని యే యుందురు. నే నిక నిచట నిముసము నిలువ రాదు" అని లేచి పోబోవుచుండ రాజును,

“స్వామీ! తా మెవ్వరో తెలియఁబలికితిరి. నన్నుద్ధరింప వేంచేసితిరి. నా లోపములను నిస్సంకోచముగఁ జెలిపితిరి. ఇంతకన్న నాకు వలసినదేమున్నది? నామంత్రుల దుర్వృత్తము నాకింతకుఁ బూర్వమే శ్రవణగోచరమైనది. కాని నేను ముఖ్యకార్యముల నిర్ణయము విషయమున నొంటరినై పట్టుఁ గొమ్మలేని వాడ నైతిని. వారి ప్రాబల్యము హెచ్చినది. నన్ను వారు తమపక్ష బలముచే నోడించుచున్నారు. గారుడ మంత్రమునకుఁ గదల మెదల శక్తిలేని నాగుఁజామువలె నా శక్తియు సన్నగిల్లిపోయినది. తమకు నా పాలిటి దైవమువలె నచ్చి హితబోధ మొనర్చితిరి. తమ మంత్రకౌశలము నాకు సంకోష దాయకమైనది. అంగములతో నొకయంగము దూషితమైనపుడు దానిని తెగపఱకి శేషాంగరక్షణ కావించికొనుట మేలుగదా! ఇప్పుడు నామంత్రులనెల్లఁ దొలఁగించి వైచేదను. నీ వొక్కరుడవే యాస్థానమున నిలిచి నా రాజ్య

మును ప్రజలను నన్నునుగూడ జక్కదిద్దుము. ప్రజాహితము వడయని ప్రభువు జీవస్మృతుఁడు కాదా? నా కోరిక చెల్లింపుఁడు. నాకుఁ దాము తప్ప వేరెదిక్కులే" దని దీనముగాఁ బ్రార్థించెను.

రాజు ప్రార్థనమును దేశక్షేమమును మనమున నిడికొని కాలకవృక్షీయుఁ డందుల కంగీకరించెను. నెంబడినే యతఁడు దుర్మంత్రులఁ దొలఁగించి, పిమ్మట వారిపక్షీయులనెల్ల బంధితుల గావించి యధికారవర్గము నిష్కంటకము గావించెను. మంత్రినని యహంభావములేక రాజు ను వెంటఁబెట్టుకొని తన రాష్ట్రమెల్లఁ బర్యటించి ప్రజల యోగక్షేమములకై రాజు యొక్క కోశసంపదనెల్లఁ వెచ్చించెను. చెల్లింపఁదగిన ప్రజావాంఛితములనెల్ల నెఱవేర్చుటకు బద్ధకఁడయ్యె కావించెను.

అట్లాతఁడు మున్ముందు ప్రజల మన్ననలకుఁ బాత్రుఁడై రాజుచే దేవతలెల్లఁ దృప్తిచేయుటకు వేదోక్తములగు మహాక్రతువులను జేయించెను. క్రతువులవలన నెల్లెడల వానలు గురిసెను. భూమి సస్యసమృద్ధమై ప్రజల కన్నవస్త్రములకు బోటు లేకుండఁ బాడెను. ప్రజలు మిగులఁ దృప్తిపడినవారై కాలకవృక్షీయుని ధర్మబుద్ధికిని దేశోపకారమునకును, ప్రజాసేవకును మిగుల సంతసించి వేనోళ్లఁ బొగడిరి. రాష్ట్రము సుభిక్షమయ్యెను పిమ్మట రాజు సన్నంతిసహాయమునను, బ్రహ్మదరణమునను జరకాలము రాజ్యమేలి యనంతమైన రుహసుఖములను పరలోకసుఖమును గాంచెను.

సమాపము.

